

У нумары:

Музею Якуба Коласа — паўвека!

Адкрылася юбілейная экспазіцыя, прысвечаная жыццю і творчасці песняра.

Стар. 2

Письменническая супольнасць

Чаго чакаюць творцы Беларусі і Расіі ад новага саюза?

Стар. 4

Праз экран — да людзей!

Кшыштаф Занусі: гэтая постаць у сусветным і славянскім кінематографе — выключная.

Стар. 11

«Мінск, мілы Мінск мне апрацівеў...»

Легендарная руская актрыса Марыя Савіна пачынала свой шлях у Беларусі.

Стар. 13

Рух праз неруш

У чым “закадзіравана” глыбокая таямніца нацыянальнай духоўнасці?

Стар. 16

ІДЗЕ ПАПІСКА на I паўгоддзе 2010 года

Для індывідуальных падпісчыкаў:

1 месяц — 8150 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 11070 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: на 1 месяц — 5460 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска для ўстаноў культуры і адукацыі: 1 месяц — 8660 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў неаблагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

У мінулую пятніцу, 4 снежня, адбыўся ўстаноўчы, першы з'езд Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы. На ім абвешчана аб стварэнні аб'яднанай пісьменніцкай арганізацыі дзвюх краін. Асноўны яе клопат — умацаванне пазіцыі Саюзнай дзяржавы, паглыбленне дыялога культур праз літаратуру. Сустаршынямі арганізацыі сталі старшыня СПБ Мікалай Чаргінец і старшыня СП Расіі Валерый Ганічаў.

Дыялог творцаў

На форум запрашаліся 98 дэлегатаў, па 49 ад кожнага боку. Да пачатку працы зарэгістраваліся 44 расійскія дэлегаты і 43 беларускія.

На парадак дня было вынесена 4 асноўныя пытанні: аб стварэнні Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы; абмеркаванне праекта Статута; выбары сустаршынь і праўлення новай арганізацыі; зацвярджэнне рэзалюцыі з'езда, альбо Зварота да творчай інтэлігенцыі.

У форуме творцаў удзельнічалі памочнік Прэзідэнта нашай краіны, начальнік Галоўнага ідэалагічнага ўпраўлення Адміністрацыі Прэзідэнта Усевалад Янчэўскі, Пасол Расійскай Федэрацыі ў Рэспубліцы Беларусь Аляксандр Сурыкаў, міністр культуры Павел Латушка, міністр адукацыі Аляксандр Радзькоў і першы намеснік міністра інфармацыі Лілія Ананіч. Прысутнічалі таксама старшыня камісіі Савета Рэспублікі па адукацыі, навуцы, культуры і сацыяльным развіццям Антаніна Морава, намеснік начальніка ўпраўлення сацыяльна-культурнай сферы апарата Савета Міністраў Беларусі Наталля Голубева, намеснік старшыні Мінгарвыканкама Міхаіл Ціцячкоў, сакратар БРСМ Наталля Абравец, прадстаўнік Беларускай праваслаўнай царквы протаіерэй Аляксандр Шымбалёў.

Прывітанні з'езду накіравалі Прэзідэнт Беларусі і Расіі Аляксандр Лукашэнка і Дзмітрый Мядзведзеў, Патрыярх Маскоўскі і ўсяе Русі Кірыл і Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі, Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі Філарэт, старшыня Парламенцкага Сходу Саюза Беларусі і Расіі, старшыня Дзярждумы Барыс Грызлоў, дзяржаўны сакратар Саюзнай дзяржавы Павел Барадзін, міністр культуры Расійскай Федэрацыі Аляксандр Фадзееў і інш.

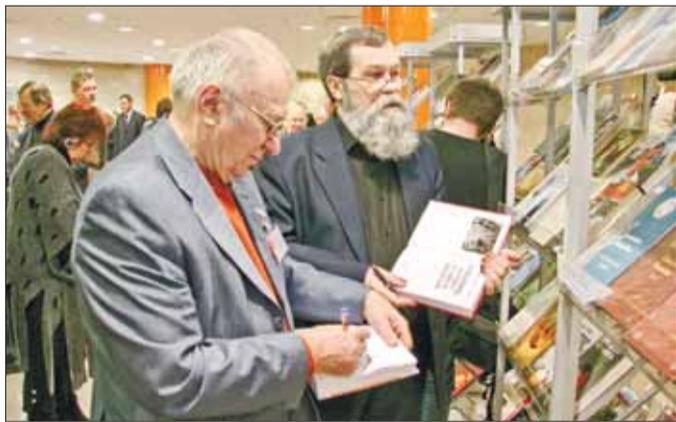
Клопат пра аднаўленне і ўмацаванне братэрскіх сувязяў чуўся і ва ўспамінах ветэранаў літаратурнага цэха, ветэранаў вайны, і ў дзелавых у сваёй аснове дакладах, і ў палемічных выступленнях творцаў.

“Літаратура заўсёды высока цанілася на Русі, у славянскім свеце, і трэба вярнуць павагу да слова ў нашай у мінулым агульнай Айчыне, удзельнічаць у стварэнні адзінай духоўнай культурнай і літаратурнай прасторы”, — зазначыў старшыня Саюза пісьменнікаў Расіі, прафесар Валерый Ганічаў. У сваім дакладзе ён ахарактарызаваў стварэнне Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы як стратэгічна-грамадскі і адукацыйна-творчы праект, падкрэсліў важнасць літаратурнай працы і супольных творчых ініцыятыў. У прыватнасці, распавёў пра

маюцца ў развіцці літаратуры на праблемы крытыкі.

Паводле праекта Статута, вышэйшым органам кіравання Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы з'яўляецца з'езд. Ён збіраецца раз у чатыры гады. Паміж з'ездамі збіраецца праўленне Саюза і пленум.

У складзе праўлення Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы: сустаршыні М. Чаргінец і В. Ганічаў, ад расійскага боку: В. Распуцін — сустаршыня СП Расіі, Герой Сацыялістычнай Працы; Ст. Кузняеў — сустаршыня СП Расіі, галоўны рэдактар

неабходнасць правядзення пастаяннага семінара для маладых літаратараў Расіі і Беларусі; пра магчымую вялікую гістарычную экспедыцыю па мясцінах неўміручага твора “Слова пра паход Ігараў”, пра тое, што не лішне было б у год 65-годдзя Перамогі ўтварыць Цэнтр памяці і барацьбы з фальсіфікацыяй гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

Даклад старшыні СПБ Мікалая Чаргінца таксама ўтрымліваў вялікі шэраг прапановаў. Разумнае, ёмкае, разважнае слова творцы, на думку Мікалая Іванавіча, можа адыграць надзвычайнае ролі ва ўмацаванні адносін паміж дзяржавамі. У апошнія гады пісьменнікі шмат страцілі — сталі рэдка перакладаць адзін аднаго, друкаваць, сустракацца і дыскутаваць. А гэта значыць, што і чытачы менш ведаюць і літаратараў, і літаратуру. Ён звярнуў увагу таксама на праблемы, якія

часопіса “Наш современник”; Ул. Крупін — сустаршыня СП Расіі, празаік; Б. Арлоў — сустаршыня СП Расіі, старшыня Санкт-Пецярбургскага аддзялення СП Расіі, С. Кацькала — сустаршыня СП Расіі, галоўны рэдактар часопіса “Новая книга России”; Г. Іваноў — першы сакратар СП Расіі; Р. Іўліеў — старшыня Камітэта па культуры Дзярждумы РФ, сакратар СП Расіі, Ул. Ісайчаў — сакратар СП Расіі; Л. Баранова-Гончанка — сустаршыня СП Расіі, літаратурны крытык; І. Пераверзін — сакратар СП Расіі, старшыня Літфонду Расіі; Ул. Сярэдзін — намеснік старшыні, генеральны дырэктар СП Расіі, перакладчык; І. Сабіла — сябра СПБ; М. Іваноў — сакратар СП Расіі, Ул. Гусеў — сустаршыня СП Расіі; А. Ліханаў — сустаршыня Дзіцячага фонду Расіі.

Ад Беларусі: Г. Пашкоў — першы сакратар СПБ, Г. Марчук — сакратар СПБ,

М. Пазнякоў — старшыня Мінскай гарадской арганізацыі СПБ, намеснік дырэктара РВУ “Літаратура і Мастацтва”, М. Мятліцкі — сакратар СПБ, галоўны рэдактар часопіса “Польмя”, А. Карлюкевіч — дырэктар РВУ “Літаратура і Мастацтва”, Р. Сакалоўскі — старшыня Мінскай абласной арганізацыі СПБ, У. Гніламёдаў — акадэмік НАН Беларусі, В. Паліканіна — супрацоўнік часопіса “Гаспадыня”, Т. Краснова-Гусачэнка — старшыня Віцебскай абласной арганізацыі СПБ, В. Праўдзін — сакратар СПБ, Н. Голубева — намеснік начальніка ўпраўлення сацыяльна-культурнай сферы апарата Савета Міністраў Беларусі, У. Ліпскі — галоўны рэдактар часопіса “Вясёлка”, С. Трахімёнак — сакратар СПБ, Р. Баравікова — галоўны рэдактар часопіса “Маладосць”.

З ліку праўлення абраны Прэзідыум у складзе 12 чалавек.

У рэвізійнай камісіі — Ул. Навумовіч і М. Каняеў (сустаршыні), таксама В. Сарокін, З. Прыгодзіч, А. Кажадуб, М. Башлакоў.

З трыбуны прагучала шмат прапановаў. Да прыкладу, садзейнічаць, каб была прынятая праграма развіцця культуры і законы аб творчых саюзах. А ў 2010 годзе правесці пленум ці праўленне Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы, прымеркаваны да пэўных літаратурных дат, да прыкладу, юбілеяў А. Чэхава, І. Ганчарова, а 2011 год у Саюзнай дзяржаве абвясціць Годам чытання і літаратуры...

На адрас форуму прыйшлі віншавальныя тэлеграмы з Арменіі, Азербайджана, Малдовы, Казахстана, Аўстрыі, Егіпта, ад Надзвычайнага і Паўнамоцнага Пасла Рэспублікі Беларусь у Літоўскай Рэспубліцы і Фінляндскай Рэспубліцы Ул. Дразына, старшыні Беларускага саюза кампазітараў І. Лучанка ды інш.

Пры канцы 2009 года мы сталі сведкамі стварэння аб'яднанага Саюза пісьменнікаў — першай грамадскай арганізацыі Саюзнай дзяржавы.

Ірына ТУЛУПАВА

На здымках: парады ад пісьменнікаў-ветэранаў злева направа — В. Ганічаў, А. Суслаў, М. Чаргінец і А. Савіцкі; расійскія пісьменнікі Ст. Кузняеў і М. Каняеў падпісваюць кнігі беларускім чытачам.

Фота Кастуся Дробава

Пункцірам

• Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка разгледзеў шэраг кадравых пытанняў. Кіраўнік дзяржавы, у прыватнасці, прызначыў Алег Праляскоўскага міністрам інфармацыі нашай краіны, а таксама даў згоду на прызначэнне Тадэвуша Стружэцкага намеснікам міністра культуры Беларусі.

• У Мінску прайшло пасяджэнне беларуска-літоўскай групы экспертаў па культурнай спадчыне. Беларускі бок падпісаў пратакол, згодна з якім павінны быць вызначаны аб'екты беларускага дойлідства для правядзення сумесных дзеянняў па іх кансервацыі і рэстаўрацыі. Пратакол прадугледжвае публікацыю матэрыялаў для выпрацоўкі прапанов па рэалізацыі праекта "Замкі Вялікага княства Літоўскага", па стварэнні электроннай версіі дакументаў з фалькларыстычнага архіва Беларускага музея імя Івана Луцкевіча ў Вільні. Таксама павінны быць вызначаны аб'екты сумеснай нематэрыяльнай спадчыны для магчымага ўключэння ў Спіс сусветнай прыроднай і культурнай спадчыны ЮНЕСКА. У бліжэйшы час пратакол будзе накіраваны для падпісання літоўскаму боку.

• 15 снежня ў Варшаве адкрыецца выстава беларускіх мастакоў «Ікона ў сучасным жыцці». Цэрквы і касцёлы ў пейзажах Беларусі». Прысвечана яна Раству Хрыстову. Экспаніравацца будзе больш як 60 твораў жывапісу і графікі, створаных 12 сябрамі Беларускага саюза мастакоў. Гэта Аксана Гайдуковіч, Міхаіл Канькоў, Аляксей Марачкін, Янка Рамановіч, Павел Татарніцаў, Марыя Князева, Ігар Раманчук, Мікалай Кузьміч, Валянціна Татарнікава, Юрась Хілько, Уладзіслаў Куфко, Таццяна Косікава.

• Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы працягвае серыю музычна-паэтычных вечарын, што праводзіцца ў межах акцыі "Вечар у музеі". На пачатку снежня наведальнікам была прадастаўлена музычная праграма "Спраба актыва", у якой бралі ўдзел такія выканаўцы, як творчае аб'яднанне музыкантаў-акцёраў "FratreZ", паэты і барды — Міхась Бараноўскі і Яўген Барышнікаў, фолк-рок гурт "Alta mente". Спраба злучыць народныя спевы, акадэмічны вакал, высокую паэзію, імпрэвізацыю і подых гісторыі — менавіта так можна ахарактарызаваць відовішча, што чакала гледачоў у гэты вечар. Сёння ж тут адкрыецца выстаўка, прысвечаная 40-годдзю заснавання Беларускага дзяржаўнага ансамбля "Песняры", паведаміла навуковы супрацоўнік купалаўскага музея Кацярына Ваданосава.

• Беларускамоўны дзіцячы сайт "Народныя казкі для дзетак" (kazki.by) з'явіўся ў Інтэрнеце. Ён быў створаны па ініцыятыве ЮНЕСКО ў Беларусі. На сайце змешчаны народныя казкі "Аб каралевічы-чараўніку", "Бык і ваўкі", "Каваль і аднавокае гора", "Сыноч з кулачок" і іншыя. Іх можна паслухаць альбо пачытаць. Спецыяльна для бацькоў разам з тэкстам казкі падаюцца яшчэ парадкі накіонт правільнага чытання, а таксама каментары і тлумачальны слоўнік. У асобным раздзеле размешчана кніжка-размалёўка. Яе можна скачаць і раздрукаваць. У якасці гульні дзіцёнку прапановіцца сабраць пазл.

Літаратура з новай хуткасцю

Перспектывы

Адметная падзея адбылася на Паліграфічным камбінаце імя Якуба Коласа — увядзенне ў строй новага нямецкага абсталявання — пяціфарбнай афсетнай друкарскай машыны КВА "RAPIDA-106". Гэта сталася сапраўдным святам для калектыву камбіната; да таго ж, кожны новы крок у гэтым кірунку дае магчымасць развіваць галіну ў цэлым, спрыяць развіццю краіны і выкананню сацыяльна-эканамічных паказчыкаў.

Адкрываючы мерапрыемства, Уладзімір Васільевіч Русакевіч зазначыў, што гэта вельмі значнае для ўсёй паліграфічнай галіны мерапрыемства. 26 лютага 2009 года быў падпісаны пратакол аб намерах рэалізацыі дадзенага праекта. Дзякуючы ААТ "Белпрамбудбанк" атрымалі крэдытную лінію ў нямецкім банку на 1300 тыс. еўра на набывшчэ гэтай тэхніцы.

Уладзімір Васільевіч падзякаваў прадстаўніку канцэрна КВА Свену Стржэльчыку, што яны з нямецкай дакладнасцю і акуратнасцю выканалі свае абавязкі. Было падкрэслена, што дадзеная акцыя — адзін з праектаў Дзяржаўнай праграмы развіцця паліграфічнай галіны Рэспублікі Беларусь на 2007—2010 гады, якая зацверджана ўрадам краіны і атрымала падтрымку ў прэм'ер-міністра Беларусі Сяргея Сідорскага.

За прамінулы час на пераабсталяванні і мадэрнізацыю паліграфічных прадпрыемстваў нашай краіны асвоена больш як 15 млрд. рублёў. Новае абсталяванне з'явілася на Мінскай фабрыцы каляровага друку, у Бабруйскай друкарні імя Непагодзіна, маладзечанскай друкарні "Перамога". Таксама новае газетнае абсталяванне атрымалі практычна ўсе абласныя друкарні, што дае магчымасць выпускаць прадукцыю зусім іншай якасці.

Намеснік генеральнага дырэктара па продажы КВА еўра-азіяцкага рэгіёна Свен Стржэльчык, намеснік прэм'ер-міністра Беларусі, дадаў, што, нягледзячы на сусветны фінансава-эканамічны крызіс, у Беларусі ўводзіцца ў строй новае абсталяванне. А гэта гаворыць пра тое, што мы глядзім у будучыню, разумеючы, што толькі сучасныя тэхналогіі дазваляць быць канкурэнтназдольнымі як ў сябе на ўнутраным рынку, так і думаць пра выпуск прадукцыі для знешняга рынку. І сёння, не зважаючы ні на якія абставіны, мы здатныя працаваць з нашымі замежнымі партнёрамі па бізнесе і вырашаць любыя задачы.

У сваю чаргу Уладзімір Патупчык, намеснік прэм'ер-міністра Беларусі, дадаў, што, нягледзячы на сусветны фінансава-эканамічны крызіс, у Беларусі ўводзіцца ў строй новае абсталяванне. А гэта гаворыць пра тое, што мы глядзім у будучыню, разумеючы, што толькі сучасныя тэхналогіі дазваляць быць канкурэнтназдольнымі як ў сябе на ўнутраным рынку, так і думаць пра выпуск прадукцыі для знешняга рынку. І сёння, не зважаючы ні на якія абставіны, мы здатныя працаваць з нашымі замежнымі партнёрамі па бізнесе і вырашаць любыя задачы.

Віктар КАВАЛЁЎ
Фота Кастуся Дробава

Імпрэзы

Госці музея ў гэты дзень пачыналі агляд наведваннем юбілейнай экспазіцыі.

Цяпер народнага пісьменніка Беларусі Якуба Коласа ведае кожны жыхар краіны, а вось імя Канстанціна Міхайлавіча Міцкевіча — і сёння многім наўрад ці што скажа. Так было і раней. Літаратурная слава пераўзышла выдому асобы чалавечай асобы. У экспазіцыі музея, прымеркаванай да 50-годдзя адкрыцця, я звярнуў увагу на цікавы экспанат: у грамадзянскім пашпарце пісьменніка ў дужках пазначаны літаратурны псеўданім.

У экспазіцыю ўваходзяць чатырнаццаць арыгінальных твораў народнага мастака Беларусі Васіля Шаранговіча, што ілюструюць "Новую зямлю", малюнк мастака Сямёна Геруса з цыкла "Знаёмства з Коласам" і шмат іншых цікавых экспанатаў, звязаных з жыццём і творчасцю паэта.

Пасля наведвання юбілейнай экспазіцыі госці падняліся на другі паверх, дзе песняй "Мой родны кут" пачалася афіцыйная частка свята. Дырэктар Дзяржаў-

Музею Якуба Коласа — паўвека!

4 снежня 1959 года — афіцыйная дата адкрыцця Дзяржаўнага музея Якуба Коласа — пяцьдзесят гадоў напружанай асветніцкай і навуковай працы, сотні вечарын і святаў, прысвечаных творчасці народнага песняра.

нага музея Якуба Коласа Зінаіда Камароўская прывітала гасцей і паведаміла, што юбілейныя ўрачыстасці будуць працягвацца да мая наступнага года.

"Я прыйшоў у жыццё не дзеля сябе, я прыйшоў у жыццё дзеля вас", — працягваў выказванне коласаўскага героя міністр культуры Рэспублікі Беларусь Павел Ла-

тушка, — і гэтыя словы мы можам аднесці да Канстанціна Міцкевіча, чалавека, які зрабіў вельмі шмат для беларускай культуры і літаратуры". Спавод Павел Латушка зачытаў прывітальныя словы ад Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнкі і выканаў пачэсную місію: адзначыў вышэйшай узнагародай Міністэрства

культуры Міхаіла Канстанцінавіча Міцкевіча (малодшага сына песняра) — нагрудным знакам Міністэрства культуры "За ўклад у развіццё культуры Беларусі".

Добрым словам узгадвалася і імя Данілы Канстанцінавіча Міцкевіча, які быў дырэктарам музея больш як дваццаць гадоў і шмат зрабіў дзеля захавання спадчыны свайго бацькі.

На ўкраінскай мове прывітаў супрацоўнікаў музея Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Украіны ў Рэспубліцы Беларусь Ігар Ліхавы.

Свята суправаджалася паказам архіўных фотаздымкаў, звязаных з жыццём Коласа і дзейнасцю музея. Тэатралізаванае дзейства забяспечылі артысты Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа.

Анатоль КУДАСЕВІЧ
Фота Кастуся Дробава

Асаблівасці кнігавыдання

Прэзентацыі

Размова ішла ў асноўным пра тры кнігі пяці беларускіх аўтараў, якія пачылі свет у кастрычніку 2009 года. Вольга Грамыка, Ніка Батхан, Лера Сом, Тамара Лісіцкая, Сяргей Клімковіч — першыя аўтары новага літаратурнага праекта. Зборнік славянскага фэнтэзі "Грані", містычны дэтэктыў "Тяжэлыя времена", гарадскі раман "Идиотки" — гэтыя выданні адкрылі праект выдавецтва "Регистр" па выпуску мастацкай літаратуры. Кнігі ўжо паступілі ў продаж 10-тысячным тыражом. У сувязі з гэтым "Бібліятэка "Регистр" папоўніцца выданнямі як малых, так і ўжо вядомых беларускіх аўтараў і прадставіць нашаму чытачу цікавыя сучасныя творы розных жанраў.

Расказвае старшыня Савета дырэктараў групы кампаній "Регистр" Андрэй Карпунін: "Сярод шматлікіх праблем, з якімі сутыкаюцца нашы літаратары, асноўная — складанасць у выданні ўласных твораў. Напрыклад, у мінулым годзе ў краіне было выдадзена каля 100 мастацкіх кніг беларускіх аўтараў, а колькасць

У прэс-цэнтры газеты "Комсомольская правда" в Белоруссии" адбылася прэс-канферэнцыя на тэму "Выданне кніг сучасных беларускіх пісьменнікаў".

пісьменнікаў у краіне сёння набліжаецца да 1000! Атрымліваецца, што таленавіты малады пісьменнік павінны стаяць у доўгай чарзе. Таму шмат кніг нашых літаратараў і выдаюцца за мяжой".

Для многіх аўтараў пісьменніцкая справа — хобі. Чаму? Па-першае, гэтым не заробіш на жыццё: малыя ганарары, у выдавецтваў няма магчымасці выдаваць кнігі вялікім тыражом (у лепшым выпадку — 2—3 тысячы экзэмпляраў). Па-другое, чытач больш прызываеўся да беларускіх класікаў, чым да сучасных пісьменнікаў.

"Рускамоўныя выданні карыстаюцца большым поштыгам, чым беларускія. Значная частка насельніцтва Беларусі размаўляе на рускай мове, і самі ж маладыя беларускія аўтары

пішуць па-руску, — упэўнена выконваючы абавязкі дырэктара кніжнага магазіна "Цэнтральны" Інга Бекіш. — Аднак, ва ўмовах таго, што ў нашай краіне прэваліруюць выдавецтвы, якія працуюць з мастацкай кнігай на беларускай мове, — беларускамоўныя выданні на паліцах магазінаў сустракаюцца значна часцей".

Самі ж беларускія аўтары ўпэўненыя, што і сёння, і ў будучыні новыя творы беларускай літаратуры будуць стварацца па ўзроках такіх вялікіх класікаў, як Якуб Колас, Янка Купала, Васіль Быкаў, Уладзімір Караткевіч...

Уладзімір ПАДАЛЯК
На здымку: Інга Бекіш і Тамара Лісіцкая.

Фота Сяргея Макаравіча

3 нагоды

На філфаку БДУ

Літаратуразнаўчыя кафедры філфака БДУ па чарзе штогод ладзяць міжнародныя навуковыя канферэнцыі па тэме "Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай". Сёлета гэтую канферэнцыю падрыхтавала і правяла кафедра тэорыі літаратуры. У ёй прынялі ўдзел 164 прадстаўнікі навуковых устаноў рэспублікі і замежных краін. Шырокае кола пытанняў, якія ўзнімаліся ў прадстаўленых дакладах і паведамленнях, было абмеркавана на пасяджэннях шасці секцый: "Беларуская літаратура "Усход — Захад", "Актуальныя праблемы кампаратывістыкі: традыцыі і ўплывы ў літаратуры", "Беларуская літаратура: гісторыя і сучаснасць" і інш.

Удзельнікі канферэнцыі падзяліліся сваімі думкамі пра стан і перспектывы вывучэння сувязей беларускай літаратуры з літаратурамі народаў свету. Пасяджэнні секцый праходзілі ажыўлена, некаторыя паведамленні перараслі ў дыскусіі, спрэчкі, далаўняліся меркаваннямі і прапановамі прысутных. Падобныя канферэнцыі дазваляюць выкладчыкам універсітэтаў, вучоным падтрымліваць высокі ўзровень сваіх даследаванняў і ўсё новае аператыўна прыносяць у студэнцкія аўдыторыі, выкладаць у навуковых і навукова-папулярных выданнях, манאграфіях.

Міхась КЕНЬКА

Літ-абсягі

Не першы раз на традыцыйным літаратурным свяце "Лунінская восень" старшыня Брэсцкага аблвыканкама Канстанцін Сумар уручае літаратурныя прэміі імя Уладзіміра Калеснікі. У ранейшыя гады лаўрэатамі прэстыжнай узнагароды станавіліся Мікола Купрэў (пасмяротна), Валерый Грышкавец, Зінаіда Дудзюк, Міхась Рудкоўскі (пасмяротна), Алякс Каско, Мікола Пракаповіч і іншыя паэты і празаікі Берасцейшчыны.

Сёлета прэміяй у галіне паэзіі ўганаравана Ніна Мацяш (пасмяротна) за кнігу вершаў "У прыгаршчах ветру". Адзначаны празаікі Алякс Паплаўскі (за кнігу "Пастка для рэха") і Аляксандр Юдзіцкі ("Встречи"), Анатоль Бензярук за зборнік гістарычных апавяданняў "Свята для сэрца", адрасаваных дзецям.

На абласным свяце падведзены і вынікі конкурсу "Паглядзі на Брэст над Бугам, колькі хараства", прымеркаваным да 990-годдзя Брэста і 65-годдзя вызвалення ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Брэсцкім аблвыканкамам адзначаны студэнты і школьнікі Маргарыта Латышкевіч (Брэст),

Традыцыі — палымнець!..

Кацярына Мароз (Іванова), Маргарыта Прыка (Пінск), Вольга Амелянчук (Брэст), Максім Гансецкі (Бяроза), Вольга Курдзюмава (Пінск). А таксама — вучнёўскі калектыў Лунінскай СШ за падрыхтоўку свята "Лунінская восень".

Ініцыятыва Брэсцкага аблвыканкама і абласнога аддзялення СП Беларусі стала неад'емнай часткай літаратурнага жыцця на Берасцейшчыне. Гэта было відэавочна і па настроі на свяце, і па многіх выказваннях літаратараў вобласці. Як заўважыў празаік Аляксандр Валковіч, які сёлета выдаў дзве кнігі, "мы ўсе чакаем восені, падсумоўваем свой творчы плён..."

Адметна, што актыўны ўдзел у святкаваннях, як і ўвогуле ў літаратурнай рабоце на Берасцейшчыне, прымаюць навукоўцы. Вось і сёлета свае віншаванні на ўрачыстых пераможцаў абласнога літаратурнага конкурсу адрасавалі доктар філалагічных навук Зоя Мельнікава, кандыдат філалагічных навук Уладзімір Сенькавец, Варта нагадаць, што Брэсцкая вобласць можа ганарыцца і грунтоўнымі літаратурна-краязнаўчымі даследаваннямі свайго рэгіёна: у апошнія гады пачылі свет кнігі В. Ляшук і Г. Снітко "Літаратурная Берасцейшчына", калектыўная манаграфія "Літаратурная карта Берасцейшчыны". Усе гэтыя спрыяе развіццю творчай атмасферы. У правядзенні "Лунінскай восені" самы актыўны ўдзел прынялі і супрацоўнікі РВУ "Літаратура і Мастацтва": першы намеснік дырэктара, галоўны рэдактар часопіса "Нёман" пазт Алякс Бадак, галоўны рэдактар часопіса "Маладосць", лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь паэтэса Раіса Баравікова, намеснік галоўнага рэдактара часопіса "Маладосць", лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь літаратурны крытык Алякс Марціновіч, намеснік галоўнага рэдактара часопіса "Нёман" перакладчык Аляксей Чарота.

Кастусь ЛЕШНІЦА

На здымку: старшыня Брэсцкага аблвыканкама Канстанцін Сумар уручае дыплом Кацярыне Мароз.

Фота Анатоля Краўдзіча

Арт-лінія

Пра яе гаварылі, што яна не іграе, а жыве на сцэне, што ёй удаецца стварыць сапраўды народны жаночы характар. Так, яе сцэнічныя вобразы "замешаны" на зямной, народнай глебе, прараслі з яе, ёю сілкаваліся. Можна, іх карані — у роднай Старобіншчыне Галіны Макаравай?

Яе творчую манеру вызначыла беларуская драматургія. Менавіта ў нацыянальным рэпертуары найбольш раскрыўся талент актрысы: Дзятлічыха ў "Людзях на балодзе" І. Мележа, Ганна, Маці ў драмах "Вечар", "Парог" А. Дударова, Дар'я з "Апошняга шанца" В. Быкава, Праскоўя ў "Адкуль грэх" А. Петрашкевіча, Калгасніца ў "Браме неўміручасці" К. Крапівы, Марыя Кірылаўна ў "Выбахайце, калі ласка" А. Макаёнка. Здаецца, толькі для яе напісаных гэтых ролі. Зрэшты, А. Макаёнак сваіх Лушку і Паліну і пісаў менавіта для Галіны Кліменцьеўны — у ёй драматург знайшоў "сваю" гераіню. Яна сыграла Лушку ў "Лявонісе на арбіце" 600 разоў, а за роллю Паліны была ўзнагароджана срэбным медалём імя А. Папова. Менавіта ў п'есах А. Макаёнка выявілася індывідуальнасць актрысы, яе шчодры, невычэрпны талент.

Незабыўная Макарава

23 снежня ў Дзяржаўным музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Рэспублікі Беларусь урачыста адкрыецца выстаўка, прысвечаная 90-годдзю з дня нараджэння зоркі беларускай тэатральнай сцэны і кіно народнай артысткі СССР Галіны Макаравай.

Лізавета ("У мяцеліцу" Л. Лявонава), Марфа Пятроўна ("Рускія людзі" К. Сіманова), Танкабіке ("У ноч зацымнення месяца" М. Карыма), Квашня ("На дне" М. Горкага), Кабаніха ("Навалыніца" А. Астроўскага), Старая ўдава з Фларэнцыі ("Канец — справе вяннец" У. Шэкспіра), — Макарава была арганічнай як у ролях нацыянальнай, так і замежнай класікі; яе вобразы ўражвалі разнастайнасцю: ад лірычнай камедыінасці або сатырычнай з'едлівасці — да глыбіні драмы і трагедыі.

Мала хто ведае, што яе сапраўднае імя не Галіна, а Агата. Наогул, што мы ведаем не пра зорку, а пра самога чалавека, якога звычайна

атаясамліваем з вобразамі, якія яны таленавіта стварылі на сцэне або кінаэкране?

Калі бацьку Макаравай рэпрэсавалі, сям'я знішчыла ўсе дакументы, у тым ліку яе метрыку, таму дакладнай даты нараджэння яна не ведала, лічыла, што нарадзілася ў 1916 г. У 16 гадоў Агата пераехала ў Мінск, дзе працавала домработніцай, санітаркай у 1-й клінічнай бальніцы, потым паступіла ў тэатральную студыю і стала... Галінай.

Амаль ніхто не ведае, што "бабуля" Галіна Кліменцьеўна ў маладыя гады захапілася конным спортам, кіданнем дзіды і вельмі любіла вышываць. А ў 1937 годзе Макарава стала чэмпіёнкай па матакрое! У

1938-м яна скончыла студыю БДТ-1 (цяпер Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы), была прынятая ў яго трупы, дзе і працавала ўсё жыццё. А слава кіназоркі прыйшла да яе ў 1970-я, калі Г. Макарава знялася ў ролі Аляксандры Мацвееўны Громавай у кінадраме рэжысёра С. Мікаэляна "Удовы". Пасля былі фільмы "Іван", "Развітанне славянкі", "Адналюб", "Белыя Росы" і іншыя.

У 1983 г. пра Галіну Макарава была знята дакументальная служба "Каралеў я не іграла", а сёлета выйшаў мастацка-публіцыстычны фільм "Мама". Ныдаўна выпушчана паштова марка, прысвечаная 90-годдзю з дня нараджэння артысткі. І 23 снежня падчас урачыстай імпрэзы ў нашым музеі адбудзецца спецыяльнае гашэнне гэтай маркі, а на выстаўцы будуць прадстаўлены ўнікальныя матэрыялы з фонду музея, Купалаўскага тэатра, сямейнага архіва і з малой радзімы Галіны Макаравай.

Таццяна МЕЛЬНІКАВА, вучоны сакратар Дзяржаўнага музея гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Беларусі
На здымку: нашы народныя артысткі — Стэфанія Станюта і Галіна Макарава.

Повязі

У цяперашняе аблічча і станаўленне горада на Няве нямалы ўнёсак зрабілі шматлікія выхадцы з Беларусі. Наколькі ён значны, адлюстроўвае кніга "Беларускі Пецяярбург", падрыхтаваная супрацоўнікам Расійскай нацыянальнай бібліятэкі, доктарам філалагічных навук Мікалаем Нікалаевым.

У даследаванні вядомага ў нашым горадзе беларусіста, загадчыка аддзела рэдкіх кніг РНБ Мікалая Нікалаева ўключаны такія раздзелы, як "Санкт-Пецяярбург — ваенная сталіца", "Горад літаратараў, мастакоў, навукоўцаў", "Рабочая і інжынерная арыстакратыя". Аўтар пастараўся не забыць і іншыя сферы гарадскога і грамадскага жыцця. Нараўне з матэрыяламі пра вытворцаў і дзяржслужачых, у кнігу ўвайшлі раздзелы пра выбітных будаўнікоў, святароў, спартсменаў, маракоў і вучоных. Інфармацыя падаецца на фоне гісторыі ў перыяд ад пяціроўскіх часоў да нашых дзён. Нельга не згадаць пра найбольш вядомых герояў кнігі. Сярод іх віцэ-губернатар Санкт-Пецяярбурга граф Эмерык Гутэн-Чапскі, міністр фінансаў Расійскай імперыі Фёдар Врончанка, генерал-фельдмаршал Іосіф Гур-

«Беларускі Пецяярбург»

У Паўночнай сталіцы ў палацы Кушалева-Безбародкі прайшла вечарына, прысвечаная 20-годдзю Беларускага грамадска-культурнага таварыства. Яе цэнтральнай падзеяй стала прэзентацыя кнігі "Беларускі Пецяярбург".

ко, літаратар Фадзей Булгарын, кампазітар Міхал Клеафас Агінскі, рэвалюцыянер Фелікс Дзяржынскі і многія іншыя. Аўтар распавядае пра зараджэнне і дзейнасць у паўночнай сталіцы Расіі ў XIX стагоддзі зямляцтваў і арганізацый, створаных на этнічнай аснове.

Значную частку кнігі складаюць біяграфіі беларусаў (больш як дзве тысячы чалавек), якія цяпер жывуць у горадзе на Няве. А ўсяго ў Санкт-Пецяярбургу паводле розных крыніц сёння налічваецца ад 120 да 200 тысяч выхадцаў з Беларусі.

Найбольш вядомым з іх, такім як губернатар Ленінградскай вобласці Валерый Сердзюкоў, нобелеўскі лаўрэат фізік Жарэс Алфёраў, актрыса Ірына Мазуркевіч, прысвечаны асобныя нарысы.

Работа над праектам, паводле М. Нікалаева, вялася з 2002 года. За гэты перыяд пайшлі з жыцця некаторыя героі, але працэс збору матэрыялаў даў новы імпульс у рабоце Беларускага грамадска-культурнага таварыства, згуртаваў і аб'яднаў зямляцтва беларусаў у горадзе. Заслужаны будаўнік РФ

Уладзімір Шышко, выступаючы на вечарыне, прызнаўся:

— Я даўным-даўно прыехаў у Ленінград і пакуль не займеў сяброў, не абзавёўся сям'ёй, пачуваўся сіратаю. Цяпер я і ўсе мы — пецяярбургскія беларусы — ведаем, колькі нас тут жыве і працуе. І не проста працуем, а робім значны ўнёсак у развіццё горада, у яго веліч і славу.

З цеплынёй дзякавалі аўтару за нялёгкую працу і іншыя прамойцы: кіраўнік аддзялення Пасольства Беларусі ў Расійскай Федэрацыі Дзмітрый Савіцкі, доктар культуралогіі Валынцін Грыцкевіч, удзельнік вайны Георгій Купрыяшчанка.

Да юбілею Беларускага грамадска-культурнага таварыства было прымеркавана адкрыццё выстаўкі пецяярбургскіх мастакоў. На вернісажы прадстаўляліся работы Івана і Багдана Чарнякевічаў, Віктара і Максіма Сівухаў, Юрыя Казака, Анатоля Лукашэнка, Анатоля і Сцяпана Аўсяннікавых, Вітаўта Драздова, Сяргея Ткачэнка і Дзмітрыя Якуцені.

Сяргей МАРТЫНКЕВІЧ

На здымку: аўтар кнігі "Беларускі Пецяярбург" Мікола Нікалаев.

Фота аўтара г. Санкт-Пецяярбург

3-пад пяра

На музычным факультэце Татарскага дзяржаўнага гуманітарна-педагагічнага ўніверсітэта (Расія, г. Казань) у лістападзе прайшла V Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя "Мастацтва і педагогіка: праблемы мастацкай і музычнай адукацыі".

У навуковай дыскусіі бралі ўдзел выкладчыкі музычна-педагагічных ВНУ і ССНУ, школьнікі настаўнікі навуковых работнікі, дзеячы культуры і мастацтва, маладыя даследчыкі з розных рэгіёнаў Расіі, а таксама замежныя калегі з Беларусі, Украіны, Балгарыі, Ізраіля, Канады, Францыі.

Сярод пытанняў, якія абмяркоўваліся падчас канферэнцыі, — сучасныя тэндэнцыі развіцця музычнай і мастацкай адукацыі; філасофска-эстэтычныя і мастацтвазнаўчыя аспекты мастацкай адукацыі; метадыка выкладання музычных і мастацкіх дысцыплін, музычнага выхавання моладзі; вывучэнне гісторыі рэгіянальных навучальных устаноў, дзейнасці выбітных прадстаўнікоў мастацтва і мастацкай адукацыі...

Адметна, што была заключана міжнародная дамова навукова-метадычнага супрацоўніцтва паміж ВДУ імя П. Машэрава (г. Віцебск) і ТДПУ (г. Казань).

Ул. інф.

Міжнародная навуковая канферэнцыя "Беларуская мова ў моўнай і культурнай прасторы Слав'і", прысвечаная 80-годдзю ўтварэння інстытута, прайшла ў Інстытуце мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы НАН Беларусі.

У канферэнцыі прынялі ўдзел лінгвісты і мовазнаўцы з Беларусі, Расіі, Украіны, Славеніі. Размова ішла пра сучасную беларусістыку, акадэмічнае мовазнаўства, беларускую мовазнаўчую славістыку, праблемы перакладаў з іншых моў, функцыянаванне беларускай мовы ў іншых славянскіх мовах. Нагадаем, што тэрмінам "Славія" звычайна абазначаюцца славянскія краіны.

Адкрываў канферэнцыю дырэктар Інстытута мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы НАН Беларусі, член-карэспандэнт НАН Беларусі Аляксандр Лукашанец. Ён падкрэсліў: "Наш інстытут — галоўная навуковая ўстанова ў развіццё беларускай мовы і літаратуры. Любы сённяшні слоўнік беларускай мовы — гэта наша вытворчасць".

У рамках канферэнцыі прайшлі мовазнаўчыя секцыі па беларуска-іншаславянскіх моўных сувязях, фразеалогіі, этналінгвістыцы і лінгвакультуралогіі, дыялекталогіі і анамастыцы. Завяршыў міжнародную канферэнцыю "круты стол", на якім абмяркоўваліся праблемы беларускай корпуснай лінгвістыкі.

Уладзімір ПАДАЛЯК

У рамках I Мінскага міжнароднага фестывалю лічбавага мастацтва "Terra Nova" прайшоў "круты стол", на якім абмяркоўваліся пытанні далейшага існавання фестывалю і мастацкая праблематыка, якая выклікаецца бурным развіццём камп'ютэрных тэхналогій. "У лічбавым мастацтве арыгінал існуе толькі ў лічбавым фармаце, — заўважыў галоўны куратар фестывалю Фёдар Ястраў. — Само пытанне арыгіналу страчвае сэнс. На першыя пазіцыі выходзіць інтэрпрэтацыя, дакументаванне твора, яго дакументальная гісторыя". Дызайнер Аляксандр Шчэпетаў зазначыў, што "без класічнага мастацтва немагчыма авалодаць і лічбавым". Фотамастак Валерый Вядрэнка зрабіў акцэнт на тым, што ў нашай краіне няма нават музея традыцыйнай фатаграфіі: "Не аддаўшы даніну памяці традыцыйнай фатаграфіі, мы не зразумеем, што адбываецца ў лічбавай".

Вельмі цяжка адрозніць жывую фатаграфію ад лічбавай. Чалавек можа расказаць гісторыю стварэння фотаздымка. І душа хаваецца менавіта тут. А ўсе праграмы, "фоташопы" — гэта друкі. Усе пагадзіліся з тым, што без душы, якую мастак укладае ў створанае, без любові, з якой ён гэта робіць, увогуле не можа існаваць ніякага мастацтва, у тым ліку і лічбавага.

Анатоль КУДАСЕВІЧ

Пісьменніцкая супольнасць

Увазе чытачоў "ЛіМа" — меркаванні і погляды некаторых удзельнікаў устаноўчага з'езда Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы.

Афіцыйна

У падтрымку Мінскага форуму

На адрас устаноўчага з'езда Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы прыйшло шмат віншаванняў, прывітальных слоў, зваротаў — ад дзяржаўных і грамадскіх арганізацый, творчых саюзаў, парламентаў, міністэрстваў і ведамстваў, ад творцаў. Усе яны выказвалі падтрымку Мінскаму форуму і жадалі плёну ў працы. Прывітанні з'езду ад вышэйшых асоб — кіраўнікоў дзвюх дзяржаў прагучалі на самым яго адкрыцці.

"Літаратурных дзеячаў Беларусі і Расіі знітоўвае шматвяковая духоўная лучнасць. Імі напісана мноства выдатных твораў, на якіх выхавана не адно пакаленне нашых грамадзян, — гаворыцца ў вітанні з'езду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнкі. — Глыбока сімвалічна, што ў год святкавання 10-годдзя Саюзнай дзяржавы менавіта майстры мастацкага слова, якія выказваюць настроі грамадства, пацвярджаюць нязменнае імкненне народаў да аднавання і супрацоўніцтва". На думку Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, на з'ездзе стваралася першая ў гісторыі беларуска-расійская творчая арганізацыя, якая заклікала адродзіць добрыя традыцыі сумеснай працы літаратараў брацкіх краін.

На тое, што стварэнне Саюза пісьменнікаў Расіі і Беларусі — ініцыятыва, якая адкрывае новую старонку ў нашым гуманітарным дыялогу, звярнуў увагу Прэзідэнт Расійскай Федэрацыі. У яго прывітанні арганізатарам, удзельнікам і гасцям устаноўчага з'езда пазначана: "...Сёння асабліва важна захоўваць адзіныя для нашых народаў культурныя каштоўнасці, садзейнічаць развіццю нацыянальных моў і літаратур. І канечне — дапамагаць прафесійнаму становленню і творчам супрацоўніцтву маладых пісьменнікаў".

Прагучала з высокай трыбуны і пастырское слова. "Сардэчна вітаю ўсіх, хто сабраўся ў Мінску для ўдзелу ў працы устаноўчага з'езда Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы, — гаворыцца ў пасланні Патрыярха Маскоўскага і ўсяе Русі Кірыла. — Сёння перад пісьменнікамі паўстала досыць важная задача — захаваць літаратурнае слова, нашу мову. Не менш важна для людзей, надзеленых талентам і магчымасцю звяртацца да шырокага кола чытачоў, усведамляць адказнасць за кожнае прамоўленае альбо напісанае слова, бо "танебнае аб'яднанне з мастацтвам у слове робіць многа горшых бед, чым недакваннасць". Гэта папярэджанне святцы Іаана Залатавуста асабліва актуальна ў наш час — час масавай культуры, прапаганды культуры жорсткасці і насілля, маральнага рэлятывізму..."

"Ці можна назваць выпадковым, што сярод аб'яднальных сіл адно з галоўных месцаў цяпер займаюць тыя, каго часта называюць "сумленнем нацыі"? — гэтае пытанне акцэнтнае ў сваім прывітанні ўдзельнікам з'езда Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі, Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі Філарэт. У ім гаворыцца: "Уласным прыкладам пісьменнікі дэманструюць, што маральныя каштоўнасці вечныя". Ад Беларускай Праваслаўнай Царквы Уладыка выказаў шчырую падтрымку імкненню пісьменнікаў Расіі і Беларусі "да больш цеснага чалавечага і творчага ўзаемадзеяння" і жадаў ажыццяўлення ўсіх добрых намераў.

не проста будаўнічы матэрыял, а духоўная, глыбінная аснова.

З прывітаннямі ўдзельнікам з'езда першых асоб, духоўных лідэраў нашых краін атрымалі дзяржаўную і духоўную падтрымку. Для нас таксама вельмі важнае меркаванне саміх пісьменнікаў наконт адзінага саюза. Мы неаднаразова збіраліся, ладзілі сходзі і абмяркоўвалі гэта пытанне. Ні ў каго не было нават ніякіх сумненняў, усе адзінадушна падтрымалі стварэнне супольнай арганізацыі.

Да беларусаў я адношуся як да сваіх родных і блізкіх, як да сваёй сям'і. Любоў, павага, узаемападтрымка, наша агульнае мінулае, быт, традыцыі. Доблесць, гонар, служэнне, гераізм, павага да старэйшага пакалення — вось асноўныя паняцці, якія атыясамліваюцца з нашымі народамі.

Вельмі важна ў нашай рабоце будзе падрыхтоўка ды правядзенне святкавання 65-годдзя нашай агульнай Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Праца ўжо вядзецца. На жаль, некаторыя асобы робяць захады, каб прынізіць значнасць перамогі, зганьбаваць герояў. Мы вельмі паважаем Беларусь за яе памяць: Брэст, Хатынь... Гэта сімвалы не толькі Беларусі і Са-

юзнай дзяржавы, яны — сімвалы гераізму і трагічнай памяці ўсяго свету.

Сярод асноўных задач новага саюза, на маю думку, — узаемаабмен вопытам і пытанні перакладчыцкай школы. Трэба падумаць пра стварэнне сумесных груп у Літаратурным інстытуце імя М. Горкага, якія будуць займацца перакладамі. Таксама не лішнім было б стварэнне адзінага інфармацыйнага цэнтра, які б займаўся прапагандай нашых літаратур і творцаў. Але, я заўсёды гэта падкрэсліваю, мы павінны засяроджвацца на сапраўднай, якаснай літаратуры, якая мае мастацкую каштоўнасць. Спадзяюся, што з узнікненнем новага саюза штогод будзем праводзіць семінары і сустрэчы маладых літаратараў — у Расіі і ў Беларусі. Дагэтуль мы гэта рабілі, але паасобку.

Наш агульны літаратурны набытак — "Слова пра паход Ігаравы". Мы дамовіліся ў так званым славянскім трохкутніку — Гомельская, Бранская і Чарнігаўская вобласці — распачаць у наступным годзе гісторыка-літаратурную экспедыцыю па "Слове...". Ужо цяпер ёсць сотні жадаючых узят у гэтым мерапрыемстве ўдзел.

супрацьстаяць усім выклікам сённяшняга неспакойнага часу, абароніць самабытнасць славянскіх народаў.

У мяне выйшлі трыццаць тры кнігі прозы і паэзіі. І вельмі прыемна, што тут, у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, ёсць мае выданні. Дзякаваць Богу, што мы яшчэ чытаем адно аднаго.

Да Мінска ў мяне своеасаблівыя адносіны. Мне дарагі гэты горад, я прыязджаў сюды вельмі часта. Бо калісьці тут жыла жанчына, у якую я быў закаханы і якой прысвяціў сем кніг сваіх вершаў.

— Сёння адбываецца знакавая і значная падзея. Для мяне яна мае асаблівае значэнне. Бо ўва мне ёсць беларуская кроў (мая бабуля Ефрасіння Паўлаўна Вазілава з-пад Магілёва, з Прапойска, які цяпер завецца Слаўгарадам, дзед — украінец з-пад Палтавы, бацька — рускі).

Знамянальнасць гэтай падзеі палягае ў тым, што пачынаюць аб'ядноўвацца менавіта славянскія пісьменнікі. Гэта надзея на тое, што адродзіцца магутная Саюзная дзяржава, якая будзе здольная

ў іх нешта пераняць. Бо мы некалі заўсёды раўняліся на вядомых пісьменнікаў дзвюх нашых краін. І, канечне ж, спадзяёмся на прыемныя, творчыя і плённыя стасункі.

Як і любая абласная арганізацыя, Гродзенскае аддзяленне СПБ у першую чаргу працуе на славу ды радасць чытачам гродзенскім. Мы пішам так, каб адлюстравіць падзеі мінулага і сучаснасці. А праз фантастычныя творы спрабуем зазірнуць у будучыню нашага Прынямоння. Адным словам, імкнёмся пакінуць добры след у гісторыі Гродзенскага краю. Як старшыня аддзялення хачу, каб усе ведалі, што гэта не мёртва арганізацыя, што яна прыносіць плён і робіць значны ўнёсак у развіццё культуры, духоўнасці вобласці.

Асабіста я выдала сем зборнікаў паэзіі, а цяпер у мяне выходзіць другі зборнік песень. Шмат выступаю ў розных арганізацыях, установах адукацыі, чытаю

— Да гэтай падзеі я адношуся як да эпахальнай. Выдатна, што на постсавецкай прасторы адбываецца такая маштабная праца ў аб'яднанні, па-першае, творчых саюзаў двух брацкіх народаў, па-другое, працягваецца працэс аб'яднання менавіта пісьменнікаў.

З таго, што мы робім сёння, лагічна выцякае аб'яднанне саюзаў мастакоў, архітэктараў, кампазітараў, журналістаў... Думаю, так і будзе. Тым больш, я ведаю, што ў творчых саюзах гаворка пра гэта ідзе. Тое, што адбылося з намі амаль дваццаць гадоў таму, з нашай агульнай краінай, — вялікая трагедыя для ўсіх нас. А цяпер мы пачынаем

працуе вельмі актыўна, энергічна і шмат чаго дасягнуў. За больш як 20 гадоў існавання мы не проста супрацоўнічаем, мы сталі як браты. Што да літаратуры і таго часовага, так бы мовіць, раз'яднання, якое адбылося ва ўзаемаадносінах паміж нашымі краінамі, гэта ні ў якім разе не павінна датычыць творчых людзей, тых, хто служыць свайму народу. А пісьменнік, які не служыць свайму народу, — не можа звачаць пісьменнікам.

Мяркую, прыезд нашай дэлегацыі ў Мінск — доўгачаканая падзея. Першы з'езд Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы — гістарычная дата найноўшай гісторыі. Віншую нас, і не толькі пісьменнікаў, усіх разумных грамадзян дзвюх краін, што мы аб'ядноўваемся. Бо пісьменнікі заўсёды лічыліся калі не элітай грамадства, то розумам і сэрцам свай-

Старшыня Саюза пісьменнікаў Расіі, намеснік кіраўніка Сусветнага рускага народнага сабору, доктар гістарычных навук, прафесар Валерый ГАНІЧАЎ.

Сустаршыня Праўлення Саюза пісьменнікаў Расіі, каардынатар Асацыяцыі пісьменнікаў Урала, Заходняй Сібіры і Паволжа, доктар культуралогіі Аляксандр КЕРДАН.

Старшыня Гродзенскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Людміла КЕБІЧ.

— У мяне асабіста толькі добрыя думкі і спадзяванні на ўстаноўчы з'езд. Лічу, што наш Саюз пісьменнікаў Беларусі павінен выходзіць на больш шырокія прасторы і працыя. Нам ёсць што паказаць пісьменнікам і чытачам Расіі, падзяліцца сваім вопытам і

Член Вышэйшага творчага савета Саюза пісьменнікаў Расіі, галоўны рэдактар газеты "Слово" Віктар ЛІННІК.

Сустаршыня Праўлення Саюза пісьменнікаў Расіі, прэзідэнт Міжнароднай асацыяцыі дзіцячых фондаў, старшыня Праўлення Дзіцячага фонду Расіі Альберт ЛІХАНАЎ.

— Міжнародная асацыяцыя дзіцячых фондаў, раней Савецкі дзіцячы фонд імя Леніна, ніколі не перарываў кантактаў з Беларуссю. Ваш Беларускі дзіцячы фонд

Віктар КАВАЛЁЎ
Фота аўтара

**Часопіс "Алеся" адзначае 85-годдзе!
3 гады дня нараджэння выдання
наш карэспандэнт сустрэлася
з галоўным рэдактарам
Тамарай БУНТО.**

Жанчына — у цэнтры падзей

максімум рэкламнай (адзення, абутку, касметыкі і г. д.), плюс кулінарныя рэцэпты, парады мадэляра, псіхолога, сексолога, астролога, парачка сканвордаў, анекдоты, ну і, вядома, адно-два інтэрв'ю з зоркамі эстрады ці кіно... Наш часопіс — грамадска-публіцыстычны. Мы па-ранейшаму імкнемся ўсебакова асвятляць жыццё беларусаў. Пішам пра прыгожыя справы прыгожых жанчын, дапамагаем ім у вырашэнні складаных пытанняў, чытачы даюць парады, дзеляцца жыццёвым досведам. На старонках выдання — ЖАНЧЫНА, якая заўсёды ў цэнтры падзеі і ў палітыцы, і ў творчасці, і ў рабоце, і ў сям'і: маці, гаспадыня, жонка, дачушка, — вельмі добры і неаб'якавы чалавек да таго, што адбываецца вакол...

— **Якія задачы сёння ставіць перад сабой часопіс "Алеся"?**

— За 85 гадоў гісторыі выдання неаднойчы мяняліся грамадскія ідэалы, уяўленні, стэрэатыпы, у тым ліку і таго, якой быць беларускай жанчыне і жанчыне наогул. Карэктывы, якія ўносіла ў гэты вобраз кожная новая эпоха, не маглі не адбіцца і на вобразах гераніў журналісцкіх матэрыялаў, надрукаваных у нашым выданні ў розныя гады. Але як бы не розніліся вобразы, аб'ядноўвае іх адно — ўсім уласцівы якасці сапраўднай беларускай жанчыны: прастата, сціпласць, добразычлівасць, годнасць, высокадухоўнасць. Задача наша — захоўваць чыстым і светлым вобраз беларускай жанчыны, абараняць яе ад пошласці, накіроўваць да высокіх духоўных вышыняў. Нездарма ў 2004-м годзе часопіс "Алеся" быў названы пераможцам Міжнароднага фестывалю журналістыкі "Вера. Надзея. Любоў", які праходзіў у Кіеве, і атрымаў статус "Ісціна".

Гутарыла
Валянціна СМАНЦАР

На здымку: галоўны рэдактар часопіса "Алеся" Тамара Бунто.

Фота Кастуся Дробава

— Тамара Пятроўна, паколькі "Алеся" чытаюць тысячы жыхароў краіны, многія з якіх з'яўляюцца падпісчыкамі і нашага выдання, раскажыце чытачам "ЛіМа" пра гісторыю стварэння старэйшага ў краіне часопіса для жанчын.

— Наша выданне нарадзілася па ініцыятыве жаночай грамадскасці Беларусі. У сакавіку 1924 года ў Мінску, у будынку гарадскога тэатра адбыўся I Усебеларускі з'езд работніц і сялянак. Тут і ўзнікла пытанне аб неабходнасці стварэння друкаванага выдання для беларускіх жанчын. І ўсяго праз паўгода, у лістападзе 1924, выйшаў у свет першы нумар часопіса "Беларуская работніца і сялянка". Рэдактарам прызначылі загадчыцу жанаддзела ЦК КП(б)Б Марыю Муратаву. З часопісам сябрвала не адно пакаленне беларусаў. "Работніца і сялянка" стала сапраўдным летапісам жыцця беларускіх жанчын, гісторыі жаночага руху ў Беларусі...

— **За гады існавання часопіс некалькі разоў мяняў**

назву, а як стаў "Алесяй"?

— "Беларуская работніца і сялянка" ў 1931 годзе займала назву "Работніца і калгасніца Беларусі", у 1946 годзе адрадынілася як "Работніца і сялянка" і называлася так амаль паўстагоддзя — 49 гадоў! Менавіта пад гэтай назвай часопіс стаў шырокавядомым ва ўсіх кутках Савецкага Саюза. У васьмідзесятых гады тыраж перавышаў мільён падпісчыкаў!.. Цікавае па змесце выданне мела дадатак на рускай мове для гаспадынь, які змяшчаў карысныя парады, кулінарныя рэцэпты, рэцэпты народнай медыцыны і, галоўнае, — у ім была выкрайка адзення, зробленая ў натуральную велічыню. У перыяд вострага дэфіцыту моднага адзення такі дадатак дапамагаў многім жанчынам станавіцца прыгожымі. А са студзеня 1995 года ён стаў называцца распадаўся імям "Алеся". "Работніца і сялянка", гаворачы сучаснай мовай, — брэнд, напрацаваны дзесяцігоддзямі. Сёння ад такіх брэндаў

не адмаўляюцца. Тым не менш, я прыйшла працаваць у "Алеся", часопіс для мяне стаў родным і люблю яго пад сучаснай назвай.

— **Тамара Пятроўна, пэўна ж свае старонкі ў розныя часы часопіс прадастаўляў і вельмі вядомым сёння літаратарам...**

— Так, надрукавацца на старонках выдання лічылі за гонар звання пісьменнікі, паэты, навукоўцы, палітычныя і грамадскія дзеячы. Аўтарамі выдання былі Янка Купала, Якуб Колас, Змітрок Бядуля, Міхась Лынькоў, Іван Мележ, Яўгенія Янішчыц, Іван Шамякін, Уладзімір Караткевіч, Васіль Быкаў... Ды і ў самім часопісе ў розныя часы працавалі таленавітыя пісьменнікі, публіцысты, літаратары, сапраўдныя майстры пера: Лізавета Пісьманік, Еўдакія Лось, Надзея Пігузава, Алена Васілевіч, Алена Уладзімірава, Аляксандра Захарэнка, Валянціна Каралёва, Ала Канапелька... Трэба добрым словам успомніць Марыю Карпенку, якая была галоўным рэдактарам каля трох дзеся-

цігоддзяў і шмат зрабіла для таго, каб часопіс меў такую вялікую папулярнасць. Доўгі час у рэдакцыі працавала вядомая паэтэса, лаўрэат многіх дзяржаўных узнагарод і літаратурных прэмій Раіса Баравікова, якая рэдагавала часопіс на пачатку двухтысячных гадоў. Менавіта яна як галоўны рэдактар дала "Алесі" кірунак на сучаснае, глянцавае выданне. Дарэчы, і сёння працягваем традыцыю — пастаянна друкуем творы беларускіх пісьменнікаў і паэтаў.

— **Нягледзячы на ўзрост, "Алеся" маладзее: у яе калярова, глянцавая "суценка", а надрукаваныя матэрыялы адлюстроўваюць час і тэмы, да якіх нераўнадушна сённяшняе пакаленне прыхільнікам выдання. Чым яшчэ адметны часопіс...**

— У моры глянцавых выданняў, пераважна жаночых, "Алеся" як пераемніца "Работніцы і сялянка" вылучаецца знешнім выглядам і зместам. Цяпер як ствараюцца часопісы для жанчын? Мінімум сур'ёзнай інфармацыі,

3 таленавітага роду Вольскіх

Ужо сем гадоў, як не стала аднаго з прадстаўнікоў таленавітага роду Вольскіх, аўтара сямі зборнікаў паэзіі, больш як сарака кніжак прозы, казак для дзяцей, некалькіх п'ес і кінасцэнарыяў, лібрэта першай беларускай аперэты для дзяцей, аднаго з заснавальнікаў часопіса "Вясёлка" і стваральніка падручніка беларускай мовы "Беларусачка" — Артура Вольскага, які спалучыў у сваёй асобе талент паэта і драматурга, мастака, педагога, арганізатара.

Нядаўна ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры прайшоў вечар памяці, прымеркаваны да 85-й гадавіны з дня нараджэння Артура Вольскага. Назваю вечарыны паслужыў радок з верша паэта "Чалавек, якому баліць".

Сярод запрошаных гасцей — родныя, блізкія, сябры — заслужаныя артысты Беларусі Ларыса Горцава і Леанід Улашчанка, родны брат пісьменніка Гарольд Вольскі, артыст Мікола Лявоўчык і паэт Мікола Чарняўскі і многія іншыя, якіх усё яшчэ не пакідаюць аб'якавымі жыццём і творчасцю Артура Вольскага.

На вечарыну прыйшлі вучні сярэдняй школы № 25, у якой вучыўся пісьменнік, і вучні 191-й школы, у якой Артур Вольскі выкладаў. Вяла мерапрыемства супрацоўнік музея Вольга Гулева.

Леанід Улашчанка падкрэсліў, што толькі дзякуючы мудраму стаўленню Артура Вольскага пачаў пісаць казкі. Мікола Чарняўскі ўзгадаў: першы жывы пісьменнік, якога ён сустрэў у сталіцы, калі прынёс у "Вясёлку" свае вершы, быў Артур Вольскі — цікавы і вельмі рознабачковы чалавек.

Я знайшоў некалькі хвілін, каб пагутарыць з удавой паэта, заслужанай артысткай Беларусі Ларысай Горцавай.

— **Усё пачынаецца з кахання. Давайце і мы з вамі пачнём з гэтага размову: як вы пазнаёміліся з Артурам Вольскім і як развіваліся вашы адносіны?**

— Ён жа старэйшы за мяне на шмат гадоў: яму ўжо было восемнаццаць, на дзяўчат заглядаўся, а мяне яшчэ і на свеце не было. Але ў кожнага ча-

лавека ёсць свой лёс, наканаванасць нябёсаў, якой не пазбегнеш. Я скончыла інстытут, прыйшла на працу ў Тэатр юнага глядача, Артур тады быў загадчыкам літаратурнай часткі. Ён — жанаты, і я — замужам. Але аднойчы ў нас адбылася дзіўная сустрэча каля стадыёна "Дынама": ён ішоў па адным баку вуліцы, а я — па другім. Мы пераглянуліся, і падумала я нечакана: "Во, каб ён быў маім мужам". Але да гэтага было яшчэ вельмі далёка, таму што мы не былі свабоднымі. Але ўсё ж такі, каханне ёсць каханне. Каханне перамагло...

Затым у нас быў складаны перыяд. Уяўляеце, у яго трэці шлюб, у мяне другі. Ён паэт, ды яшчэ жонка — артыстка. Абыяцель схіляецца да думкі, што артысткі ўвогуле — легкадумныя і несур'ёзныя людзі. Яго адгаворвалі. Тым не менш, ён павёў мяне знаёміцца з бацькамі. Ладзілі ёлачныя прадстаўленні пад Новы год, а я была Снягуркай. І вось у пера-

пынку паміж спектаклямі, у вобразе Снягуркі ён і павёў мяне да бацькоў. Бацькам я спадабалася. Пазней яго бацькі да мяне вельмі добра адносіліся. Ведаеце, яго ж нават выклікалі ў ЦК, адгаворвалі, маўляў, навошта вам гэтая артыстачка. Пакіньце яе, а мы вам званне дадзім. Але ён сказаў: я кахаю гэтую жанчыну, не патрэбны мне вашы званні. Прычым, гэта мне распавядаў не ён сам, а іншыя пасля разказвалі.

— **Дык Артуру Вольскаму так і не далі звання?**

— Так і не далі. Першае званне Артур атдаў артысту: былі ўнутраныя інтрыгі — аднаму далі, а другому, які таксама заслугоўваў, не далі. Вось Артур Вольскі і саступіў сваё званне. А другое — узяў каханнем. І трыццаць гадоў мы пражылі разам.

— **Ларыса Мікалаеўна, Артур Вольскі выдаў каля сарака кніг паэзіі і прозы, але ігучы на вечарыну, я заглянуў у "Анталогію беларускай паэзіі" —**

трохтомнік, які выходзіў на пачатку 90-х гадоў, каб агнавіць нейкія бягучыя звесткі, ды так і не знайшоў імя Артура Вольскага. Чаму так?

— Мы гэтакі не надавалі асаблівай увагі. Напрыклад, калі ў чарговы раз падалі на званне, Артур нікому не званіў, маўляў, калі-небудзь дадуць, а цяпер трэба працаваць. Бясспрэчна ж, ён заслужыў — лаўрэат прэміі імя Янкі Маўра і прэміі Васіля Віткі. Але звання так і не атрымаў. Не ў гэтым справа, у Караткевіча ўвогуле не было ніякіх званняў.

— **Вы пражылі разам трыццаць гадоў. Напэўна, нейкі клопат пра спадчыну Артура Вольскага цяпер кладзецца на вас? Скажыце, за сем гадоў пасля смерці мужа, змагі што-небудзь выдаць?**

— Калі ён захварэў, выдалі яго зборнік вершаў "След завірухі". Апошняя ён пераклаў "Песню ваўка" для Тэатра беларускай драматургіі, ужо хворым зусім, але паспеў перакласці.

— **З яго літаратурнай спадчыны шмат чаго не надрукавана? Я так зразумеў, гэта ўсё захоўваецца ў вас?**

— Частку я здала ў музей. Паколькі сама працую цяпер у двух тэатрах — рукапісы ляжаць запакаванымі, да многага не даходзяць рукі. Пакуль цешу сябе тым, што калі пайду на пенсію — з'явіцца час, тады і вазьмуся. Цяпер у мяне ўсё разлічана па хвілінах.

Анатоль ФЛОРЯНОВІЧ

Бліц-анкета

"ЛіМ" працягвае звяртацца да літаратараў з двума простымі пытаннямі: якую кнігу вы цяпер чытаеце і над чым сёння працуеце?

Анатоль КРЭЙДЗІЧ:

— Чытаю адначасова некалькі кніг, не кажучы пра нашы беларускія часопісы, як тое рабіў заўсёды з таго часу, калі захапіўся літаратураю. Прачытаў кнігу "Пастка для рэха" берасцейца Алеся Паплаўскага, што выйшла ў выдавецтве "Літаратура і Мастацтва" і адзначана абласной літаратурнай прэміяй імя Ул. Калесніка. Неблагі мастацкі ўзровень прозы, трэба прызнаць. Гэткае, ведаеце, сартраўскае, асабліва калі ўзяць яго "Начальнікава дзяцінства", капанне ў сабе ці яшчэ ў кім. Згадаваюцца падчас чытання і Кафка, і Камю. І выглядаюць недасяжымі. У той жа час шмат што з сучаснай беларускай прозы выглядае недасяжым у параўнанні з "Пасткай..." Так бы мовіць: о, як далёка нам яшчэ да... сусветнага чытача.

Дзеля адхлання перад сном, у ложку, бяру ў рукі Муракамі альбо Павіча і дазваляю сабе якіх паўгадзіны сапраўднай асалоды. Лёгкай, светлай.

А што да ўласнай творчасці — цяпер ужо і на мініяцюру часу не стае. Вось летам быў месяц адпачынку, дык паехаў у Моталь да маладога, але для такога ўзроста аж занадта вядомага, шалёна папулярнага беларускага мастака Янкі Рамановіча і напісаў пра яго аповесць "Богаў сон". Цяпер яна друкуецца з нумара ў нумар у абласной газеце "Народная трыбуна", во толькі ўбачыла свет у 11-м нумары часопіса "Маладосць", а ў 2010-м, спадзяюся, выйдзе ў кнізе разам з нарысамі, нататкамі, мініяцюрамі. Янкавы творы мяне проста загіпнатызавалі (у тым ліку глыбока беларускім нападзеннем — яны выпраменьваюць нацыянальны дух), і я рады, што хоць які ўклад зробіў у прапаганду яго творчасці.

Астатнія 11 месяцаў года ўвесь час забірае рэдактарская і старшынёўская праца. Наступны адпачынак, дасць Бог, скарыстаю дзеля завяршэння рамана, які мітусі не перціць. Магчыма, як надарыцца вольны выхадны, напішу для сваёй аўтарскай рубрыкі "150 пісьменніцкіх радкоў" у абласной газеце "Заря". Ну, мініяцюрку-другую вымудрую...

Леанід ЛЕВАНОВІЧ:

— Я чалавек вясковы: азімую пшаніцу, грэчку абмалаціў, пчол уцяпіліў, дрэўцы лапніка абвязаў, гаспадарчых клопатаў паменела — можна і пачытаць. Нядаўна прачытаў бестселер польскага пісьменніка Януша Вішнеўскага "Адзінота ў сеціве". Там сучасны антураж, віртуальная рэальнасць, і на гэтым фоне — адкрыты секс, я нават гаварыць пра тое баюся, пра што ён піша. Прачытаў таксама "Платформу" знакамітага французца Мішэля Уэльбека: дзеянне спачатку адбываецца ў Тайландзе — апісваецца тайскае каханне, секс-масажы, секс-шопы, а пасля пераносіцца ў Парыж, і тут ужо стасункі герояў увогуле паказваюцца з усімі інтымнымі падрабязнасцямі. Прачытаў і твор славагата Харукі Муракамі "Нарвежскі лес", у якім добра адлюстраваны японская культура, звычкі, традыцыі, і на першым плане — зноў жа непрыхаваны эратызм. Таму падумалася: добра, канечне, што наша літаратура цнатлівая, але гэта часам можа ўспрымацца як цнатлівасць старога дзеда, да якой ніхто не хоча падыходзіць. Пісаць трэба пра ўсе праявы жыцця, галоўнае, па-мастацку.

Выйшаў мой раман "Палыновы вецер", які друкаваўся ў "Польмі" ў скарачаным варыянце. У ім я пастараўся паказаць пачуцці ў радыяцыйнай зоне, калі людзі займаюцца каханнем назло Чарнобылю, але я імкнуўся вытрымаць гэтыя эпізоды ў пэўных эстэтычных межах і нормах прыстойнасці. Паміж раманами, пакуль назапашваецца матэрыял, я пішу аповяданні. Леў Талстой меў рацыю, калі казаў, што пісьменнікам будучыні нічога не прыйдзеца выдумляць. Яшчэ Шэкспір пісаў, што самае галоўнае — "раскрыць глыбіню факта". Вось я і пішу зараз цыкл нявыдуманых гісторыяў.

Падрыхтавала Аляксандра ХАЛОПІК

Юбілей класіка абавязвае

Гэта ўжо стала пэўнай заканамернасцю: зборы твораў беларускіх класікаў выходзяць прыкладна раз на 20 гадоў. Упершыню васьмітомная спадчына Караткевіча пачала выдавацца праз тры гады пасля яго смерці — з 1987-га па 1991-ы. Як бачым, прыспеў ужо час для з'яўлення другога Збору твораў пісьменніка — натуральна, значна паўнейшага за папярэдні. Патрэба ў ім відавочная — за гэты перыяд складалася моцнае караткевічазнаўства, былі знойдзеныя творы, што раней не друкаваліся, дадаліся новыя ўспаміны тых, хто ведаў пісьменніка. Ды і юбілейная нагода распачаць праект надарылася — у 2010-м будзе адзначацца 80-годдзе вядомага творцы.

Першы васьмітомнік твораў У.Караткевіча выходзіў неверагодным па цяперашніх мерках накладам — 60 тысяч асобнікаў, і быў вельмі хутка раскуплены. Да таго ж, як своеасаблівы працяг шматтомніка, выходзілі зборнік перакладаў У.Караткевіча "Галасы маіх сяброў" (1993), кніга "Творы" (1996), дзе было сабрано тое, што не друкавалася пры жыцці пісьменніка, а таксама альбом малюнкаў "Свет вачыма Караткевіча" (2006).

Новы Збор твораў, канцэпцыю якога распрацаваў вядомы караткевічазнаўца, дацэнт кафедры беларускай літаратуры і культуры БДУ Анатоль Верабей, будзе амаль утвая большы за папярэдні — 25 тамоў, прыкладна па 500 старонак кожны. Гэтае выданне плануецца дапоўніць паэтычнымі, празаічнымі, драматычнымі і публіцыстычнымі творами, што засталіся неапублікаванымі (напрыклад, ранняя аповесць на рускай мове "Предысторія", словы да музыкі паланеза М.К. Агінскага "Развітанне з Радзімай") ці друкаваліся ў зборніках і тагачаснай перыёдыцы, а таксама перакладамі, ліставаннем, сцэнарыямі дакументальных і мастацкіх фільмаў, лібрэта, дзённікамі, запіснымі кніжкам, дарчымі надпісамі, больш разгорнутым і змястоўным каментарыем. Акрамя таго, будуць друкавацца і невядомыя дагэтуль малюнкi У.Караткевіча. "Гэта новая практыка для Беларусі. "Свет вачыма Караткевіча" — увогуле першая кніга малюнкаў беларускага пісьменніка, а малявалі таксама і Кузьма Чорны, і Васіль Быкаў ды іншыя. Хаця ў суседніх краінах даўно выдаюць малюнкi

Пушкіна, Лермантава, Шаўчэнкі", — адзначыў А.Верабей. Новаўвядзеннем таксама стануць і дадзеныя да паэтычных і публіцыстычных тамоў кампакт-дыскі з запісамі вершаў і песень у выкананні У. Караткевіча, яго выступленняў на радыё, тэлебачанні і ў Саюзе пісьменнікаў Беларусі, кадры са здымкаў у фільме "Хрыстос прыязміўся ў Гародні", у якіх удзельнічаў і сам аўтар. Акрамя таго, мяркуецца выдаць дыск з электроннай бібліятэкай твораў класіка. Многія з гэтых матэрыялаў з'явіцца на свет дзякуючы вядучай Беларускага радыё Галіне Шаблінскай, якая адшукала іх у архіве.

Сярод членаў рэдакцыйнай калегіі і ўкладальнікаў будучага Збору твораў такія вядомыя даследчыкі як Адам Мальдзіс, Міхась Мушынскі, Вячаслаў Рагойша, Іван Роўда, Аркадзь Русецкі, Тацяна Шамаякіна, Аляксей Бельскі, Вольга Шынкарэнка, Язэп Янушкевіч, Пятро Жаўняровіч, Алена Белая, Генадзь Кажамякін, паэт Віктар Шніп, пляменніца пісьменніка Алена Сінькевіч, загадчык Аршанскага музея У.Караткевіча Галіна Юркевіч, старшы навуковы супрацоўнік гэтага музея Вольга Пашкевіч. Тры тамы сцэнарыяў дакументальных і мастацкіх фільмаў падрыхтуе аспірантка Беларускай акадэміі мастацтваў Валерыя Кустава. Кіраўнік праекта і ўкладальнік некалькіх тамоў — Анатоль Верабей. Свае намаганні яны мяркуюць уключыць у планы навуковай працы.

Пры выданні Збору твораў будзе ўлічаны папярэдні вопыт беларускай тэксталагіі. Многія тэксты выдання будуць падрых-

таваны на аснове рукапісаў Караткевіча, якія захоўваюцца ў Беларускам дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва, у Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры, у Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі, у Аршанскім музеі У. Караткевіча, у хатнім архіве пісьменніка. "Шматлікія рукапісы твораў, лісты, малюнкi, дарчыя надпісы захоўваюцца і ў прыватных архівах. Нядаўна Васіль Сёмуха, напрыклад, паабяцаў перадаць у архіў рукапіс аповесці "Дзікае паляванне караля Стаха". Дагэтуль з'яўляюцца звесткі і пра невядомыя раней аўтографы пісьменніка. Яны даюць магчымасць прасачыць розначытанні і варыянты твора, аднавіць тры месяцы, якія скараціў Галоўліт", — расказвае А. Верабей. Арыгіналы твораў пісьменніка знаходзяцца не толькі ў Беларусі, але і ў Расіі, Украіне, Польшчы. Так, пры падрыхтоўцы Збору твораў будуць выкарыстаныя рукапісы Караткевіча, захаваныя яго сябрам Юрыем Гальперыным, які жыве ў Туле. Пасля смерці Ю. Гальперына яго дачка перадала ў Мінск аўтографы лістоў і вершаў, якія дасылаліся яе бацьку беларускім пісьменнікам.

Цікавыя матэрыялы захавала Ніна Молева з Масквы. У 1958 — 1960 гадах Караткевіч вучыўся ў Маскве на Вышэйшых літаратурных курсах, тады і пранікся да яе, выкладчыцы гісторыі выяўленчага мастацтва, вялікай сімпатыяй, яна стала пра-

татыпам Ірыны Горавай у рамане "Нельга забыць". А нядаўна з дазволу Ніны Молевай у Цэнтральным маскоўскім архіве-музеі асабістых збораў былі зроблены ксеракопіі вершаў Караткевіча 1959 года і іх аўтаперакладаў на рускую мову, а таксама малюнкаў, дарчых надпісаў, лістоў пісьменніка да яе.

Меркавалася, што першы том пабачыць свет да 26 лістапада наступнага года, а завершыцца выданне да 90-годдзя творцы. Ініцыятыўная група выкладчыкаў філалагічнага факультэта БДУ на пачатку гэтага года звярнулася ў Міністэрства інфармацыі краіны з просьбай уключыць 25-томнік у план дзяржаўнай падтрымкі сацыяльна значнай літаратуры, але атрымала адказ, што "ўлічваючы мінімальны папярэдні заказ на выданне (крыху больш за 600 экзэмпляраў) і сённяшняю нестабільную сітуацыю з бюджэтным фінансаваннем кнігавыдання, планавачы рэалізацыю такіх доўгатэрміновых праектаў складаюцца і рызыкоўна". Такім чынам, пытанне застаецца адкрытым. "Мне здаецца, нават у сённяшніх умовах падобныя кнігі — гэта добры тавар, які абавязкова будзе карыстацца попытам. Нам робяць прапановы прыватныя выдавецтвы, але мы спадзяёмся на падтрымку дзяржавы", — падсумаваў А. Верабей. Ён звяртаецца да ўсіх, у каго ёсць рукапісы мастацкіх твораў Уладзіміра Караткевіча, яго лісты, малюнкi, дарчыя надпісы, фотаздымкі, каб яны перадавалі гэтыя і іншыя матэрыялы ці іх ксеракопіі або фотакопіі ў Цэнтральны дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва, у Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры, у Цэнтральную навуковую бібліятэку імя Якуба Коласа НАН Беларусі. Гэта дазваляць укладальнікам будучага Збору твораў паўней падаць творчую спадчыну пісьменніка.

Сёння навукоўцы не губляюць спадзеў і робяць пэўныя захады, каб юбілей Караткевіча ў наступным годзе быў адзначаны выхадам першай кнігі з новага Збору твораў класіка ў 25 тамах.

Саша ДОРСКАЯ

Каментарый

Карэспандэнт "ЛіМа" звярнулася ў Міністэрства інфармацыі, каб даведацца, якія зборы твораў класікаў будуць выдадзены ў бліжэйшы час, і ці ёсць магчымасць уключэння 25-томніка Уладзіміра Караткевіча ў план дзяржаўнага фінансавання.

Начальнік упраўлення выдавецкай дзейнасці і кніжнага гандлю міністэрства Алена Паўлава распавяла, што цяпер выдаюцца два зборы твораў — 13-томнік Максіма Танка і 20-томнік Якуба Коласа. Іх падрыхтоўку ажыццяўляе Інстытут мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы НАН Беларусі. На сёння пачылі свет першыя 9 тамоў абодвух выданняў. Выпуск шматтомнай спадчыны Максіма Танка плануецца завяршыць у 2011 годзе, а Збор твораў Якуба Коласа мяркуюцца цалкам выдаць да 2012 года, калі будзе адзначацца 130-годдзе песняра. Алена Савельеўна таксама падкрэсліла,

што ў наступным годзе ў выдавецтве "Мастацкая літаратура" распачнецца выхад першага пасмяротнага выдання выбраных твораў Івана Шамаякіна ў 23-х тамах.

"Калісьці Інстытут мовы і літаратуры па нашай просьбе распрацаваў спіс класікаў, у выданні збораў твораў якіх сёння наспела неабходнасць. У яго трапіла шмат асоб: ад пачынальнікаў новай беларускай літаратуры — Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча і Францішка Багушэвіча — да сучаснікаў. Напрыклад, інстытут гатовы падрыхтаваць да выдання зборы твораў Янкі Брыля, Максіма Гарэцкага, Кузьмы Чорнага, Івана Навуменкі ды многіх іншых. Уладзімір Караткевіч таксама ёсць у гэтым спісе — праўда, прапануецца выпусціць яго спадчыну ў 12 тамах, — пракаменціравала Алена Паўлава. — Мы цалкам разумеем і падзяляем патрэбу выдання спадчыны Уладзі-

міра Караткевіча, гэта пашанотная справа. Канечне ж, збор твораў сёння карыстаўся б попытам, але для таго, каб атрымаць фінансавую падтрымку і гарантываны заказ бібліятэц, канчатковае рашэнне аб выпуску гэтага праекта павінна прымацца на ўрадавым узроўні. Анатоль Верабей прапанаваў вельмі маштабны праект з перспектывай выхаду ў 10-гадовы перыяд, і мы не можам уключыць яго ў план без гарантыі фінансавання на працягу гэтага тэрміну. Ідэю выдання падтрымалі грамадскае аб'яднанне "Саюз пісьменнікаў Беларусі", Нацыянальная акадэмія навук Беларусі, Міністэрства культуры і Міністэрства адукацыі. Ёсць заказы і ад кнігагандлёвых арганізацый. Магчыма, трэба аб'яднаць усе гэтыя высілкі, каб праект усё ж быў ажыццёўлены".

Аляксандра КАНЦАВАЯ

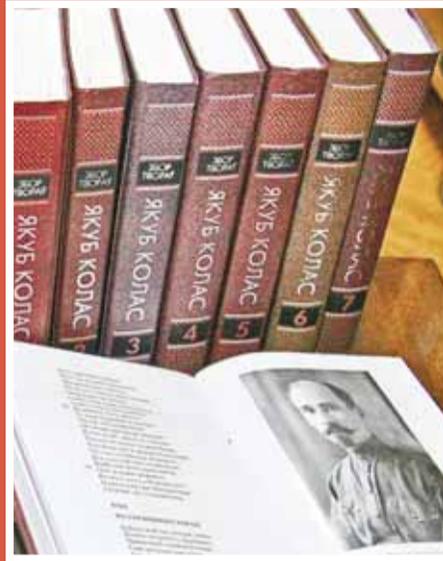
Яшчэ адна прыступка, альбо незнаёмы Якуб Колас

Не так даўно выйшаў з друку чарговы, шосты том, які з'яўляецца яшчэ адной прыступкай у развіцці коласазнаўства. Рэдактарамі тома з'яўляюцца С. Андрэюк і Т. Голуб. Складаецца кніга з некалькіх раздзелаў: "Апавяданні" (1925 — 1951), "Раннія празаічныя творы" (1900 — 1906), "Пераклады" (1907), "Іншыя рэдакцыі і варыянты" і "Каментарыі".

Як адзначана ў каментарых да кнігі, творы падаюцца паводле жанрава-храналагічнага прынцыпу. За асноўны тэкст прыняты Збор твораў пісьменніка ў самі тамах (1952) — апошняе прыжыццёвае выданне. Цікава, што ў навукоўцаў і чытачоў можа выклікаць падрабязны сістэматызаваны спіс крыніц, па якіх вызначаўся асноўны тэкст твораў і іх датаванне ў шостым томе. Укладальнікі згрупавалі апавяданні па выкарыстаных матэрыялах, сярод якіх аўтографы, машынапісы, прыжыццёвыя выданні твораў Якуба Коласа, прыжыццёвыя публікацыі ў перыядычным друку і пасмяротныя выданні. Гэта цікавая адметнасць, паколькі ва ўсіх папярэдніх Зборах твораў і ў Поўным зборы твораў Янкі Купалы такая сістэматызацыя твораў і крыніц не прымянялася, гэтыя звесткі насілі больш абагулены характар, альбо змяшчаліся ў каментарых да кожнага асобнага твора і часам ускладнялі працу даследчыкаў.

Значным плюсам выдадзенага тома з'яўляецца наяўнасць шматлікіх варыянтаў і розначытанняў тэкстаў. Раздзел займае 102 старонкі выдання, чытач зможа знайсці ў ім шмат цікавага. У сукупнасці з істотна ўзбагачанымі гісторыка-літаратурнымі і бібліяграфічнымі каментарамі гэтыя звесткі значна пашыраць дыяпазон успрымання чытачамі творчасці Якуба Коласа. Гэтыя два раздзелы — "Іншыя рэдакцыі і варыянты" і "Каментарыі" — выдатна адлюстроўваюць пошукі даследчыкамі кананічнага тэксту. Пададзеныя матэрыялы дэманструюць шлях удакладнення тэкстолагами крыніц першадруку, канкрэтнай даты напісання твораў. А галоўнае, даюць магчымасць прасачыць за ўзнаўленнем цэнзурных ку-

Кожная чарговая выдадзеная кніга са Збору твораў Якуба Коласа ў 20 тамах раскрывае чытачам новыя, часам неведомыя аспекты творчасці пісьменніка. Асабліва заўважна маштабнасць і паўната выдання пры параўнанні з папярэднімі Зборамі ў 19-ці і 14-ці тамах. Дакладна вызначыў навізну і запатрабаванасць такой шматтомнай працы М. Мушынькі ў артыкуле "Набліжаны да поўнага.." ("Польмя", № 5 за 2009).

шор, выпраўленнем скажэнняў і недакладнасцяў у тэкстах. Як адзначаюць самі ўкладальнікі, паводле аўтографу, першых публікацый і іншых прыжыццёвых крыніц імі быў узноўлены аўтарскі тэкст, дзе мелі месца цэнзурныя, аўтацэнзурныя скарачэнні і перапрацоўкі, а таксама выклікання імі змены тэксту, сэнсава звязаныя паміж сабой. Абрэнтаванне правамернасці такога роду ўзнаўлення зроблена М. Мушынькім у артыкуле "Спадчына Якуба Коласа" ("Польмя", № 7 за 1993) і ў кнізе "Тэксталагія твораў Янкі Купалы і Якуба Коласа", дзе аўтар паказвае, якія цяжкасці падсцерагалі пісьменнікаў, калі яны сутыкаліся з цэнзурнымі патрабаваннямі. Гэтым і тлумачыцца наяўнасць значных скажэнняў у тэкстах, прыклады вымушанага самарэдагавання, якое ні ў якім разе нельга лічыць прайвай апошняй творчай волі аўтара. А паколькі шосты том складаецца з апавяданняў 1925 — 1951 гг., якія падлягалі значнаму ўмяшальніцтву рэдактараў, то ўзнаўленне тэкстаў у новым выданні з'яўляецца вельмі значным і істотным фактам у працэсе не толькі вывучэння коласазнаўства творчай спадчыны. Многія аднаўленыя тэкстаў змянілі палітычную альбо сацыяльную скіраванасць твораў,

тым самым даючы магчымасць звычайным чытачам пазнаёміцца з новым, незнаёмым ім яшчэ Якубам Коласам, па-іншаму ўспрымаць пэўныя апавяданні.

Як адзначае М. Мушынькі, у апавяданні "Туды, на захад!" (чытачам вядомы пад назвай "Туды, на Нёман!") тэксталагамі адноўлена больш за шэсцьдзесят выкрасленых фрагментаў. У апавяданні "Калектыў" пана Тарбецкага" (зноў жа, вядомая назва — "У двары пана Тарбецкага") адноўлены знятыя цэнзурай указанні на партыйную прыналежнасць некаторых герояў, альбо іх крытычныя заўвагі аб грамадска-палітычным ладзе, ці адметная парадыйна руская мова некаторых персанажаў. Прыкладаў такіх скажэнняў альбо купюр можна прыводзіць шмат. Важна тое, што тэксты былі выпраўлены, а купюры адноўлены. Той факт, што некаторыя апавяданні мы са школьнай праграмы і з усіх папярэдніх выданняў ведалі пад іншай, навязанай цэнзурай назвай, ужо сведчыць пра многае. Чытачы новага пакалення, якія будуць упершыню знаёміцца з творчасцю легендарнага паэта і пісьменніка па дадзеным Збору твораў, убачаць ужо іншы вобраз Якуба Коласа, не такі, які склаўся ў нашай свядомасці.

У раздзеле "Іншыя рэдакцыі і варыянты" змешчаны фактычна поўны звод тэкставых розначытанняў, тады як у папярэдніх выданнях прыводзіліся толькі асобныя ўзоры, найбольш сэнсава значныя змены тэкстаў. Асобна трэба сказаць пра тое, што ў томе ўпершыню надрукаваны творы "Бульбалоз", "О крестыянских постройках (деревни Лясина, Уинской губернии, Пинского уезда, Хотынической волости)" і "Што цяпер за жыццё простаму народу?". Апошнія два разам з аповедам "Наша сяло, людзі і што робіцца ў сяле" складаюць раздзел "Раннія празаічныя творы". Акрамя навізны для чытача і безумоўнай цікавасці саміх твораў звяртаюць на сябе ўвагу і вельмі падрабязныя каментары да іх, у якіх выдаўцы знаёмяць чытача з гісторыяй твора ў кантэксце жыцця і творчасці Якуба Коласа, у сувязі з падзеямі таго часу і значнымі асобамі, якія так ці інакш прымалі ўдзел у лёсе пісьменніка.

Трэба адзначыць змястоўнасць каментарыяў у шостым томе, падрыхтаваных К. Казыра, В. Карачун, А. Шамякінай і В. Назаравым. Калі казаць пра вышэйназваны раздзел ранніх празаічных твораў, то ў агульных каментарых да яго падаюцца цікавыя для чытачоў і

даследчыкаў звесткі пра рукапісныя сшыткі з фальклорна-этнографічнымі запісамі Якуба Коласа, зробленымі ім у перыяд навучання ў Нясвіжскай настаўніцкай семінары.

Такою ж высокую ацэнку можна даць і ўсім каментарам выдання. У шостым томе, дзе, як ужо адзначалася вышэй, шмат апавяданняў, якія зведалі значныя перапрацоўкі ў савецкія часы і зараз адноўлены, роля каментароў таксама ўзрасла. Чытачоў цікавяць тлумачэнні: чаму творы пад іншай назвай? Чаму адбыліся такія змены ў тэкстах? Чаму так багата варыянтаў і рэдакцый у творах, якія ўжо даўно вядомы? І яшчэ шмат іншых пытанняў. І тэксталагам патрэбна было даць адказы на большасць з іх (бо адказаць на ўсе яшчэ немагчыма). У іх прыводзяцца патрэбныя гістарычныя і бібліяграфічныя звесткі, ацэнкі крытыкаў, сяброў і знаёмых пісьменніка, думкі самога аўтара. Цікава, што меркаванні пэўных асоб ці Якуба Коласа ўкладальнікі прыводзяць даслоўна з лістоў, запісаў альбо дзённікаў, тым самым нібыта даючы магчымасць цікаўным самім зазірнуць у свет знакамітага пісьменніка, але не вельмі вядомага простаму чытачу чалавека. Да таго ж, гэта таксама дадатковая магчымасць хаця б часткова пазнаёміцца з дакументамі і лістамі, якія знаходзяцца ў архівах і музеях.

Тут жа трэба адзначыць, што ўзмацняе ўспрыманне Якуба Коласа не толькі як класіка літаратуры, але і як цікавай асобы наяўнасць у выданні фотадымкаў адпаведнага часу. У шостым томе змешчана пяць фотадымкаў, сярод якіх партрэт пісьменніка, групавыя здымкі і фота вокладак і старонкі са зборніка "На прасторах жыцця" і рукапіснага сшытка, што таксама з'яўляецца паказальнікам якасці выдання. Вядома, хацелася б убачыць больш ілюстрацый да жыццёвага і творчага шляху аўтара, але зразумела, што нават такое выданне абмежавана ў сваіх магчымасцях.

Вядома, што нават агляд адной кнігі з новага Збору твораў Якуба Коласа ў 20 тамах дэманструе нам шматлікія станоўчыя бакі выдання. Паўтаруся, што чытачы, якія будуць упершыню знаёміцца з творчасцю выдатнага паэта і пісьменніка па гэтым выданні, успрымуць аўтара ўжо па-іншаму. Ён вобраз класіка літаратуры і асобы будзе адрознівацца ад таго, да якога прызвычаліся мы, і, на маю думку, гэта будучы змены ў лепшы бок.

Вера ГАРНОЎСКАЯ

Набалелае

Узяла ў вясковай бібліятэцы дзесятыя нумары "тоўстых" беларускіх часопісаў. З'явілася жаданне сказаць некалькі слоў. Штуршком паслужылі "акварэльныя малюнкi" Ул. Сцяпана, сабраныя ў часопісе "Польмя" пад загалоўкам "Дзед". У гэтым творы падкупляе прастата, душэўнасць, цяпло. Узнікае давер да аўтара. І хоць нарадзілася я, калі ўжо ні дзядоў, ні бабуль маіх не было ў жывых, успомнілася дзядзінства, развярэдзіла душу. А гэта якраз тое, што час ад часу трэба чалавеку. Ачышчаныя ад бруду, душы нашы святлеюць, становяцца больш чуйнымі, хутчэй адклікаюцца на чужое гора. Хацелася б, каб часопіс працягваў публікацыю гэтых "малюнкаў".

А наогул змест публікацый часопіса "Польмя" мяне, чалавека сталага ўзросту, радуе. Ахвотна чытала раманы Ул. Гніламёдава з яго "Сямейнай хронікі". Чакаю новага рамана пра лёс Лявона Кужалы і прускаўцаў, бо ведаю, што "Валожкі на мяжы" — гэты не апошні з цыкла раманаў пра складаныя перыяды гісторыі беларускага народа першай паловы XX стагоддзя. Проста і зразумела распавядае аўтар пра беларускую вёску. Верыш і яму, і яго героям. Чытаецца нязмушана.

З пазіцыі на старонках "Польмя" ахвотна чытаю паэтаў старэйшага пакалення. Не заўсёды разумею некаторых сучасных маладых паэтаў, якія хочуць выглядаць арыгінальна, сучасна (што само па сабе пахвальна), але не ўсе ўмеюць гэта рабіць. І ў пера-

Замова за мову

важнай большасці атрымліваецца цям'яна, незразумела. Тут я поўнасьцю згодна з Ул. Гніламёдавым, які на гэты конт у гутарцы з М. Мікулічам ("Польмя", № 12, 2008 г.) сказаў так: "Я чакаю ад паэзіі простых, але, праўда, дарагіх рэчаў — шчырасці, чысціні, пяшчоты, цеплыні, даверу. Мне хочацца пачуць ціхі, душэўны, да болю ў сэрцы родны і мілы голас — як бы гэта заспявала перапёлка ў жыце. Каб я прачытаў і заплакаў ад пачуццяў, якія нахлынулі на мяне, ад таго, што ёсць яшчэ паэзія, не ўсё праглынула утылітарнасць".

Таксама нязмушана чытаю краязнаўчыя матэрыялы, публікацыі на гістарычныя тэмы (Я. Коней. "Літаратурная адысея Тадэвуша Касцюшкі").

Некалькі слоў пра "балючае" пытанне беларускай літаратуры. Не сакрэт, што мастацкую літаратуру цяпер мала чытаюць, а літаратуру беларускамоўную — тым больш. І не трэба гадаць, чаму ("Малодосці", № 10, 2009 г.). Як на маю думку, адказ адзін: беларускую літаратуру стануць чытаць беларусы толькі тады, калі яны загавораць па-беларуску. А заговорым мы толькі тады, калі тытульная мова стане першай не фармальна, а фактычна. Калі загавораць на ёй у самых высокіх кабінетах. Тады "ўмомант" палюбяць яе і ўсе астатнія. І вось тады, калі роднае слова вернецца ў школы, дзіцячыя садкі, ВНУ, дзяржустановы, ва ўсё справаводства, на БТ, тады і вас, шанюныя спадары беларускія пісьменнікі, будуць чытаць.

Становішча з беларускай мовай крытычнае. Па прагнозах ЮНЕСКА яна ў чарзе знікаючых. У сталіцы спадзяюцца на правінцыю. Але высылкаў адной правінцыі недастаткова, тым больш, што і тут справы дрэнныя. Нашы дзеці, пераступіўшы парог бацькоўскай ха-

ты, едуць у гарады, пакідаючы ў вёсцы і матчыну мову: каб не лічылі "дзярэўняй" і "калхознікамі".

Я бываю ў нашай вясковай бібліятэцы. Назіраючы там, як часта чытачы кідаюцца да стэлажаў з камерцыйным фондам, бывае, не сцяраю, прапаную што-небудзь з беларускіх аўтараў. Уяўляецца, не рэдкасць пачуць у адказ: "Я не люблю чытаць на беларускай мове". Тут ужо пара біць у набат!

Каго вініць за гэта? Хутчэй за ўсё, — усіх нас, усё грамадства.

Беларускамоўныя пісьменнікі знаходзяць у сабе мужнасць пісаць на роднай мове. Але ж трэба яшчэ нешта рабіць, каб родная мова стала тытульнай фактычна.

Шаноўныя пісьменнікі, вам не здаецца, што ў хуткім часе вы можаце апынуцца без чытача? Успамінаю, як адзін з літаратурных крытыкаў пісаў у "Малодосці", што беларускія творы чытаюць толькі самі аўтары. Вядома, вельмі катэгарычна, але ў нечым ён мае рацыю.

Зразумела, што мова — галоўная ўмова існавання нацыі, але для захавання яе, і для захавання самой нацыі, робім мы вельмі мала. Любому жывому арганізму на зямлі ўласцівы інстынкт самазахавання. Няўжо беларусы ўжо страцілі яго?

Дарагія сябры! Пачуйма кліч продкаў, станьма на калені, пакаймася перад матом за той стан, да якога давялі яе мы, няўдзячныя патамкі Скарыны і Багушэвіча, Купалы і Коласа, Караткевіча і Быкава, за нашы абьякавыя адносіны да таго неацэннага скарбу, які яны пакінулі нам.

Ірына РУДКОЎСКАЯ

**Уладзімір
ЦАХУНІН**

Гарадзішча

Стагоддзямі чарнее гарадзішча,
Пакінутае Богам і людзьмі.
Яго чужынец у стагоддзях нішчыў,
Засейваючы белымі касцямі.

Іржавых стрэл рассыпання кроплі
Жаўцеюць на валу ля хмызняку.
Ад сцен вуголле і счарнелы попел
Даўно з гаджжамі з'ехалі ў раку.

Чарнеюць зубы чарапкоў разбітых
У роце рова з дывана імхоў.
Калісьці тут варожыя капіты
Тапталі ў бітве прадкаў-землякоў.

З вымоіны глыбокай, нібы рана,
Глядзіць, як вока сведкі, праз вякі
Дынарыі імператара Траяна
На хуткі бег маўклівае ракі.

Набер

Агазвалася званам Каложа
Па-над хвалямі Нёмна старога,
І прыціхла ліцвінаў старожа,
Бо за лесам курыла дарога.

Затрымцела пад ветрам паходня,
Заблішчалі на сонцы гаспехі
І прыціхла на момант Гародня,
Пахаваліся людзі пад стрэхі.

А грыгантаў ружовыя спіны
Мільганулі пад ікламі брамы.
Крыжакі паказаліся клінам
Пад узгоркам над Нёманам самым.

Звон мячоў і набат на Каложы
Рэхам лес схамянулі далёкі.
І крывёю нязванай варожай
Ручаін набрынялі сутокі.

Курганы

Чырванеюць узлескі парэчкаю.
На палянах раса аксамітная.
А над ціхаю Жукаўкай рэчкаю
На гары курганы старажытныя.

**Вераніка
МУСВІДАС**

Дэбют

Па адукацыі — гісторык,
палітолаг, журналіст.
Аўтар, рэдактар і вядучая шэрага
тэлевізійных праектаў.
Музычны рэдактар
Нацыянальнага канцэртнага
аркестра Беларусі; аўтар песень
(музыкі і слоў) папулярных
беларускіх выканаўцаў
(Наталлі Тамелы, Ларысы
Грыбалёвай, Ксеніі Сітнік і г.д.).
Піша на рускай, беларускай
і англійскай мовах.

***

Спазніўся твой чулівы спеў,
І ўчора я табе сказала:
Каханы мой, ты не паспеў
Да часу, калі я чакала!

Мне б толькі сёння датрываць,
Не захлынуўшыся ў спакусе
І ад цябе далей схаваць,
Што аднаго цяпер баюся:

Каб ты мне заўтра не сказаў,
Зусім адчужана і смела:
Да часу, калі я чакаў,
Каханая, ты не паспела!

У стагоддзях між елак накідалі
Іх славянскія рукі руплівыя.
І дубовыя чорныя ідалы
Са свяцілішч глядзелі маўклівыя.

Дым журботны
куруўся над трызнаю,
Пелі гуслі над рэчкай нявесела,
І бярозавай чыстай бялізнаю
Поле ўзлесак хваёвы завесіла.

За барамі, за волчаскай вымаччу
Шлях ішоў за вужынаю горкаю,
Па якім у Прапожаск раззімічы
Ад'язджалі за соллю заморскаю.

І стаялі маўкліва суровыя
Гарадзішчы за чорнымі грэблямі
Там, дзе рошчы раслі перуновыя
І крыніцы струменілі срэбныя.
Князь прыходзіў сюды
са дружнаю

Да сяла, што над рэчкай
празрыстаю,
І грузілі пушніну ганінаю
Каля Волчасы стругі смалістыя.

І не раз над лясістымі кручамі
Бой смяротны раззімічы бачылі.
Зграяў чорнаю стрэлы пякучыя
Кроў пілі тут людскую гарачую.

На паляны, крывёю палітыя,
Хмары сыпалі слёзкамі гробнымі.
Тут ляжалі дружыны пабітыя
Ненавіснай вайной міжусобнаю.

І на выспе шаломы курганьня
Новым войскам
да Волчасы з'ехалі,
Той ракі,
што ў народзе Пяшчанаю
Называлі раззімічы некалі.

Курганы,
як ілбы чалавечыя,
Сівізна праз стагоддзі абсыпала.
Шэрай зданню над ціхаю рэчкаю
Спачываюць, аброслыя ліпамі.

Дзе чаромха вясной салаўіная
Туманы праглынае світаньнямі,
Курганы нас гукаюць былінамі
І вякоў старажытных паганьнямі.

Крыжакі

Ці забудзеца гэткае хіба?
Гэта ж наша, браточкі, зямля!

***

Прывід явай не стаў.
Явы болей не стала.
А надзеі і мроі
У болю губляюцца.
Ты мяне не кахаў.
Я цябе не кахала.
Бо каханне не тое,
Чаго выракаюцца.

***

Ты на тоненькай паперы
Для мяне малоеш сэрца —
Хочаш, каб яго схавала
У кішэню назаўжды.
Я твайму малюнку веру
І прымаю дар бясцэнны.
Не шукай яго ў кішэні —
У маёй шукай душы.

***

Твае пытанні
прыпыняюць цішу,
А я цябе адказам прыпыню:
Калі ты побач —
моцна ненавіджу,
Калі далёка —
наймацней люблю!

***

Ізноў пакутлівая роспач
Накрыла чорнаю смугой...
Хто крыўдзіць —
той заўсёды побач,
А хто кахае — не са мною!..

Разам

Хацелі, каб кожны
Застаўся сабою:
Ты ўзяў сабе неба,
А я сабе — мора.

І неба ў тваім
Задрыжала далонях,

Дагарала на ўзлеску слябіа,
І крычала ў агні немаўля.

Заіржалі спалохана коні,
Бо за плотам высокім былі.
І ў гаспехах
бліскучых тэўтонец
Жорстка гвалціў
гзяўчыну ў раллі.
Бацька ў зрэбнай
пагранай кашулі
Прытуліўся да маці плячом.
Ды нічога яны ўжо не чулі,
Бо "хрысцілі"
іх гострым мячом.

Горкі попел сагзіўся на грэвы.
Стогнам вецер
прайшоў па двары.
Каля замка далёкага Крэва
Засталіся сыны-ваяры.

Праз дубровы, балоты і гоні
Вузкай сцежкай,
вядомай ваўкам,
Прыімчыцца ліцвінаў пагоня
На спагубу ліхім крыжакам.

Майстар

Станок няхітры сярод хаты.
Святло лучыны дымна-цмянай.
Разак у пальцах вузлаватых
З шурпатай ручкаю смалянай.

Бліскачай залацістай стужкай
Заблытанья ногі ў лапцях.
І пахнуць ліпаваю стужкай
Закуранья сцены ў хаце.

А з-пад разца на свет убогі,
На майстра
згорбленыя плечы
Глядзяць жывыя вочы Бога
Суровым позіркам
у вечнасць.

Глядзяць туды,
дзе з цягам часу
Царкоўны прыцемак вясковы
Засвеціцца іканастасам
Пад пазалотаю васковай.

А ён, знясілены ад стомы,
Задрэмле
на палацах чорных
І застаецца невядомы
Ў сваім майстэрстве
непаўторным.

А ногі мае
Патанулі ў бяздонні.

І мы паступова
Зліліся са светам.
Ніхто і ніколі
Не ведаў пра гэта.

Нябёсаў далоні
Твае не ўтрымалі,
А хвалі — надзеяй
Няспраўджанай сталі.

Табе — гэта неба,
А мне — гэта мора,
Каб зведаць
Высока-глыбокае гора.

**Васіль
РАГАЎЦОЎ**

***

Геніі...
На іх моляцца,
як на святых;
ім зайздросцяць,
як шчасліўцам;
спачываюць,
як пакутнікам...
А бывае —
і ненавідзяць.
Усё тья ж геніі.
І не толькі
непрызнаныя.

***

Таямніцы жыцця...
Яны — як далягцяць;
чым бліжэй падыходзіш
да іх разгадкі,
тым усё болей яны
аддаляюцца.

***

Таямнічае
прагнуць разгадаць,
а патаемнае
стараюцца зберагчы
да скону.
Як святое.

***

Усё добра,
што добра канчаецца...
А яшчэ лепей,
калі хораша
і пачынаецца.

***

З вышыні
далей відаць,
але грабней
бачыцца.

***

Творчасць
пычынаецца з пакутаў.
Але ж і пакуты —
таксама творчасць.
Душы.

Фота Кастуся Дробава

Номо vitreus*

Алена БРАВА

Маналог

касцю. Пайду ў безразняк, абдыму ствол, паплачу... а потым дарую. Ён жа мне — і бацька, і муж. І — дзіця... Я заўсёды лічыла, што тое вышэйшая воля. Кажуць, у манастыры таксама вельмі цяжка: праца непаспэўная, устрыманне ад ежы, строгія малітоўныя правілы. Бог мяне пашкадаваў: не ў манастыр скіраваў, а ў свеце даў той жа вопыт, перадаў мяне ў рукі мужа дзеля выхавання майго. І я часта пыталася ў Госпада: за што мне такая ласка? Вучылася быць пакорлівай. Бывала, наплачуся — а потым падыду, абдыму: "Міхасёк, родны мой, давай садзіцца ўжо вчэраць".

Вось толькі зараз падумалася: калі бы ён мяне шкадаваў, як бы я цяпер, нічога не ўмеючы, па дому спраўлялася? Вось і атрымліваецца, што гэта анёл Міхася накіроўваў...

...Камін закончыць не паспеў: вось тут і тут мусілі быць каларовыя шкельцы. Хацеў вырабіць іх сам, мне не давяраў. У апошнія дні, калі прыехаў пламеннік з Мінска накрыць клад дроў... ён ужо не мог хадзіць, яму вынеслі крэсла на двор — спрачаўся злосна, груба: вось тут трэба адліваць, вось тут прыбіць. Нікому працы сваёй не давяраў. А жыццё сваё без прызначэння аддаў у чужыя рукі...

...У той дзень узнялася завіруха. Пяць прычэпаў дроў ён сам распілаваў і вывез на трактары, я дапамагала. Вецер шапку сарваў з галавы, адзенне ўзмакрэла. Прасіла: "Міхасю, хопіць!" — але хіба мае словы што-небудзь значылі? Шапку вывернуў на сподні бок — і зноў за справу... Потым трактар завяз у снезе, ён яго на хрыбце прыўзняў. Прызнаваўся потым: нешта хруснула ў пазваночніку. А ў хуткім часе пачала расці пухліна...

Ён верыў урачам, як ніколі не верыў Богу. Казаў: "Вось жа не ў анкалогіі ляжу — у гематалагічным аддзяленні абласной бальніцы". А я тады ўжо ведала ўсё. Наш раённы хірург (я ў яго дачкі настаўніцай была) першым убачыў здымак, ён мне і сказаў, што надзеі няма. Я тое хавала ад Міхася. Бог мне даруе: ён так хацеў жыць. Калі яму стала зусім блга... айцец Рыгор

яго ў бальніцы спавядаў і прычасціў... Баццошка потым казаў, што Міхася вельмі лёгка адліваць было... Я захоўваю пяць вялікіх сшыткаў, дзе апісаны кожны крок будаўніцтва храма ў нашай вёсцы, дзень у дзень... Як многа Міхась зрабіў! І блокі цягаў, і рубероід сцяліў, і крыжы ўсталяваў вакол вёскі, каб самазабойствы ў ёй спыніліся (іх зашмат было апошнім часам)... Рукамі Міхася зроблены лампадкі з каларовага шкла, што перад іконамі вісяць, — гэта ён паспеў... Храм вунь там стаіць, на пагорку, мы яго стараліся зрабіць падобным да ранейшага, разбуранага пры савецкай уладзе. Міхасёва маці пеўчай была ў тым першапачатковым храме, пяцёрка дзяцей, Мішанька самы маленькі, і ўсе спявалі ў царкоўным хоры... Найшчаслівейшыя хвіліны нашага з ім жыцця: хросны ход, калі ў адбудаваную царкву прынеслі цудатворную ікону Маці Божай Замілавання... Усю ноч ішла служба, сотні людзей прыехалі — дакрануцца да святых... Міхась глядзеў на гэта і плакаў... Ад гора не плакаў, ад радасці ды замілавання — не мог устрымацца.

У апошнія гады ён шмат працаваў са шкляным дротам — гэта загатоўкі з каларовага шкла. Цярпенне ў яго было неверагоднае. "Шкляной хваробай" называў сваю жарсць. Вельмі здольныя майстры разам з ім пачыналі — і ўсе кінулі. Шкло вельмі капрызны матэрыял: ледзь што — лопецца, гнецца толькі пры звышвысокай тэмпературы, імгненна застывае... Колькі разоў я апякала рукі, плакала ад болю. А Міхась крычаў: "Вучыся!" Так хацелася яму майстэрства сваё хоць каму-небудзь перадаць. З-пад яго газавай гарэлкі выходзілі фантастычныя алені, фламінга, бусы, зубры, ластаўкі, кветкі... Апошняя яго работа — чалавек. Незакончаная... Са шкла чалавечы вобраз зрабіць вельмі цяжка. За паўгода Міхась прайшоў гэты шлях амаль да канца. Аблічча вырабіў, засталася адгачыць дэталі. Пасля бальніцы я прыбіралася ў майстэрні, фігурку гэтую незнарок на падлогу змахнула. Міхась нічога не сказаў, толькі адварнуўся... Шкло надта крохкі матэрыял.

Як чалавечы жыццё...

Мы з Міхасём ніколі не расставаліся на доўга. Часта здаралася: заговорым, а словы — адны і тыя ж. Сны сніліся нам аднолькава. Ён пасадзіў пад акном майстэрні дзве яліны. "У старасці мы з табой будзем сядзець пад імі. Адпачываць..." Дзве яліны пад акном... Казаў: "Гэта я, а гэта ты". Маё дрэўца адхілілася ўбок — ён яго выроўніваў... А яшчэ пасадзіў рабіну, абляшху, барбарыс. Калі ў майстэрні працаваў, любіў бачыць перад сабой яркія сонечныя фарбы: жоўтую, аранжавую, чырвоную...

Я смерці не баюся: там я буду з Міхасём...

Калі заставаліся лічаныя дні... зламаўся кампрэсар у падвале, ён спустыца на прыступках ужо не мог, поўз на каленях... адрамантаваў са стогнам скрозь зубы — так хацеў, каб пасля яго ў майстэрні працавала. Цяпер, калі вырабляю бусла ці ластаўку (птушкі ў мяне чамусьці лепш за ўсё атрымліваюцца), у думках звяртаюся да яго: "Вось бачыш, справу тваю працягваю". Дзеці з надзельнай школы пры храме прыходзяць глядзець, як я працую. Прасяць: "Навучыце..." Мне здаецца, Міхась гэта бачыць і радуецца...

Дзень яго нараджэння. Думала: што падарыць? Да рэчаў быў абякавы. Раніцой устала да святла і зрабіла двух птушак. "Міхасю, гэта ты — горды і я — пакорлівая... Я буду ціхмянай, буду слухацца, толькі не пакідай мяне!" Ён ужо сядзець не мог тады, толькі ляжаў. Казаў: "Пастаў на падваконне. Я буду любівацца..." За дзень да смерці... Запрасілі Міхася з яго мастацкімі работамі на фестываль нацыянальных культур у суседні раён. Ён крычаў на мяне, патрабаваў: "Паедзеш замест мяне!!!" — бо жыццё для яго было ў тых шкляных фігурках. Вось тады я ўпершыню з ім паспрачалася: "Не, не паеду! Як я цябе аднаго пакіну?!" З нашымі работамі паехалі іншыя. Былі там высокія прыгожыя цюльпаны. Мне потым расказалі: нейкі мужчына захацеў іх купіць. Дзве кветкі яму загарнулі, а трэцяя... як толькі ўзялі той цюльпан у рукі, пялёсткі сталі аддзіцца за адным ападаць... такі цуд, усе ўразіліся... не разбілася, не — сама сабой асыпалася шкляная кветка... Я потым супаставіла: якраз у гэтую гадзіну Міхась памёр.

Гэтую сваю кветку ён забраў з сабой.

* Шкляны чалавек (лац.).

кі сваіх выпадкаў такога кшталту. Адзін з іх і ўвогуле супадае з расказаным Круціным, толькі публікацыя была ў мяне ў газеце "Чырвоная змена". Памятаю і як у сталічным кніжным магазіне "Светач", куды я зазірнуў, стаў сведкам такой карціны. Дзяўчынка гадоў васьмі трымака ў руках маю кніжку і прасіла маці купіць яе. На вокладцы была намалявана дзяўчынка з букетам рамонкаў.

— Яна ж на беларускай мове, — адгаворвала маці.

Але дачушка не здавалася. Я падтрымаў яе, сказаўшы маці, што гэту кніжку я напісаў і дам аўтограф.

Зірнуўшы недавяральна на мяне як на дзівака, жанчына ўзяла кнігу і паспяшалася да касы. Нібы прысаромлены, я падаўся ў іншы бок.

Згадваецца і адваротнае. У парку імя М. Горкага ў Мінску праводзілася літаратурнае свята з выстаўкай-продажам кніг, з удзелам пісьменнікаў. Прадаўшчыца заклікала наведвальнікаў набываць кнігі прысутных аўтараў і браць у іх аўтограф. Яна гучна пералічвала прозвішчы і падымала з прылаўка кнігі, дэманструючы прысутным. Калі ў яе рука апынулася мая кніжка, да прадаўшчыцы падышла бабуля з унучкай:

— Ой, а ў нас такая кніга ёсць дома. Мы з унучкай чытаем яе з вялікім задавальненнем. Але вазьму яшчэ адну дзеля аўтографа.

Яна купіла кніжку і памкнулася да самага старэйшага пісьменніка. Але той разам з прадаўшчыцай паказалі на мяне.

— Такі малады аўтар, — збянтэжылася здзівілася бабуля. — А я ж думала, што я напісаў дзядуля...

Я з прыемнай усмешкай надпісаў аўтограф і падзякаваў бабулі і яе ўнучцы за такую высокую ацэнку маёй кнігі.

ваду — у лазню і цяпліцы... Сад пасадзіў... Усё любіў давесці да дасканаласці. Але апошнім часам так спышаўся, нават непадобна да яго... У той дзень, ад якога я вяду адлік яго хваробы, пяць прычэпаў дроў нарыхтаваў. Навошта так многа? Як веруючы чалавек, я думаю, анёл яму падказваў, што тэрмін зямны на зыходзе. Таму і стараўся Міхась: дзеля мяне. Ведаў, што я адна не ўпраўлюся...

Чалавек створаны не толькі для працы, але і для адпачынку. І за душой мусіць глядзець... У нашы першыя сумесныя гады (я кінула горад, школу і пераехала да яго ў вёску) наведвалі тэатры, канцэрты. Увечары гулялі па вёсцы. Ён расказваў смешныя гісторыі — сам мясцовы, усё пра ўсіх ведаў: тут цётка Зінаіда жыве, да яе ўнук прыязджаў ажно з Амерыкі — паміраць, прывёз з сабой 3-за акіяна лакаваную труну, але нечакана паправіўся, труна і сёння ў цёткі ў пуні стаіць... вось падворак Івана-лёгчыка, у час вайны ён Бога шукаў сярод аблокаў, не знайшоў і дагэтуль баццошку называе: як ды чаму... Але потым усё тое адбылося. Міхась сказаў: "Дыхаць паветрам трэба з карысцю". І пачалося: то снег расчысцім, то дровы з месца на месца перанясём.

Цяжка вызначыць, добра ці дрэнна, калі чалавек увесь час заняты справамі. Сёмы дзень Богам дадзены для адпачынку. А Міхась да працы быў звер. Межаў не ведаў. Злосны, упарты — ніколі мяне не слухаў. Не разумеў, што я слабішая за яго, бо жанчына. Па сабе меркаваў. "Воляга, — казаў, — ёсць слова "трэба". Калі ён мяшаў бетон, і я мусіла дапамагаць. Калі шпатляваў, дровы рубіў — я побач. Мне здавалася гэта жорст-

Абразкі

Міхась ПАЗНЯКОЎ

Добрыя немцы

Многа чытаў і чуў пра немцаў падчас акупацыі нашай Радзімы ў гады Вялікай Айчыннай вайны. І вельмі радаваўся, калі даводзілася чуць або чытаць, што і сярод немцаў, сярод ворагаў трапляліся добрыя, спагадлівыя людзі. Аднойчы і мая старэйшая сястра Валянціна, якая нарадзілася ў 1938 годзе, расказала, як у 1943 годзе яе пачаставаў кашай з мясам нямецкі повар, што завіхаўся каля палыявой кухні непадалёк ад нашай хаты. Але крыху старэйшы за Валянціну згаладалы брат адабраў яе ежу. Расплакаўшыся, сястра выйшла на вуліцу. Той немец падышоў да яе, супакой, падвёў да кухні і накарміў.

А ў маінай вёсцы, калі яе малодшы сын ад першага шлюбу адрэзаў саламарэзкай два пальчыкі, то нямецкі салдат хуценька аднёс яго да свайго доктара, які апрацаваў і перавязаў раны.

І яшчэ адзін факт з маіных аповедаў. Раніцай фашысты акружылі вёску, павыганялі людзей з хат, некалькі чалавек арыштавалі і павезлі на допыт у раённы цэнтр. Праз час запалалі хаты: адна, другая, трэцяя... Гэтым займаўся спецыяльны карны атрад. Сёй-той з вясцоўцаў, рызыкуючы жыццём, кінуўся ратаваць свае пажыткі. Пабегла і мая маці. Можна, і не рашылася б, каб не двое малых дзетак ды блізкая гладная і халодная зима. Ускочыла на двор і знікла: з хаты выходзіў нямецкі афіцэр. Убачыўшы заплаканую маладзіцу, той на блытанай нямецка-рускай мове дазволіў:

— Матка, шнэль брацьсала, брот, адзежа... Дом будзе жыг-жыг...

Маці кінулася ў хату і пачала выкідаць

рэчы праз адчыненае вакно. Затым раскінула саматкане пакрывава, каб увязаць кавалак сала, два боханы хлеба, вярэньку цыбулі, некалькі місак і лыжкі. Але што гэта такое, чаму рэчы з двара зноў ляцяць у хату? Выбегла з вузлом у руках і сутыкнулася з паліцаем. Той груба выхапіў з яе рук сабраны вузел і закінуў яго назад у хату. Маці загаласіла, у распачы выскачыла на вуліцу. Ды хто ж яе абароніць ад лютага ворага?! Раптам угледзела таго нямецкага афіцэра, які раней дазволіў узяць рэчы і прадукты. Кінулася з плачам да яго. Той здагадаўся, у чым справа, пашыбаваў на двор, накінуўся на паліцаю і ў каршэнь выгнаў яго на вуліцу.

— Матка! Шнэль! Браць для кіндэр брот, адзежа...

Маці паспела схопіць падрываваны вузел, некалькі цёплых дзіцячых рэчаў і выскачыла з хаты, якую ўжо з вуліцы падпальвалі карнікі. Праз некалькі хвілін яна вяла сваіх дзетак у выкапаную загадзя зямлянку, замаскіраваную ў кустоўі...

Дабрата, міласэрнасць, людскасць павінны ва ўсіх сітуацыях перамагаць жорсткасць, варожасць, зло. Гэта — закон жыцця.

Чалавек не можа, не мае права ператварыцца ў дзікае стварэнне. І тым больш — цэлы народ. Іначай чалавецтва магло б пайсці шляхам саманішчэння. І хіба можна дапусціць такое, маючы духоўныя скарбы Моцарта і Бетховена, Сервантэса і Пушкіна, Шышкіна і Рэпіна, Далі і Ван

Гога, Гётэ і Бальзака, Вагнера і Грыга, Чэхава і Хемінгуэя, Шаўчэнкі і Багдановіча, Вівальдзі і Чайкоўскага, многіх тысяч прасветлых, велічных, Боскіх тытанаў характэрства?..

У маладыя гады

Неяк славы рускі прэзаік Уладзімір Круцін, з якім мы пасябравалі з першай сустрэчы ў Мінску, расказаў мне з усмешкай наступнае. Першая сур'езная публікацыя ў яго з'явілася ў далёкіх маладыя гады ў часопісе "Юнонь". Безумоўна, надрукавацца ў знакамітым часопісе, дзе галоўным рэдактарам быў Андрэй Дзяменцеў, было вялікім творчым шчасцем. Юны аўтар лятаў на крылах уяўнай славы.

Яшчэ невядомы і не пазнавальны ў твар, едучы ў Волагдзе гарадскім аўтобусам, пісьменнік прыкмеціў, як маладая дзяўчына якраз чытала ў "Юнонь" яго невялікую аповесць. З вялікім хваляваннем і не меншай радасцю прысеў побач з чытачкай, час ад часу замілаваў пазіраючы на яе занятак. Потым, сабраўшыся з духам, поўны асалоднага задавальнення і нават прадчування славы, прамовіў дзяўчыне:

— Гэта я напісаў!..

Тая абуралася адрэзаў:

— Ідзі лепш дамоў і праспіся!

Уладзімір моўчкі пасунуўся на выхад, Не памылюся, калі выкажу меркаванне, што падобнае здаралася са многімі маладымі літаратарамі. Прыпамінаю і некаль-

Радуюцца разам

Афіша XXI Міжнароднага музычнага фестывалю імя І. Салярцінскага, які працягнецца ў Віцебску да 24 снежня, багатая на сюрпрызы. У рознажанравых канцэртных праграмах удзельнічаюць госці з

Галандыі, Расіі, Фінляндыі, Швецыі ды высакакаласныя беларускія выканаўцы. Зала Віцебскай абласной філармоніі, дзе ёсць лепшы на сённяшні дзень у нашай краіне раяль фірмы "Steinway" і ўстаноўлены канцэртны арган, ды і выхаваная на класіцы публіка — акалічнасці, прывабныя для сусветна вядомых музыкантаў. Сёлетая сярод іх — піяністы Юрый Біноў (Беларусь), Мікалай Луганскі (Расія), Юхані Лагерспец (Фінляндыя), струнны квартэт "Санкт-Пetersбург", Дзяржаўны акадэмічны симфанічны аркестр Беларусі пад кіраўніцтвам Аляксандра Анісімава, арганіст Ханс Фагіус (Швецыя). З новай праграмай выступіць у Віцебску ансамбль салістаў Беларускай дзяржаўнай філармоніі "Класік-Авангард" пад кіраўніцтвам Уладзіміра Байдава, дзякуючы чыёй ініцыятыве на пачатку 1990-х і нарадзіўся гэты цудоўны фестываль.

Сталічная галерэя "Мастацтва" запрашае на выстаўку Сержука Цімохава "Кола сонца". Гэты рознабаковы і арыгінальны творца працуе як жывапісец-станкавіст, графік, майстар манументальна-дэкаратыўнага мастацтва. Яго персанальныя выстаўкі праходзілі ў Германіі, Польшчы, Сербіі, работы знаходзяцца ў галерэях Варшавы і Дрэздэна, Лондана і Масквы, а міжнародны ўзнагароды (у тым ліку Гран-пры VII біенале ілюстрацыі "Залатое пяро Бялграда") сведчаць пра высокі прафесійны клас. Новыя жывапісныя творы, прадстаўленыя на цяперашняй выстаўцы, — плён філасофскага асэнсавання мастаком беларускіх этна-касаганічных традыцый, духоўнага вопыту продкаў, яго роздому пра законы светабудовы, сакральную сувязь між Зямлёй і Сусветам...

Ва Уфе, сталіцы Рэспублікі Башкартастан Расійскай Федэрацыі, прайшоў двухдзённы фестываль беларускіх фільмаў, прысвечаны 10-годдзю падпісання Дагавору аб стварэнні Саюзнай дзяржавы. Дэманстраваліся вядомыя стужкі, знятыя на Нацыянальнай кінастудыі "Беларусьфільм" для гледачоў розных узростаў: "Прыгоды Бураціна" і "мульцікі", "Воўчая зграя" ды "Белыя Росы".

Госці са Швецыі — знаны інструментальны ансамбль "Флэшквартэт" дае 17 снежня канцэрт у Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Жанр, у якім працуе "Флэшквартэт", цяжка падаецца вызначэнню: музыкі выконваюць інструментальную класіку, джаз, рок... Выступленне унікальнага калектыву прымяркоўваецца да традыцыйнай нацыянальнай урачыстасці "Sancta Lucia" і ладзіцца Пасольствам Швецыі ў Рэспубліцы Беларусь з нагоды таго, што набліжаецца завяршэнне шведскага старшынства ў Еўрапейскім Саюзе.

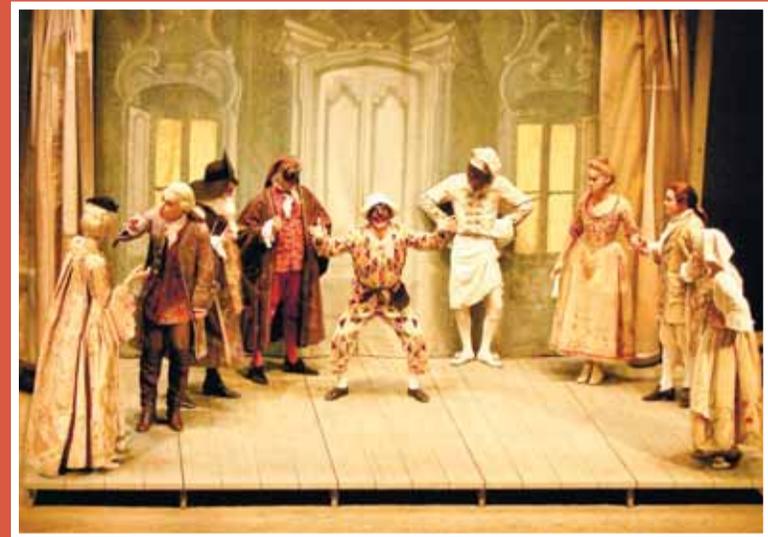
Сёння ў Музеі беларускага народнага мастацтва ў Раўбічах адкрываецца выстаўка "Успамін пра мінулае", прысвечаная 30-годдзю музея. Заўтра, 12 снежня, тут ладзіцца Дзень адчыненых дзвярэй, і Музей беларускага народнага мастацтва ў Раўбічах чакае ў госці ўсіх цікаўных.

Лана ІВАНОВА

На здымках: партрэт Івана Салярцінскага; Беларускай дзяржаўнай філармонія; Сяргук Цімохаў "Два яблыкі" (палатно, акрыл, алей).

Са спадзевам на трыумф

Колькі слоў пра фінальныя акорды IV Міжнароднага фестывалю тэатральнага мастацтва "Панарама" — заўважнай і важнай падзеі на культурным абсягу сталіцы.

Фінал трохтыднёвага мінскага фестывалю склаў чатыры спектаклі. Рускі драматычны тэатр Эстоніі паказаў у Мінску звычайны сярэдні спектакль, хаця ў яго драматычнай аснове — п'есе Э.-Э. Шміта "Голая праўда" — шмат цікавага. У цэнтры яе — вялікі французскі філосаф-асветнік Дэні Дзідро, які знаходзіцца ў вельмі складанай сітуацыі. З аднаго боку, на ім "вісіць" артыкул пра мараль для знакамітай на ўсю Еўропу "Энцыклапедыі", якую ён сам узначальвае. З другога боку, ад напісання гэтага артыкула яго ўвесь час адцягваюць абставіны: бясконцыя размовы з мастацкай, якая піша ягоны партрэт, з дачкой, з сяброўкай дачкі, з пасыльнымі. І акрамя гэтых гутарак, ёсць яшчэ і дзеянні, якія павінны, зыходзячы з ідэі п'есы, быць лёгкакрылымі, моцартаўскімі. Але ў рэальнасці спектакль галінаў не выклікаў адчування ані лёгкасці, ані кратыўнасці. Партытура рэжысуры (пастаноўшчык У. Пятроў) надзвычай простая, своеасаблівасцю пабудовы мізансцэна не бачна. Дзеянне праходзіць галоўным чынам у садзе, сцэнаграфія У. Калітанава таксама вынаходлівай не назавеш. І галоўнае — акцёры, уключаючы выканаўцу галоўнай ролі А. Івашкевіча, не ствараюць атмасферу высокай духоўнасці, і, бадай, за выключэннем Л. Саванкавай, нічым не вылучаюцца і ў чыста тэатральным сэнсе...

З "Панарамай" супала правядзенне ў нашай сталіцы Дзён культуры Санкт-Пецярбурга. Іх тэатральная частка адкрылася спектаклем

Санкт-Пецярбургскага дзяржаўнага драматычнага тэатра "Комедянты" паводле п'есы Т. Уільямса "Запісныя кніжкі Трыгорына". Інтэрпрэтацыя класікам амерыканскай драматургіі вялікай п'есы рускага класіка падалася даволі цікавым тэатральным праектам. У адрозненне ад класічнай чэхаўскай "Чайкі" тут на першы план выйшлі Дорн і Трыгорын. І ў першай палове спектакля рэжысёрская канцэпцыя М. Леўшына здавалася цэласнай. На сцэне панавала чэхаўская атмасфера, вельмі цікавымі выглядалі цынчны і мудры Дорн (В. Касцецкі), шчырая Маша (С. Суханава) і імпульсны Трэплеў. Але другі акт прынес расчараванне. Акрамя Сорына (К. Датэшдыдзе), ніхто з выканаўцаў не змог данесці чэхаўскую інтанацыю. Манернай і нервовай выглядала Ніна Зарэчная (А. Кульціна), недакладным быў абрыс ролі Аркадзінай (Н. Мешчанінава), а імкненні Трыгорына (В. Палятаеў) пераключыць рух спектакля на сябе аддавалі чыстым рэзанёрствам. Фінал спектакля, калі персанажы адгульні ў лато пераходзяць на авансцэну з вудамі, а Трыгорын "тэлевізійна" каменціруе перажыванні Аркадзінай, — і зусім не выклікае чэхаўскіх рэмінісцэнцый.

Іншае ўражанне зрабіў другі спектакль з Пецярбурга — пастаноўка Акадэмічнага тэатра камедыі імя М. П. Акімава "Гульцы" паводле М. Гогала. Дарэчы, увабленне гэтай п'есы Маскоўскай студыі тэатральнага мастацтва пад кіраўніцтвам С. Жанавача было адной з вяршыняў папярэд-

няй "Панарамы". Тая работа масквічоў запамнілася выразнасцю тэатральных форм і жывой энергетыкай маладых выканаўцаў. Але і ў піцёрскім спектаклі — маладыя, жывыя акцёры, і галоўнае, што яны паўсталі перад глядачамі адзіным ансамблем. Рэжысёр-пастаноўшчык Таццяна Казакова стварыла гэты ансамбль з прадуманай глыбінёй чалавечых узаемаадносін, дзе кожны з персанажаў мае свой характар і свой "нерв" у агульнай дзеі, якая імкліва развіваецца. Асабліва выразнымі атрымаліся работы артыстаў Д. Зайцава (Іхараў), А. Мацвеева (Сцяпанька), А. Пятрова (Швохнеў), А. Карнеева (Замухрышкін). Але, паўтаруся, галоўны стрыванне спектакля — у ансамблевасці, у тонкім адчуванні рэжысёрам прыроды тогалеўскага "смеху праз слёзы", у сцэнаграфіі (мастак С. Граўрогкайтэ), якая някідка падтрымлівае рэжысёрскую канцэпцыю. Таму і Гогаль паўстае перад намі ў якасці звышсучаснага аўтара — і тэатральнае дасягненне суправаджаецца доўгімі апладысмантамі ўдзячных глядачоў...

Спектакль, які завяршаў мінскае свята тэатра, сам стаўся святам: гэта быў знакаміты на ўсю Еўропу спектакль мінскага тэатра Пікала "Арлекін — слуга двух гаспадароў". Легендарную пастаноўку ажыццявіў у 1947 г. вялікі рэжысёр Джорджа Стрэлера. З таго часу было 11 рэдакцый спектакля. У праграме побач з імем Д. Стрэлера ў якасці супастаноўшчыкаў значацца імёны Феруча Салеры і Стафана дэ Лука. Менавіта Феруча Салеры і выступіў у цэнтральнай ролі

спектакля. Але ўсё тое, што даваўся пабачыць на сцэне, немагчыма перадаць аніякімі словамі. Мінчане знаёмыя ўжо з тэатрам дэль артэ. У далёкім 1957 г. да нас прыязджаў Генуэзскі тэатр, які ставіў Карла Гальдоні ў стылі дэль артэ. Потым у Беларускім рэспубліканскім ТЮГу былі два бліскучыя спектаклі паводле Карла Гоцы, пастаўленыя Мікалаем Шыйко. Але спектакль Стрэлера, гэтая рэліквія сусветнага тэатра (сам Стрэлера апошняю сваю рэдакцыю пастаноўкі ажыццявіў у 1997 г.), якую бачылі жыхары ўсіх кантынентаў (уключаючы Японію), у сталіцы Беларусі прадставілі публіцы ўпершыню. І ўражанне ад знаёмства з гэтай жывой, зусім не музейнай рэдкасцю можна выказаць толькі адным ёмістым словам: першагодства. Увесь спектакль іграецца ў буфанаднай, феерычнай манеры. Панталонэ (Д. Банджавані), доктар Ламбардзі (Т. Мініці), Брыгела (Э. Бонавера), Смеральдына (А. Джылі) — гэта цэнтральная камедыйна група, кожны з персанажаў якой робіць свой унёсак у той акіян вясельсці, што пануе на сцэне. Дзве пары маладых герояў — Беатрычэ (Д. Сэндзі) з Фларында (Л. дэ Кале) і Кларычэ (А. Расана) з Сільвія (С. Анофры) — вядуць сваю лінію тут і надзеі, што звычайна звязана з каханнем.

У цэнтры відовішча — Арлекін. Ён паўсюль — скача, бегае, робіць кульбіты з частункамі ў руках, ловіць талеркі, дэманструе фокусы з мухай і лістом — неверагодна, але акцёру ўжо далёка за 70 гадоў! Калі Феруча Салеры ў канцы спектакля зняў маску Арлекіна — публіка не магла стрымаць здзіўлення і захаплення.

Такім чынам, нашы глядачы сталі сведкамі сапраўднага трыумфу тэатра, яго неўміручай жыццяздзейнай сілы. Заклучны акорд "Панарамы" прагучаў надзвычай ярка... І хаця далёка не ўсё задуманае арганізатарамі фестывалю атрымалася, развітаючыся з сёлета "Панарамай" мы спадзяёмся на лепшае ў будучыні — на трыумф бясконцага і неўміручага Тэатра...

Вадзім САЛЕЕЎ, доктар філасофскіх навук, тэатральны крытык
На здымку: сцэна са спектакля "Арлекін — слуга двух гаспадароў".

Фота

Аляксандра Дзмітрыева

Часцінка нашага кіно

17 снежня — Дзень беларускага кіно, якое, дарэчы, адзначае сёлета сваё 85-годдзе. 30 гадоў аддаў кінематографу Уладзімір Чарнышоў — мастак тэатра і кіно, мастак-пастаноўшчык Нацыянальнай кінастудыі "Беларусьфільм". На Мінскім міжнародным фестывалі "Лістапад" зрабіліся ўжо традыцыйнымі экспазіцыі работ мастакоў кіно, у якіх Уладзімір Чарнышоў — нязменны ўдзельнік. А сёлета з нагоды 70-годдзя У. Чарнышова ладзілася яго персанальная выстаўка.

Лаўрэат многіх міжнародных і рэспубліканскіх фестывалю тэатральнага мастацтва, член трох творчых саюзаў — мастакоў, кінематографістаў, тэатральных дзеячаў, Уладзімір Чарнышоў назваў сваю выстаўку "Мой сучаснік у жыцці і кіно", прысвяціўшы яе кінематографістам — рэжысёрам, акцёрам і проста сябрам. Наведвальнікі ўбачылі эскізы да стужак "Пушча", "Быць ці не быць", "Народжаны ў СССР", да спектакля "Раскіданае гняздо" паводле Янкі Купалы, жывапісныя творы, у тым лі-

ку партрэты "Маці", "М. А. Кручкоў", "Ф. І. Шалаяпін", "Р. І. Янкоўскі", "Яўген Будзінас і Уладзімір Бядуля ў Таліне" ды інш.

Сваё асяроддзе ды адметныя візуальныя вобразы мастак стварае, выйдуляючы самабытны талент і рэдаснае кінематографічнае мысленне. Колішні студэнт майстэрні народнага мастака СССР Ю. Піменава, ён у 1968 годзе "на выдатна" абараніў дыпломную работу і быў накіраваны на працу мастаком-пастаноўшчыкам ігравых

стужак у Мінск — на кінастудыю "Беларусьфільм". Аформіў каля трыццаці мастацкіх фільмаў для дзяцей і юнацтва ("Дачка камандзіра", "Сямейныя абставіны", "Бераг прынецсы Люські" ды інш.), паспрабаваў сябе і ў камедыйным жанры (тэлефільм паводле п'есы Янкі Купалы "Прымакі"). Яго творчы ўнёсак — у такіх вядомых фільмах, як "Чырвоны агітатар Максім Глушкоў", "Побач з камісарам". Працуючы на кінастудыі, У. Чарнышоў адначасова з 1995 года стаў галоўным мастаком Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага, дзе працаваў над шэрагам пастанавак, сярод якіх "Раскіданае гняздо", "Браты Маор"...

На выстаўцы ў Музеі гісторыі беларускага кіно ён — сціплы працаўнік, які знайшоў сябе ў беларускім кінематографі, унёс у экраннае мастацтва часцінку ўласнай душы і сэрца — упершыню прадставіў свае жывапісныя творы розных сацоў. І прысутныя адкрылі для сябе Уладзіміра Чарнышова як аўтара шчырых пейзажаў і нечаканых сюжэтных кампазіцый.

Галія ФАТЫХАВА

Праз экран — да людзей!

Сяргей ПАТАРАНСКІ. Вялікае шчасце для нас, што вы не забыцецеся на Беларусь і не пакідаеце без сваёй пільнай увагі тыя мастацкія працэсы, якія адбываюцца тут. Што для вас асабіста ёсць Беларусь?

Кшыштаф ЗАНУСІ. Мною людзі з прозвішчамі на "іч" і "ка" альбо "ко" ў нашай культуры заўсёды ўспрымаліся крыху іначэй, чым асобы "вялікапольскага" паходжання. Мы цудоўна разумеем, хто такія былі Міцкевічы альбо Матэяка, якія зрабілі выключны ўнёсак не толькі ў польскую і беларускую культуры, але найперш у сусветную. Гэта найвыбітныя творцы, і яны — беларусы!.. Безумоўна, мы, палякі, у чымсьці вінаватыя перад вамі, бо ў апошні перыяд славаўтай канфедэрацыі Рэчы Паспалітай наша дзяржаўная сістэма асімілявала большасць вашай эліты, такім чынам, скарыстаўшы яе патэнцыял у сваіх інтарэсах і на сваю карысць, але не даўшы магчымасці разгарнуцца вашай нацыі. Таму разуменне сітуацыі і пакаянне перад вамі, ў сучаснай Польшчы існуе. Гэта прымусіла больш уважліва вывучаць нашу супольную гісторыю, па-іншаму ставіцца шмат да якіх фактаў і ўспрымаць Беларусь, у шырокім сэнсе, больш сур'ёзна вартасна.

С. П. Дарэчы, ці не было ў вас жадання папрацаваць са сваімі беларускімі калегамі? Або набраць рэжысёрскі курс у Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў?

К. З. Гэта залежыць шмат ад якіх абставін, перадусім — ад фінансавання. Я гатовы разглядаць творчыя прапановы з беларускага боку, бо, прынамсі, з расійскімі калегамі мы мелі неблагі вопыт.

Мінскі міжнародны фестываль "Лістапад-2009" вызначыўся прысутнасцю знакавых асобаў, як той казаў, з асвечанай Еўропы Кшыштаф Занусі... Гэтая постаць у сусветным і славянскім кінематографе — выключная. Мне цяжка пісаць пра гэтага чалавека, нібыта назіраючы збоку, бо ён — духоўны лідэр вялікай польскай культуры, — ёсць і для мяне духоўным настаўнікам, як і шмат для каго з маладых беларускіх рэжысёраў, акцёраў, дзеячаў культуры. Я проста пагударыў з вялікім майстрам...

Што ж датычыць маёй педагагічнай дзейнасці тут, то трэба проста мяне запрасіць!

С. П. Над чым сёння працуе Кшыштаф Занусі? Кажуць, вы цяпер надаеце вялікую ўвагу опернай рэжысуры...

К. З. Я вельмі люблю оперу, але мяне як рэжысёра не цікавіць опера ў акадэмічна-кансерватыўным разуменні. Я ніколі не буду ставіць "Тоску" альбо "Евгения Онегина". Як у кінематографе, так і ў оперы мяне прыябляе сама драматургія, дакладней, новае слова ў літаратуры, бо для мяне, як для творцы, рэжысура — гэта спосаб знайсці паразуменне з публікай, магчымасць данесці да яе сваю думку, адкрыць нешта тое, чаго яшчэ не было. Таму невпадкова, што сцэнарыстам большасці сваіх стужак быў я сам...

С. П. Ці існуе супярэчнасць асабіста ў вас паміж рэжысёрам тэатральным і рэжысёрам, які здымае кіно?

К. З. Як вядома, тэатр памірае тады, калі заканчваецца спектакль, але вялікае шчасце, што існуе кіно! Бо толькі кіно можа захаваць тое, што мы хацелі сказаць.

С. П. Рэжысёр, каб данесці сваю думку, як кажучы, мусіць памерці ў акцёры. Які ідэальны акцёр для Кшыштафа Занусі?

К. З. Канечне, роля акцёра ў кожным выпадку выключная... Калі ты разлічваеш на сур'ёзны вынік, дык як рэжысёр ты проста абавязаны любіць артыстаў, думаю, не менш, як уласных дзяцей! Мне пашчасціла працаваць са многімі вялікімі і вядомымі артыстамі. Апошнім часам, да прыкладу, супрацоўнічаў з Багданам Ступкам, Мікітам Міхалковым, цяпер вяду перамовы з Сафі Ларэн... Яна ў шыкоўнай форме і ў свае семдзесят пяць выглядае не больш як на сорок!.. Але для таго, каб данесці сваю думку да гледача, мне як рэжысёру не абавязкова патрэбны прафесіянал. У маіх фільмах вы можаце бачыць людзей самых розных прафесій, якіх мне было цікава здымаць, фіксуючы іх меркаванні, праявы светаўспрымання дый самаснага светаадчування, што было важна для мяне на той момант жыцця. І гэта не заўсёды мусіць быць акцёр, які робіць праз кіно кар'еру — найперш гэта людзі, адпаведныя майму разуменню тых ідэй, якія я імкнуся выказаць у сваіх фільмах.

С. П. У такім выпадку, кіно дае большыя магчымасці, чым тэатр?

К. З. Відавочна.

С. П. Але ў кожным разе, кіно — гэта не толькі адностванне рэчаіснасці, явы, гэта найперш

і ўласная мастацкая стылістыка, тое, што рэжысёры называюць пазтыкай вобразнага шэрага...

К. З. Абсалютна! Пазтыка як паняцце ў кіно — гэта той эстэтычны лад, якому ты падпарадкоўваешся і, зыходзячы з яго, ствараеш стужку, таму, каб спеліць у сабе гэта тонкае адчуванне ілюзорнай, уяўнай матэрыі, я яшчэ з юнацтва чытаю вельмі багата паэзіі.

С. П. Шмат хто з крытыкаў наракае на адсутнасць у вашых фільмах станоўчых фіналаў... Гэта свядомая тэндэнцыя ці, можа, такая традыцыя альбо спецыфіка ў славянскіх кінематографістаў, што мы больш паглыблена разбіраем саму асобу чалавека, чым яго забавляем?

К. З. Не без гэтага. Калі б у маіх фільмах былі суцэльныя хэпі-энды, то я б, напэўна, працаваў у Галівудзе! Мне заўсёды былі цікавыя тыя праблемы, якія найперш непакояць маіх сучаснікаў. Мажліва, толькі праз кіно я знайшоў свой шлях да людзей, бо вельмі важна — быць рэалізаваным у свой час. Таму здаровы псіхалагізм і крэатыўнае стаўленне да рэчаіснасці ёсць тым залатым зернем, якое вызначае наш, цэнтральнаеўрапейскі, кінематограф між іншых. У дадзеным выпадку мне імпануе выказванне Анджэя

Вайды: "У Польшчы я першы, там я Вайда, а ў Амерыцы я быў бы — 521-шы".

С. П. Кшыштаф Занусі — ішчаслівы чалавек?

К. З. Напэўна, адно з самых складаных і простых пытанняў!.. Цяпер магу сказаць, — так. Мне шмат у чым пашчасціла ў жыцці, толькі шкада, што не ўсё, што задумваецца, — рэалізуецца. Але калі хоць бы малая частка маіх задум спраўджаная, дык гэта ўжо добра. Магу сказаць так: я задаволены, але сабой не вельмі задаволены!

С. П. Нядаўна вы адзначылі сваё 70-годдзе. Юбілей — нагода для пэўнага падсумавання... Ці не хацелася б вам пачаць усё спачатку, вярнуцца, да прыкладу, у маладосць?

К. З. Шчыра кажучы, не. Хаця гадоў дзевяць скінуць я б сабе жадаў! Калі казаць адкрыта, я не зайздоруўваю маладым, бо маладосць — гэта час аграмадных сумневаў і пакут, на што марнуецца зашмат часу... На плечы вашай маладзі, як тое было калісьці ў нас, ускладзена адказнасць за краіну і яе далейшы лёс, тым больш, што Беларусь — унікальны мост паміж Захадам і Усходам. Пра сваю гістарычную ролю вы не павінны забывацца ніколі. Таму хачу пажадаць вам трывання і волі ў здзяйсненні тых задач, якія вы, маладыя, творчыя і ўдумлівыя людзі, перад сабой ставіце.

С. П. Маючы з юнацтва вялікае захапленне польскім кінематографам, у прыватнасці, вашым, я заўсёды імкнуўся зразумець прынцыпы, на якіх грунтуецца таямніца такой творчасці. Якія жыццёвыя і творчыя прынцыпы ў Кшыштафа Занусі?

К. З. Прынцыпы?.. Не буду галаслоўным і адкажу проста: я чалавек веруючы. І дзевяць Хрыстовых заветаў вельмі дапамагаюць!

Гутарыў Сяргей ПАТАРАНСКІ

Фота

Аляксандра Дзмітрыева

Дваццаць два

Дуэты, паралелі, вытокі, бясконцасці Міжнароднага Фестывалю сучаснай харэаграфіі (IFMC) у Віцебску

На лекцыі Віты Мазурайтэ, балетнага крытыка і даследчыка, члена экспертнага савета XXII IFMC у Віцебску гаварылася пра сённяшнія тэндэнцыі еўрапейскага актуальнага танцавальнага мастацтва. Што з расповедаў нашай гасці ды прагляду DVD высветлілася?

Танца ў яго традыцыйным выглядзе няма. У нетрадыцыйным няма таксама. Між іншым, гэта — не навіна. Некалі, у 1920-м годзе, вучні Казіміра Малевіча паказвалі ў Віцебску Супраматычны балет, дзе ніякай харэаграфіі не было, а былі геаметрычныя рухі геаметрычных фігур па сцэне, накітавалі таго, які сёння выглядаюць застаўкай на тэлеканале "Культура", выкананыя дызайнерам Аленай Кітаевай. Але ў гэтым была канцэптуальнасць, праект новага разумення мастацтва без прадмета, з увагай да энергетычнага вытоку.

У сённяшнім еўрапейскім танцавальным мастацтве няма і канцэптуальнасці. Больш за тое. Яна адсоўваецца наогул — як мысленне ўжо зусім неактуальнае. Непрыстойным лічбыцца гаварыць і пра касмічнасць, г.зн. пра нейкую боскую сутнасць чалавечых пачуццяў. Увага хача б да якога-небудзь духоўнага пачатку таксама няма. Слова "трансцэндэнтальнае" зрабілася табуіраваным, бо пачынае правінцыянасцю. Што ж у выніку? Галоўнае, на што арыентавацца пастаноўшчыкі — тут нельга ўжыць тэрмін "харэо-

графы", — гэта здзівіць, уразіць нечаканасцю прыёму і падачы. Напрыклад, гіпертрафіраваныя касцюмы выканаўцаў ці карлік на сцэне і г.д. Гэарэтыкі не могуць не падвесці пад гэту базу, разважаючы, напрыклад, пра пошукі жанру ці выразнасці розных частак цела. Між іншым, нават і пра гуманізм ідзе гаворка... Віта Мазурайтэ, як даследчык спанатраны і праніклівы, кажа, што раней ці пазней па такім шляху пойдучы ўсе харэаграфічныя дзеянні.

Аднак, на маю думку, усходнеўрапейская, ці, дакладней, славянская традыцыя здаўна жывіцца іншай крыніцай. Магчыма, мы яшчэ не паспяваем за "прасунутымі", аднак ёсць у гісторыі айчыннага мастацтва строгае залежнасць ад філасофіі касмізму. Гэта датычыць пераадолення знешняга хаосу — вайны, — сіламі ўнутранай гармоніі, цішыні і ладу. Мэтарэжысёр Андрэй Рублёў у страшэнныя часы пісаў сваю "Тройцу" як моц процістаяння.

У Віцебску сярод удзельнікаў міжнародных конкурсаў прагу гармоніі — чалавечай, матэматычнай ці нават колеравай — вызначаюць Балет Яўгена Панфілава з Пермь, Эксцэнтрык-балет Сяргея Смірнова з Екацярынбурга, "Boroditskiy Dennis Dance Company" з Масквы і "Five dance theatre" Рэнэ Номіка з Таліна. Іх выступленні на пачатку сёлёшняга фестывалю стварала святая вачам, духу і

розуму. І рабіліся падставай для прафесійнага параўнання іх сцэнічных твораў. Паспрабую нават зрабіць своеасабліваю схему.

Такім чынам, структура твора. У эстонцаў гэта — крут, дыяганалі, паралельныя лініі руху танцоўшчыкаў на сцэне. У масквічоў — паралельныя лініі. У Эксцэнтрык-балета — круты, якія разыходзяцца, нібыта па вадзе. У пермякоў — паралельныя лініі. Як бачым, структуры жорсткія, канцэнтраваныя і трымаюць уражанне ад твора ў пэўных межах.

Стылістыка. У эстонцаў — стыльнасць, халодная памяркоўнасць, тонкая графічнасць малюнка. У Барадзіцкага — мяккасць і нават лірычныя ноты. Што да стылістыкі Сяргея Смірнова, дык я параўноўваю яе з вонкава-сцю манеры Пітэра Брэйгэля, а ўнутраную сутнасць вызначаю метафарай такога кішгалту: "усмешка Джульеты Мазіны". Балет "Rabio" ў пермякоў насычаны барацьбой брутальнасці і жаноцкасці, чорнага і чырвонага колераў.

Бездакорны прафесіяналізм выканаўцаў у спалучэнні з дакладнай выверанасцю сцэнічных партытур дазваляе разумець гэтыя творы як бязмежную музыку і перамогу вітальнасці.

Канкурсантамі сёлета былі айчыныя танцоўшчыкі. Самае сур'ёзнае ўражанне сярод іх зрабіў тэатр танца "D.O.Z.S.K.I.". Аднаак-

товыя балеты "Камень, нажніцы, папера" і "Homo sapiens" даюць падставу не толькі прасачыць значнае развіццё харэаграфічнага мыслення Дзмітрыя Залескага і Волгі Скварцовай-Кавальскай, але і гаварыць пра чалавечую сталасць гэтых двух маладых людзей як пастаноўшчыкаў, як кіраўнікоў вялікага калектыву, як выканаўцаў, гаварыць пра знойдзеныю новую стылістыку пластычнага выказвання і працяг культурнай традыцыі. Больш за тое, відавочна, што тэатр набывае асаблівае арыгінальнае аблічча, што сюжэт і сэнс пастановак знаходзяцца на памежжы маладзёжнай субкультуры, сучаснага постамадэрнізму і матэматычных структур. Унутраны драматызм светаадчування ўраўнаважаны гармоніяй колераў і самой пластыкай. Мяккі лірызм нібыта прыхоўваецца, не выпускаецца вонкі, аднак менавіта ён афарбоўвае жаночым вытокама усю харэаграфію тэатра. Прадметы, якія выкарыстоўваюцца аўтарамі ў кампазіцыях, страчваюць сваю прадметнасць, ператвараюцца ў знак, робяць часткай вонкавага малюнка твора. Касцюмы ў момант руху таксама набываюць іншае азначэнне. Танцоўшчыкі быццам эксперыментуюць з відэа-экранам, які велізарнасцю сваёй нібыта праглянае іх саміх: рукамі яны ствараюць на паверхні экрана круты, як на паверхні вадаёма, і экранныя вобразы пачынаюць вібраваць, змяняючы сваю сутнасць.

І самае галоўнае. Нягледзячы на цяжкія часы і крызіс жанру, IFMC у Віцебску існуе. Асвятляючы познаю вострым подыхам сваёй элітарнасці, ён збірае поўную вялікую залу моладзі. Дваццаць два фестывалі... Ужо ўзгадалася пакаленне, якога нават і не было яшчэ, калі аўтар праекта Марына Рамановская са сваёй кампаніяй толькі пачынала ажыццяўляць гэтую выдатную і прыгожую ідэю. У тыя далёкія часы ўсё здавалася такім романтичным і простым. Мастацтва сучаснай харэаграфіі мужнела, магутныя сябры прыходзілі і пакалілі віцебскую сцэну, вярталіся пасля шматгадовага расстання ці сышодзілі ў нябыт... Арганізатары свята стаялі моцнай скалой у бурлівым моры жыцця, святапоглядна, танцавальных манер і пастановачных прапаноў. У Віцебску заўсёды разумелі неабходнасць падтрымання гонару горада.

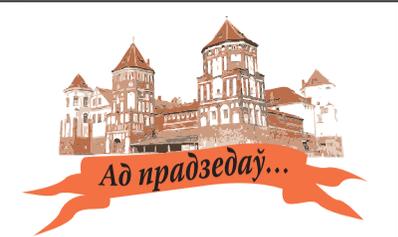
Таццяна КАТОВІЧ,

мастацтвазнаўца

г. Віцебск

На здымках: спектаклі з рэпертуру тэатра танца "D.O.Z.S.K.I." і Эксцэнтрык-балета.

Скобраўка... Горыч і боль

Ад прадзедаў...

Слова краязнаўцы

Ігар Пракоф'еў са Слоніма разважае пра ролю краязнаўства ў жыцці:

— Краязнаўства — гэта мазаічнае пано, выкладзенае на купале Храма Гісторыі. Асобныя гістарычныя звесткі — рознакалерныя каменчыкі, кавалачкі смальты, шматкутныя пазлы, а краязнаўцы — мастакі, якія збіраюць пазлы ў адну суцэльную карціну.

Краязнаўства — цікавая і пазнавальная гульня, праз якую пазнаеш гісторыю свайго краю, краіны, горада, вёскі, вуліцы, сваіх родных, пазнаеш самога сябе. Ты вучышся кахаць, ненавідзець і дараваць...

Краязнаўства — гэта міфатворчасць. Шматлікія падзеі абрастаюць выдумкай і ператвараюцца з рэальнасці ў міф. І нават самаму непрудзятаму даследчыку цяжка аддзяліць выдумку ад рэальнасці.

У шматлікіх успамінах старажылаў, якія самі ўдзельнічалі ў гераічных падзеях, бачылі вядомых палітычных і грамадскіх дзеячаў мінуўшчыны, гісторыя нашых месцаў паўстае вельмі выпукла, рэальна і трагічна. Палітычныя падзеі і перыпетыі людскіх лёсаў настолькі захапляюць і ўражваюць, што часам краязнаўца настолькі захоплены карцінай, якая адчынілася яму, што ён проста не можа не стварыць зборную міфічную выяву Героя-Продка, што абараняе Маці-Радзіму.

Краязнаўства — гэта займальнае падарожжа са сваімі прыгодамі, сустрэчы з цікавымі людзьмі, назіранне за іх характарамі, праца з архіўнымі дакументамі і ўспамінамі старажылаў. Зносіны з мудрымі сучаснікамі, а праз іх — сустрэча з мінулым, з тым пераходзячым і каштоўным, аб чым мы ніколі не чулі, але ведалі заўсёды, з тым, да чаго мы ніколі не думалі ісці, аднак спаквалы ішлі ўсё жыццё.

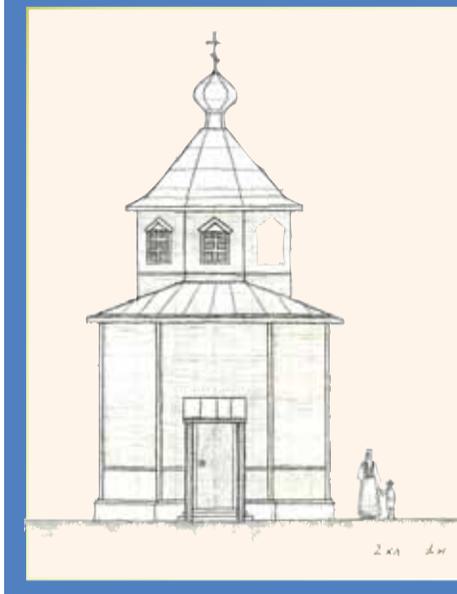
«Спадчына» рупліўцаў

12 снежня Мінскі гарадскі культурна-асветніцкі клуб «Спадчына» адзначыць сваё 25-годдзе. Урачыстасці пройдуць у сталічным касцёле святых Сымона і Алены.

Кіраўнік клуба, краязнаўца і калекцыянер Анатоль Белы адзначыў, што «Спадчына» аб'ядноўвае каля 50 прадстаўнікоў нацыянальнай інтэлігенцыі — дзеячаў навукі, літаратуры і мастацтва. Сярод найбольш яркіх падзей у дзейнасці клуба, па словах яго кіраўніка, — узвядзенне манумента паэту Максіму Багдановічу ў Яраслаўлі (Расія), стварэнне мемарыяла вядомым дзеячам навукі і культуры ў дворыку БДУ, а таксама адкрыццё ў Старадарожскім раёне Мінскай вобласці мастацкага музея (фонд Анатоля Белага).

У васьмі залах старадарожскага музея, які працуе з 10 снежня 1999 года, экспануюцца 700 твораў выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. Фонды музея налічваюць каля 5 тысяч твораў жывапісу, графікі, мадэльнага мастацтва. У дзвюх намагааннях актыўнасць клуба ўзвядзена 77 помнікаў і мемарыяльных знакаў у гонар вядомых дзеячаў нашай краіны. Акрамя гэтага «Спадчына» ўстанавіла помнікі і мемарыяльныя знакі за межамі Мінска.

Дзімітрый БЕРАЖНЫ

Прачытаў у 43 нумары «ЛіМа» інтэрв'ю народнага мастака Беларусі Міхаіла Савіцкага («Скобраўка» — галоўны клопат Міхаіла Савіцкага) і зашчымела сэрца ад блзкага і дарагога з маленства слова Скобраўка. Слова, напоўненага і любасцю, і цеплынёй (гэтая вёска на Пухавіччыне з'яўляецца радзімаю маёй мамы). Слова, напоўненага і горыччу, і болем.

Адной з чорных старонак Скобраўкі ў часы Вялікай Айчыннай вайны з'яўляецца існаванне дзіцячага лагера, створанага акупантамі для збору крыві ў дзетак. Лагера, які стаўся памяццю і болем не толькі ягоных маленькіх вязняў, іх бацькоў і сваякоў, жыхароў Скобраўкі, але — і мастака Міхаіла Савіцкага.

Час данёс да нас пра тую падзею сведчанні відэафрагментаў. Вось, да прыкладу, захаваны ў Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь і датаваныя 6 ліпеня 1944 года сведчанні Лобач Вольгі Яўсееўны: «Два месяцы таму з Бабруйска на ст. Пухавічы былі прывезены дзеці ў колькасці 850 чалавек. Пазней прывезлі яшчэ 760 чалавек. Узрост дзяцей ад 6 да 14 год.

Я размаўляла з работнікамі (прозвішчы не памятаю) дзіцячага лагера вёскі Скобраўка пра ўтрыманне дзяцей і з якой мэтай яны ўзятыя. Мне расказалі: ... дзяцей бралі для таго, каб узяць у іх кроў для параненых нямецкіх салдат і афіцэраў.

Сястра вайсковага лазарэта ў Мар'інай Горцы — Голуб Марыя мне казала, што аднойчы раніцай у лазарэце бачыла 5 дзіцячых трупаў, пасля таго, як у іх была ўзятая кроў для параненых».

Дзеці размяшчаліся ў 57 хатах высленых жыхароў вёскі. У тым ліку і ў хаце сям'і майго дзеда Цехановіча Ігната Несцеравіча, якая стаіць да гэтага часу.

У кожнай хаце жыло ад 20 да 36 дзяцей. Агульная колькасць малалетніх вязняў у лагера вагалася ад 1300 да 1800 чалавек (з акта, складзенага 08.07.1944 прадстаўнікамі Чырвонай Ар-

міі і жыхарамі вёскі Скобраўка)...

Прачытаў інтэрв'ю з мастаком Міхаілам Савіцкім пра працу над карцінай «Скобраўка». І думаю: «Вельмі сімвалічна, што завяршальнай сюжэтнай лініяй карціны мастака будзе «Божая Маці, маці ўсіх людзей на зямлі». Гэта зварот мастака да ўсіх нас: «Не вышцікайце з сябе любоў. Чалавечы сэрца павінна быць па-чалавечы трапяткім».

Фактычна, праз вобраз Божай Маці карціна Міхаіла Савіцкага пра скобраўскіх дзетак-пакутнікаў набывае абрысы іконы. А найлепшае месца для яе захавання — у царкве. Мяркую, што гэтая прапанова варта абмеркавання. Тым больш, што яшчэ ў 1930-я Скобраўка мела сваю старадаўнюю царкву, светлы дух якой ці не выратаваў вёску ў 1942 годзе ад спалення карнікамі.

Знаходзілася Скобраўская царква на месцы старых вясковых могілак, якія не функцыянавалі ўжо з пачатку XX стагоддзя. За сваю немалую гісторыю (з 1789 года і да разбурэння ў 1932 годзе) царкве давалася мяняць і сваю назву, і сваё аблічча.

Да прыкладу, Гісторыка-статыстычнае апісанне Мінскай епархіі, выдадзенае ў 1864 годзе ў Санкт-Пецярбургу, ведамаляе, што царква ў Скобраўцы была «збудаваная прыхаджанамі ў 1789 годзе, а ў 1839г. папраўленая памешчыкам Іосіфам Русецкім». З увагі на імя апошняга фундатора ў 1839 годзе Скобраўская царква была высвечаная ў імя Святога пакутніка Іосіфа. Пазней перайменаваная ў імя Святога Апостала

Евангеліста Іаана Багаслова.

Як выглядала царква ў Скобраўцы? Яе фотаздымкаў, на жаль, пакуль распукаць не атрымаўся. Але памяць пра вясковы храм яшчэ жыве ў сэрцах старажылаў. Так, Вольга Адамаўна Вайцаховіч (у дзявоцтве Цымановіч), 1923 года нараджэння, згадвае:

«Па памерах царква была невялікай, з купалам і крыжам. Складзеная з бяргвення. У царкве былі іконы, царскія вяроты, злева ад уваходу прыступкі вялі на хоры. Па святых прыязджаў святар, спраўляў службу. Побач з царквою была званіца. Калі раскідалі царкву, мы, малыя дзяўчаты, хадзілі глядзець, што там за царскімі брамамі. А там былі простыя іконы...»

Цікавыя ўспаміны пра Скобраўскі храм захавала памяць Уладзіміра Віктаравіча Вайцаховіча, 1924 года нараджэння:

«Царква была ў выглядзе шасцігранніка. Складзена з плоскіх сасновых бярвеннаў у 3 — 4 метры. Памер царквы складаў прыблізна 10 — 12 метраў у даўжыню, 5 — 8 метраў у шырыню і 5 — 6 метраў у вышыню. Бярвенны былі так падагнаныя адно да аднаго ў просты вугал і зашпільты дошкамі, што ўтваралі авал. Дах быў накрыты гонтам.

Унутры царквы пад самым купалам былі намалёваныя выявы святых. За царскімі брамамі былі іконы, лампада, кадзіла, падсвечнік, стол і графін. Гэта ўсё я ўбачыў, калі дзеля дзіцячай цікавасці залез з таварышамі ў царкву праз разбітыя шыбы пад купалам. Было тое ў 1931 годзе».

Як царкву разабралі, бярвенны пайшлі на будаўніцтва калгасных клеціў, спаленых фашыстамі разам з усім калгасным дваром 11 лютага 1942 года пасля бою з партызанамі. У гэты дзень Скобраўка магла падзяліць лёс Хатыні. Між палючымі калгаснымі будынкамі стаялі прыгавораныя скобраўскія мужчыны. У тым ліку і мой дзед.

Бог ведае: ці не ахоплення агнём царкоўныя сцены тады выпратавалі вёску. Ды, як сведчаць пра тое відэафрагменты, — адчайнае заступніцтва старасты Ажойчына Міхаіла. Ён умеў гаварыць па-нямецку. Але гэта іншая гісторыя...

Мне ж застаецца дадаць, што сёння Скобраўскі храм жыве не толькі ў памяці старажылаў вёскі. Мастаком Алесем Шацілам праведзены рэканструкцыя скобраўскай царквы, і мы можам бачыць, як выглядаў гэты помнік народнай архітэктуры Пухавіччыны амаль сто гадоў таму.

Скобраўка...

Горыч і боль гісторыі.

Але — любасць і цеплыня чалавечага сэрца і людской душы.

Зміцер ЦЕХАНОВІЧ

На здымку: рэканструкцыя царквы ў Скобраўцы (аўтар праекта — Алесь Шаціла).

Паланістаў віталі ў Гродне

Быць першымі гэтак жа пачэсна, як адказна і няпроста. Менавіта такі лёс выпаў стваральнікам кафедры польскай філалогіі Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы. Тым больш, што і да сёння гэта адзіная кафедра паланістыкі ў нашай краіне.

Якраз сёлета спаўняецца 20 гадоў з таго часу, калі быў зроблены першы набор студэнтаў на славянскае аддзяленне філалагічнага факультэта. Падзея ўрачыста адзначалася ва ўніверсітэце 5 — 6 лістапада.

Годна і хораша прайшло ўшанаванне тых, хто спрычыніўся да вялікай справы — заснавання кафедры. Было сказана мноства цёплых слоў на адрас кафедры і найперш яе заснавальніцы і нязменнага кіраўніка прафесара, доктара філалагічных навук Святланы Піліпаўны Мусіенкі. І гэта былі не проста звычайныя юбілейныя прамовы, у іх чуліся шчырасць і пранікнёнасць, бо ўдзельнікам ўрачыстасцяў былі тыя, хто непасрэдна спрычыніўся да працы кафедры, даўно стаў не толькі яе адданым прыхільнікам, але і надзейным памочнікам. А гэта кіраўніцтва Пасольства Рэспублікі Польшча ў Рэспубліцы Беларусь, прадстаўнікі грамадска-асветніцкіх арганізацый, што стала ўдзельнічаюць ва ўсіх справах кафедры.

Жаданым госцем на факультэце заўсёды з'яўляецца прафесар, доктар філалогіі, заслужаны дзеяч навукі Расійскай Федэрацыі, які кіруе аддзелам славянскіх літаратур Інстытута славяназнаўства Расійскай акадэміі навук, Віктар Аляксандравіч Хораў.

Хораша віталі кафедру кіраўнікі дэлегацыі ад навуковых устаноў Кракава і Гданьска, а таксама Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Асаблівы, лірычна-ўзнёслы настрой стварылі словы ўдзячнасці на адрас роднай кафедры прадстаўнікоў першага і апошняга выпускаў: дацэнта, кандыдата філалогіі Вольгі Паньковай і маістра Юліі Догіль, а таксама віншаванне калег з кафедры беларускай літаратуры.

Вынікі працы былі падведзены ў дакладзе С. Мусіенкі «Кафедры польскай філалогіі — першай у гісторыі беларускай адукацыі — 20 гадоў: пошукі, праблемы, дасягненні». Дваццацігадовы шлях, пройдзены кафедрай, адзначаны сапраўды вялікімі дасягненнямі: каля 500 выпушчанаў працуюць не толькі ў школах, але ў шматлікіх арганізацыях па ўсёй краіне, дзе патрэбныя іх веды і ўменне. Напэўна, ніводная кафедра ў нашай ВНУ не можа пахваліцца такой вялікай навукова-арганізацыйнай працай: за гэты час правед-

дзена 12 Міжнародных навуковых канферэнцый, створаны музей знакамітай польскай пісьменніцы Зоф'і Налкоўскай, чый творчы і чалавечы лёс цесна перапліўся з нашым горадам. І ўсё гэта — праца калектыву, дзе кожны мае сваю дзялянку, дзе кожны робіць важную, адказную справу. Прыемна было глядзець на своеасаблівую прэзентацыю кафедры, зладжаную загадчыкам, калі побач з сённяшнімі яе супрацоўнікамі знаходзіліся тыя, хто пачынаў, хто працягваў, хто спрычыніўся да стварэння багатага плёну. І сярод іншых зала вітала прафесараў Галіну Бурштынскую, Марыю Тэрэзу Лізі і Ганну Спудынік з Кракава, Крысціну Шчэсняяк з Гданьска, бо яны неаднойчы прыязджалі ва ўніверсітэт у доўгатэрміновыя камандзіроўкі, каб чытаць курсы лекцый юным паланістам.

Цэнтральнай падзеяй святкавання стала Міжнародная навуковая канферэнцыя «Адам Міцкевіч і сучасная сусветная культура». Удзельнікі яе яшчэ раз прайшлі шляхам вялікага паэта. І пленарнае пасяджэнне, і праца пяці секцый адбываліся пад знакам яго творчасці, яго асобы, што назаўсёды падынала беларускі і польскі народы.

Другі дзень працы стаў сапраўдным падарункам для ўдзельнікаў канферэнцыі. Бо арганізатары прапанавалі паездку ў Навагрудак Міцкевіча.

Цікавай і насычанай была праграма ў ДOME-музеі паэта, распачалася прывітальным словам загадчыка аддзела культуры Навагрудскага райвыканкама Аляксандра Карачана, у якім гучалі гонар за свой край, глыбокае шанаванне земляка, што праславіў Навагрудчыну на ўвесь свет.

«Край наш трымаецца на апантаных», — гэтыя словы з верша Дануты Бічэль прыходзілі на памяць, калі слухала даклад дырэктара музея Міколы Гайбы, яго экскурсію. І сапраўды, кожнай вялікай справе патрэбна Асоба, што сваёй працай даводзіць адваротнае: і адзін у полі воін. Гэта ніяк не прыніжае вартасці працы іншых супрацоўнікаў музея, але для поспеху найперш павінен быць цалкам аддадзены справе кіраўнік.

На гэтым не скончылася праца канферэнцыі. Яна паклала пачатак новай вялікай справе: стварэнню пры кафедры польскай філалогіі навукова-дыдактычнага каардынацыйнага цэнтру «Міжнародны інстытут Адама Міцкевіча». А гэта азначае: рознаветарны шлях Міцкевіча будзе доўгім.

Ала ПЕТРУШКЕВІЧ

У “Беларускай Энцыклапедыі” ёсць персанальны артыкул, прысвечаны Марыі Гаўрылаўне: “Савіна (дзявочае прозвішча Падрамянцава) Марыя Гаўрылаўна (11.4.1854, г. Каменец-Падольскі, Украіна — 21.9.1915), расійская актрыса. Як прафесійная актрыса дэбютавала ў 1869 у Мінску (Палінка — “Даходнае месца” А. Астроўскага). З 1870 працавала ў Харкаве, Ноўгарадзе, з 1872 — у трупі актэра П. Мядзведзева ў Казані, Саратаве, Арле. Выступала ў вадэвіях, аперэтах, лёгкіх камедыях. З 1874 года ў Александрыйскім тэатры (Санкт-Пецярбург). Была лепшай выканаўцай ролі Мар’і Антонаўны за ўсю сцэнічную гісторыю “Рэвізора” М. Гогаля. Яе ігра адметная мастацкай завершанасцю, лакалізмам і выразнасцю дэталей...”

Якім жа быў Мінск часу Марыі Савінай?.. Ці дакладней, пэўна, было б паставіць пытанне наступным чынам: “Якім падаўся Мінск канца 1860-х юнай актрысе Марыі Савінай?..” Але ж спярша варта ўзнавіць іншы беларускі этап у жыцці будучай прамы расійскага тэатра. Мінску папярэднічаў Бабруйск.

На шчасце, актрыса пакінула пасля сябе мемуарныя запісы — “Цяжкія і бадзяны”. Праўда, упершыню яны былі надрукаваны праз дванаццаць гадоў пасля смерці М. Савінай — у 1927 годзе ў ленинградскім выдавецтве “Асадемія”. І назву кнізе даў публікатар тэатра А. Бранскі. У 1961 годзе пад гэтай жа назвай запіскі пачыталі свет у Дзяржаўным выдавецтве “Искусство” (Ленінград-Масква). Крыніцай для выдання стаў рукапіс, які і цяпер захоўваецца ў Цэнтральным дзяржаўным гістарычным архіве ў Санкт-Пецярбургу. Былі ўзноўлены і некаторыя кушоры, дапушчаныя пры першым выданні.

Бацькі Марыі Савінай Гаўрыла Мікалаевіч і Марыя Пятроўна Падрамянцавы (на сцэне Страмянавы) — правінцыйныя актэры, якім давалося нямаля павандраваць. Яшчэ дзіцем, у семвосем гадоў, Марыя даволі часта выступала на сцэне. У Бабруйск разам з бацькам Марыя патрапіла пасля Гомеля (а туды прыехала з Нежына). “...Мне давалі ўсялякія ролі, — напіша актрыса праз шмат гадоў, — на якія не хапала актрысы. На зіму галоўныя ўдзельнікі нашай трупы разлічалі службы ў Мінску, і таму недзе ў сярэдзіне лета мы апынуліся непадалёку ад яго ў горадзе Бабруйску, дзе, акрамя артылерыйскіх афіцэраў (там першакаласная крэпасць) і яўрэяў, — нікога няма. Тэатр складаўся з доўгай залы (ледзьве ці не былога манежа), з дзвюма ложкамі і дваццаццю радамі крэслаў. Акрамя гэтага, было некалькі кватэр, дзе мы ўсе размясціліся. Актрыс было чатыры: драматычная — Маша Сасніцкая, дзевятнаццаці гадоў (выхадная ў Чарнігаве), не ведала, куды рукі закінуць на сцэне, няўкладная, нейкая бясколерная; камічная бабуля Міхайлава, яна ж і гранд-дама, жонка Славянскага, ледзьве размаўляла па-руску, на ролі катэтак у вадэвілі, а галоўным чынам маларасійскія аперэты, і я на другія вадэвільныя ролі і ўсё, што спатрэбіцца. Мы ігралі тры разы на тыдзень, паколькі ў горадзе існаваў афіцэрскае клуб, пад назвай “Ратонда”, куды збіралася танцаваць уся крэпасць з каменданцкім сямействам на чале”.

У Бабруйску Марыя паспрабавала сябе ў галоўнай ролі ў вадэвілі “На лаўца і звер бяжыць” — публіка была ў захваленні ад юнай актрысы. Тады дзяўчына вырашыла, што будзе працаваць выключна ў камедыяных ролях. Але ж наперадзе — Мінск!.. У губернскім горадзе і пачалася сапраўдная тэатральная кар’ера Савінай. Раздзел успамінаў, дзе Марыя Гаўрылаўна згадвае першыя дні мінскага жыцця, так і называецца: “Паступленне на сцэну. 1869 год, жнівень месяц”.

“Тэатр у Мінску пабудаваны ў зале дваранскага сходу, таму невялікі, але прыгожы і сімпатычны: усе ложы аздоблены разьбой і асветлены лямпамі, якія стаялі на розных калонах каля кожнай ло-

Марыя Савіна — легендарная руская актрыса XIX — пачатку XX стагоддзяў. У свой час пра яе пісалі: “Савіна стала актрысай на зыходзе эпохі тых вялікіх рэформаў, калі ўрад Аляксандра II, праводзячы гэтыя гістарычныя непазбежныя рэформы “зверху” і ў інтарэсах вярхоў, жорстка падавіў рэвалюцыйны рух...”

«Мінск, мілы Мінск мне апрацівеў...»

жы, што пры прыгожых туалетах дам выглядала досыць эфектна. Дырэктарам прызначылі губернскага архітэктара Штрауха, Аўгуста Лявонцэвіча, і горад даваў субсідыю ў шэсць ці тры тысячы — не помню. Рэжысёрам быў Міхаіл Паўлавіч Каратыгін, які дагэтуль займаў такое ж месца ў Пецярбургу ў рускай оперы, але атрымаў там адстаўку... Я скакала ад шчасця, што ўсё ж патрапіла ў вялікі горад і на сапраўдную сцэну!..”

У нашай універсальнай энцыклапедыі я знайшоў артыкул пра Васіля Андрэевіча Каратыгіна — рускага актэра-трагіка, які

быў і бенефіс Савінай. Для яго былі абраны “Прыбытковае месца” (роля Паліны) і аперэтка “Не быць бы шчасцю, ды няшчасце дапамагло” (бедная яскравая дзяўчына Лізавета). У аперэтку ігралі толькі ўдваіх: партнёрам быў Істомін-Кастроўскі. Акрамя выключна сімпатычнай актэрскай работы ўся публіка заўважыла, што бедная Ліза закаханая ў галоўнага героя — і на сцэне, і ў жыцці. “Пачуцці мае адбіваліся на маім твары гэтаксама, як і мае пятнаццаць гадоў. На другі дзень увесь горад ведаў пра гэта”.

Істомін-Кастроўскі, канечне ж, таксама здагадаўся пра пачуцці юнай актрысы: “Мы не сказалі адзін другому ніводнага слова, і я наўна лічыла, што ён нічога не падазрае. Я дазволіла б разрэзаць сябе на кавалкі, чым прызначаю яму і пачуць насмешку...” У сваіх успамінах Марыя Савіна згадвае прагулі па Губернатарскай вуліцы. Углядаючыся ў старыя дарэвалюцыйныя паштоўкі (яны знаёмыя мне ў асноўным па калекцыі мінчаніна Уладзіміра Ліхадзедава), шукаю той даўні, дзевятнаццаціга стагоддзя, час на вуліцы Губернатарскай (сёння — праспект Незалежнасці). Марыя Савіна яшчэ не заспела конку. Але ўжо, відаць, бачыла дом, гатэль Поляка, на месцы якога пазней будзе пабудавана гасцініца “Еўропа”. Пэўна ж, аглядала мужчынскую гімназію (пабудавана ў 1844). “Губернатарская вуліца здавалася мне ў гэты дзень, — піша актрыса, — нейкім раскошным садом, брудны і дзіравы тратуар, па якому мы ішлі, — аблачынкі, а публіка, што гуляла, ангеламі, такія ва ўсіх мне падаваліся добрыя твары...” Істомін-Кастроўскі пакінуў Мінск, выехаў у Смаленск. М. Савіна засталася ў губернскім горадзе і ўжо пісала: “Мінск, мілы Мінск мне апрацівеў...” Бацька Марыі спрабуе тым часам зняць у Бабруйску тэатр на сваё імя. Патрабуе, каб і дачка паўдзельнічала ў гэтай справе. Марыя аддае ўсё, што зарабіла на бенефісе, пакінуўшы сабе 50 рублёў. Бацька лічыць, што гэтага мала, прадае гадзіннік, які падарылі дзяўчыне на бенефісе. Можна толькі здагадацца, якім быў настрой у маладой актрысы. І ўжо ўбок адкінуты ўсе сумненні, звязаныя з уцэкамі ў Смаленск. Пакідаючы губернскі горад, Марыя напісала пісьмо, адрасаванае бацьку, дзе выказала жаданне “не блытацца па завулоках”. Несумненна, Мінск падабаўся актрысе, але ж тэатр, вялікі тэатр тады яшчэ не прыйшоў у наш горад. Тым болей не прыйшоў ён у Бабруйск.

Пасля Мінска ў Марыі Савінай пачалося новае жыццё. Адбылося яе ўзыходжанне на тэатральны Алімп. І ўсё ж спярша быў Мінск. І пра гэта Марыя Савіна помніла ўсё жыццё.

Кастусь ЛЕШНІЦА

На здымку: Марыя Савіна.

Завадатары ўсяго беларускага

Сёлета ў Мінску выйшла кніга Святланы Белай “Да роднага ганку”. У аснову твора пакладзены магнітафонныя гуказапісы, зробленыя ў 1991 — 1994 гадах, гутаркі аўтара з віленскімі беларусамі, якія пасля Другой сусветнай вайны пераехалі жыць у ЗША.

У кнігу ўвайшлі гутаркі-ўспаміны, гутаркі-інтэрв’ю Ч.Найдзюка, В. Тумаша, М. Рэпкава-Смарчка (Анатоля Бярозкі), Я. Кахановскай, Ю. Андрусішчынай, М. Шчорса, А. Шукелойцы. Змешчаны цікавыя і змястоўныя матэрыялы пра Віленскую беларускую гімназію.

Героі інтэрв’ю былі сведкамі многіх гістарычных падзей: абвешчэнне незалежнасці Беларусі, яе падзел, міжваенны перыяд, ліхалецце Другой сусветнай вайны, эміграцыя, жыццё на чужыне.

У артыкуле “Віленская беларуская гімназія” распавядаецца пра адну з першых беларускіх сярэдніх школ, якую 1 студзеня 1919 года заснаваў Іван Луцкевіч як прыватную гімназію. Яна размяшчалася ў Базылянскіх мурах і стала самым буйным беларускім асяродкам у Вільні. Гімназія з’яўлялася 8-класнай навучальнай установай гуманітарнага тыпу. Напачатку не ўсе прадметы выкладаліся на беларускай мове. Паступова гімназія стала нацыянальнай навучальнай установай. З 1924 года ўсе прадметы выкладаліся па-беларуску. Тут быў і прытулак для дзяцей-сірот, які заснаваў і апякаў ксёндз Адам Станкевіч, і настаўніцкі курс, дзейнічалі вучнёўскія гурткі, духавы аркестр, хор, бібліятэка, выдаваліся друкаваныя і рукапісныя часопісы. Гімназія працавала да чэрвеня 1944 года і была закрыта пасля аднаўлення ў Вільні савецкай улады.

Пераемнікам традыцыі Віленскай беларускай гімназіі стала беларуская сярэдняя школа імя Францыска Скарыны ў Вільносе. Гэта адзіная поўная сярэдняя школа ў Літве з беларускай мовай навучання, у 2005 годзе ў ёй навучалася каля 170 вучняў і выкладалі каля 40 настаўнікаў. Дырэктарам стала Галіна Сівалава. Сярэдняя школа была адкрыта намаганнямі віленскіх беларусаў у канцы XX стагоддзя.

Грунтоўныя ўспаміны А. Шукелойцы — беларускага грамадскага дзеяча ў ЗША. Ён згадвае асноўныя факты з жыцця ў міжваенны час вядомых беларускіх грамадскіх і культурных дзеячаў Яўгена Скурко

(Максіма Танка), Генадзя Цітовіча, Міхася Забэіды-Суміцкага, Язэпа Драздовіча, мастака Міхася Сяўрука, мастака Пётра Сергіевіча, Рыгора Шырмы, беларускіх і польскіх археолагаў Гелены Цэтак-Галубовіч і яе мужа Уладзіміра Галубовіча, Макара Краўцова, Анатоля Бярозку, Міхася Машару, Сяргея Хмару, Янку Брыля і іншых.

Анатоль Бярозка пакінуў цікавыя ўспаміны пра беларускага паэта Язэпа Пушчу і яго шэдэўр лірыкі 20-х гадоў XX стагоддзя — “Лісты да сабакі”.

Мікола Шчорс у сваіх успамінах раскаваў пра мястэчка Новы Свержань, адкуль ён родам, пра студэнцкія гады, праведзеныя ў Вільні, пра сям’ю, пра настаўніка-бацьку, які быў сябрам Грамады і пасля яе разгрому 7 дзён адсідзеў у Навагрудскай турме. Распавёў пра Якуба Коласа і яго брата Міхася Міцкевіча, “завадатара ўсяго беларускага”.

Ч.Найдзюк (1915 — 1995), малодшы брат Язэпа Найдзюка, рэдактара і выдаўца часопіса “Шлях моладзі”, пакінуў цікавыя ўспаміны пра яго вучобу ва ўніверсітэце Стэфана Баторыя (Вільня), пра працу ў друкарні, дзе былі выдадзеныя кнігі С. Паўловіча, зборнік вершаў Янкі Купалы “Шляхамі жыцця”, паэмы “Сымон-музыка” і “Новая зямля” Якуба Коласа.

Цікавыя ўспаміны Яніны Кахановскай (у дзявоцтве Шабуня) (1909 — 2005), пляменніцы Івана і Антона Луцкевічаў. Зведала шмат нягод, але яны не зламалі яе дух, не пахіснулі яе веры ў дабрыню чалавека. Я. Кахановская цікава распавядала пра Янку Купалу, Уладзіслава Францаўну і яго радню, якая была рэпрэсіравана і выслана ў Сібір...

Жыццё параскідала і вучняў, і настаўнікаў па свеце. Але яны ніколі не забывалі роднай беларускай гімназіі. У сённяшняга чытача ёсць магчымасць пазнаёміцца са споведзямі жывых сведкаў не вельмі далёкай беларускай гісторыі, былых жыхароў беларускай Вільні.

Анатоль ВАЛАХАНОВІЧ

Сучасная гістарычная навука

Адзін мой універсітэцкі выкладчык любіў паўтараць, што час студэнцтва трэба скарыстаць на тое, каб узбагаціць сваю хатнюю бібліятэку даведчанай літаратурай. Парады выкладчыка я прытрымліваюся і да сёння. Адно з апошніх выданняў, што з’явіліся на маёй кніжнай паліцы — “Історыі Беларусі в начале XXI столетия. Библиографический справочник” (Мінск, 2007) пад аўтарствам доктара гістарычных навук Георгія Карзенкі.

У выданні (падрыхтавана ў рамках праекта Дзяржаўнай комплекснай праграмы навуковых даследаванняў на 2006 — 2010 гг. “Гісторыя беларускай нацыі, дзяржаўнасці і культуры”) падаецца інфармацыя пра асоб, якія на 1 студзеня 2007 года працавалі ў навуковых і вышэйшых навучальных установах і актыўна працягвалі сябе ў гістарычнай навуцы. Звесткі збіраліся шляхам запаўнення анкет, якія рассылаліся ва ўсе навуковыя цэнтры нашай краіны. “Тым не менш, гэтая праца не з’яўляецца абсалютна поўнай, — гаворыцца ў прадмове. — У яе не ўвайшлі гісторыкі, якія знаходзіцца на заслужаным адпачынку, шэраг прадстаўнікоў рэгіянальнай навуцы ў ВНУ”.

У агульнай колькасці атрымалася 411 біяграм, якія прадстаўляюць асноўныя даты жыцця, навуковыя зацікаўленасці, асноўныя публікацыі, а таксама спіс літаратуры пра навукоўцаў.

У дадатак да бібліяграфіі кожнага навукоўцы ў канцы кнігі падаецца спіс прац вучоных Інстытута гісторыі НАН Беларусі, апублікаваных з 1991 па 2007 гг. Калі прафесійныя гісторыкі спецыялізуюцца на вузкіх перыядах, а таму мэтанакіравана адсочваюць бібліяграфію сваіх калег, то краязнаўцы звычайна ахопліваюць усе пласты гісторыі. І не заўжды паспяваюць адсочваць навінкі літаратуры. Таму гэтае выданне ім аблегчыць пошукі. А разам з тым і падкажа, хто з беларускіх навукоўцаў можа быць карысным па канрэтнай тэме.

Павел РАДЫНА

У мітусні нашых перанасычаных інфармацыяй будняў, сярод праблем глабальнага крызісу тэма падтрымкі кнігі нібыта і не актуальная. Пры існаванні электронных манапалістаў на ўсе навіны клопаты пра традыцыйныя, папяровыя іх носьбіты не заўсёды і заўважныя.

І толькі, бадай, выключныя аптэмісты збіраюцца яшчэ на саветы, канферэнцыі і "кружыя сталы" і ўсё гавораць, аналізуюць сітуацыю, паўтараюць і паўтараюць азбучныя ісціны пра крыніцы духоўнасці. Пакуль гэта не ўкараняецца ў калектыўнай свядомасці і не станові-

ца тым падмуркам, на якім можна будаваць далейшы шлях. Сённяшнія гасці "ЛіМа" — удзельнікі Міждзяржаўнага савета СНД па супрацоўніцтве ў галіне перыядычнага друку, кнігавыдання, кнігараспаўсюджвання і паліграфіі. Саветам распрацавана нядаўна прынятая на ўзроўні кіраўнікоў дзяржаў Дэкларацыя аб падтрымцы кнігі. Цяпер трэба чакаць прапрацоўкі адпаведнага заканадаўства. Ім і займаюцца нашы суразмоўцы. Аднак, не менш цікавыя іх думкі і пра развіццё кнігавыдавецкай справы ў іх краінах.

Пра азбучныя ісціны і крыніцы духоўнасці

Мірзабадал БАДАЛАЎ, начальнік упраўлення выдавецтваў, паліграфіі і друку Міністэрства культуры, старшыня Савета (Рэспубліка Таджыкістан).

— *Калі ў вас з'явіўся такі важны дакумент?*

— Мы пайшлі ўслед за Расійскай Федэрацыяй. У іх у 1997 — 1998 гадах быў федэральны закон аб вызваленні кнігавыдавецкай справы ад падатку на дабаўленую вартасць. Мы паследавалі за імі, а яны як бы прымалі закон... ды пасля ўсё вярнулася на свае месцы.

— *Гэта стварыла неабходныя ўмовы для развіцця кнігавыдання?*

— Натуральна. Паколькі ўсё для кнігі ў нас увозіцца з-за мяжы, прыкладам, паліграфматэрыялы з Расіі, Кітая і з Беларусі (картон), то такія меры проста неабходныя. Гэта прыцягнула ўвагу і бізнесменаў, і спонсараў, і інвестараў. Самі палічыце: кошт кнігі змяншаецца пры гэтым на 20 — 25 працэнтаў.

— *Як цягам гадоў у вас змяняюцца аб'ёмы выпуску друкаванай прадукцыі?*

— Паколькі ў нас была грамадзянская вайна, то становішча і цяпер цяжкае. У 1990-х гадах у нас назіраўся спад у параўнанні з савецкімі часамі. Таджыкі-

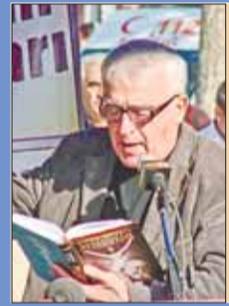
стан тады займаў першыя месцы па выпуску кніг, па іх чытаемасці — усё рэзка абрушылася ў грамадзянскую вайну. І не было ніякай надзеі на адраджэнне. У дзевяностыя гады мінулага стагоддзя выпускалі 20 найменняў кніг тыражом адна тысяча асобнікаў. Натуральна, цяпер становішча палепшылася. Летась толькі дзяржаўныя выдавецтвы выпусцілі звыш трохсот найменняў. І тыраж іх павялічыўся таксама. З'явілася шмат прыватных выдавецтваў (больш як 80). І яны таксама выдаюць кнігі. А чыста дзяржаўных, не галіновых, а падведмасных міністэрству культуры, — пяць: Таджыцкая нацыянальная энцыклапедыя, выдавецтва мастацкай літаратуры "Адзіб", выдавецтва навукова-папулярнай літаратуры і выдавецтва па выпуску вучэбнай літаратуры.

— *Ці праводзіце ў краіне сацыялагічны зрэд, што цяпер чытаюць таджыкі?*

— На першым месцы — вучэбная літаратура. А самая запатрабаваная — дзіцячая.

Што чытаюць таджыкі?

— У нас кніга і іншая друкаваная прадукцыя вызвалена ад падатку. Лічыце, што мы ў сябе дакумент аб спрыяльных умовах па абмене друкаванай прадукцыяй даўно падпісалі. Можна свабодна прывозіць у Таджыкістан кнігу і вывозіць за межы без аніякага падатку, не заплаціўшы ні капейкі.

Чынгіз АЛІЕЎ, загадчык сектара выдавецтваў Міністэрства культуры і турызму, сустаршыня Савета (Азербайджанская Рэспубліка).

ло разумнае і даступнае цэнаўтварэнне. Хаця важныя для нас і палітычныя рашэнні. Сярод дзяржаў — удзельніц СНД маюцца і тыя, паміж якімі існуе яшчэ некаторае напружанне. І ў гэтым закладзены пэўныя перашкоды для свабоднага абмену кнігамі. Яшчэ не ўсе прынялі рашэнне аб далучэнні да Фларэнтыйскага пагаднення 1956 года. Таму такія "рознаўроўневыя" перашкоды пакуль што існуюць.

У Азербайджане кнігавыданне падтрымліваецца дзяржаваю. Указам нашага прэзідэнта на сённяшні дзень каля трохсот назваў кніг сучаснай і класічнай сусветнай літаратуры накладам 25 тысяч кожная выдадзены за кошт дзяржавы і бязвыплатна перададзены ў бібліятэкі краіны. Усяго ж у краіне дзейнічае больш як 14 тысяч бібліятэк.

Пасля таго, як мы перайшлі на лацінскую графіку, шмат кніг, асабліва пасля столькіх гадоў, выдадзены на кірыліцы, страцілі сваю аўдыторыю. Маладое пакаленне, цяперашнія падлеткі вучацца і чытаюць па лацінскай графіцы.

Акрамя таго, нашы літаратары атрымліваюць стыпендыі. Некаторыя пісьменнікі атрымліваюць у месяц больш як тысячу манатаў. А наш манат, вы ведаеце, мацнейшы за долар, ён, як еўра. Дык вось, 70 прадстаўнікоў нашага пакалення атрымліваюць стыпендыі больш як 300 манатаў,

вялікая колькасць маладых паэтаў — па 200 манатаў. Гэта ўсё садзейнічае таму, каб кніга стваралася. Яна ж сама па сабе не пішацца. Патрэбна падтрымліваць таленты.

— *Дзе ў асноўным насельніцтва купляе кнігі?*

— У кнігарнях. Мы не можам пахваліцца тым, што ў краіне існуе вялікая іх колькасць, каб было ў савецкія часы, аднак тэндэнцыя да павелічэння прасочваецца. Асабліва ў гарадах рэспублікі сталі актыўна адраджацца кніжныя магазіны. Акрамя таго, рашэннем калегіі нашага Міністэрства культуры і турызму ў бібліятэках стварылі аддзелы, якія займаюцца продажам кніг. Гэтыя выданні паступаюць у гандаля не з фондаў самой бібліятэкі, а кніжныя скарбніцы цяпер маюць права заключаць дамовы з кнігавыдаўцамі і рэалізуюцца іх прадукцыю. Акрамя таго, існуюць прыватныя магазіны, кнігарні-кафэ, дзе можна прыйсці, заказаць сабе каву і пагартыць новы асобнічак. Яны вельмі эфектыўныя і карыстаюцца папулярнасцю ў насельніцтва. Сетка магазінаў сёлет нават заснавала нацыянальную прэмію — што ў многім сведчыць пра магчымасці гэтай арганізацыі.

— *І каго ж заахвочваюць?*

— Аўтараў і выдаўцоў. Намінацый багата. А ў складзе журы — паважаныя людзі, прафесіяналы сваёй справы.

Самае галоўнае — мытныя тарыфы

— На Міждзяржаўным савеце па супрацоўніцтве ў галіне перыядычнага друку, кнігавыдання, кнігараспаўсюджвання і паліграфіі ішла размова пра стварэнне спрыяльных умоў для распаўсюджвання друкаванай прадукцыі. Спадар Чынгіз, як вы мяркуеце, у першую чаргу што гэта за ўмовы? Яны — у эканамічнай плоскасці, палітычнай?

— Хутчэй, у эканамічнай. Самае галоўнае для нас цяпер — мытныя тарыфы. Трэба зрабіць, каб кніга магла перамяшчацца праз межы. І, зразумела, каб бы-

рых. Мы выпускаем у год 22 — 26 найменняў кніг, тыражом крыху больш як дзве тысячы кожная. Гэта агульная тэндэнцыя. Пасля развалу Саюза ўся выдавецкая сістэма ляжала на баку, добра яшчэ, што выжылі. Ёсць выдавецтвы, якія сталі правапераемнікамі таго, што засталася ад былой кніжнай сістэмы. Тагачасныя гандляры сталі часткова выдаўцамі, кнігі выходзяць маляўнічыя. Але змест, якасць тэксту не вытрымлівае крытыкі. А мы, выдавецтвы, якія на "вольным хлебе", маем сваю нішу, імкнемся выпускаць хоць і мала, і не так раскошна, але якасна. Таму аўтарытэт нашага выдавецтва вельмі высокі.

— *Аднак, дзіцячая кніга павінна быць недарэга. За кошт чаго вы самі выжываеце?*

— У нашай дзяржаве для нас маецца магчымасць удзельнічаць у дзяржаўных тэндэрах. Таму мы пэўны аб'ём кніг выпускаем па дзяржаўнаму заказу. Я яшчэ ўзначальваю аб'яднанне мастакоў-кніжных графікаў Казахстану. У аб'яднанні 58 чалавек. Мы змаглі захаваць творчую сілу. Калісьці ў савецкі час дзяржава імі ганарылася. Мы правялі конкурсы, вызначылі прыярытэты, і мастакі кнігі,

якія не ведалі, куды сябе дзець, цяпер ацэнены. Выдавецтвы зразумелі, што без майстэрства кнігу не зробіш.

— *Пасля развалу кніжнай сістэмы якія выдавецтвы першымі сталі на ногі? Па профілі, па форме ўласнасці?*

— Прыватныя. І больш арыентаваныя на маленькага чытача. Кніга не хлеб і не вада, якая неабходна кожнаму дзеню. А дзіцячая кніга ва ўсе часы патрэбна. Таму што ў нас кожны з бацькоў імкнецца даць дзецям усё неабходнае для ўсебаковай адукацыі. Літаратура таму не залежаецца.

А ў Дэкларацыі мы запісалі, што кніга — прадмет першай неабходнасці. Таму што абаранялі інтарэсы кнігі, каб яна не памерла як прадмет культуры. Многія гавораць, што расійская кніга запаланіла сабою ўсё. А калі сур'ёзна прайсціся па кнігарнях, заўважыш: так, можа і запаланілі. Але попыт жа ідзе на тваю кнігу, не настолькі маляўнічую, таму што ў цябе няма магчымасцяў. Але гэта сваё, яно зразумела, гэта твой менталітэт. Нам кнігі патрэбны! Хочацца чытаць сваё.

Гутарыла Ірына ТУЛУПАВА
Фота аўтара

Калонка Асі Паплаўскай Літаратурная журналістыка: pro et contra

"Літаратура і мастацтва" ад 27 лістапада парадавала дыскусіяй "Крытыка альбо чацвёрты від мастацтва?". Ірына Шаўлякова задала злабадзённае пытанне: "Вось студэнтка журфака Ася Паплаўская ў сваім блогу нядаўна напісала, што яна лічыць сябе літаратурным журналістам. Можа, насамрэч сёння больш актуальная літаратурная журналістыка?" Раіса Баравікова, рэдактар часопіса "Маладосць" з гэтым не пагадзілася. "Не трэба ствараць новыя жанры", — заўважыла пісьменніца.

А я думаю іначэй і пераканана ў наступным: ніякі новы жанр не ствараецца! Літаратурная журналістыка даўно прызнаная ўсім светам. Да таго ж, спартыўная журналістыка даўно ёсць, ваенная — таксама. Два гады таму вядомы тэатральны крытык і даласледчык розных праяў журналістыкі Таццяна Арлова напісала кнігу "Музычная журналістыка", у якой абгрунтавала перакананне ў тым, што і такія асобны самастойны і цэласны від журналістыкай дзейнасці існуе.

А хіба не тая самая сітуацыя і з літаратурнай журналістыкай: маем два тэрміны: літаратурная крытыка і літаратуразнаўства. Пры гэтым не стамляемся паўтараць, што крытыка стала бяздаказнай, неабгрунтаванай, занедага эмацыйнай, асобнай не ў меру... Атрымліваецца парадаксальная сітуацыя: гаворым пра крытыку, ды заўжды з нейкімі "але". Маўляў, хоць мы і называем гэта крытыкай, але ж сёння гэта ўжо не тая крытыка, што была некалі... Быццам баімся быць абвінавачанымі ў падмене паняццяў. І тут жа: "Не трэба ствараць новыя жанры!" А жанр не новы. Дзейнічае, развіваецца. Засталося нам з вамі яго прыняць і прызнаць.

Ужо гады два выношваю развагі наконт гэтага літаратурнага феномена. Калі напісала ў сваім блогу пост, у якім паспрабавала абгрунтаваць такое досыць смелае самавызначэнне, як літаратурны журналіст, мне тут жа адказалі: "Крытыкам быць больш прэстыжна, больш статусна, чым журналістам".

У кропку патрапілі, скажу я вам. Сапраўды, мала хто пагодзіцца "апусціцца" да ўзроўню журналіста. Літаратурны крытык — гэта гучыць годна! А тое, што крытыкам там і не пахне, справа апошня... Ох, амбітныя мы пайшлі, ганарлівія! Таму, апусціўшыся з нябёсаў крытыкі на зямлю журналістыкі, я вырашыла: быць мне літаратурным журналістам.

Літаратурная журналістыка, як і музычная (пра што пісала Таццяна Арлова) — на мяжы паміж журналістыкай і літаратурай. Літаратурны журналіст працуе як у стандартных журналістыцкіх жанрах: інтэрв'ю, рэпартаж, карэспандэнцыя, так і ў жанрах літкрытыкі: рэцэнзія, анатацыя, літаратурны партрэт... Акрамя гэтага, літаратурны журналіст — яшчэ і кніжны аглядальнік.

"Літаратурны журналіст — сінтэз журналіста, літаратурнага аглядальніка і літаратуразнаўцы", — дала я такое смелае вызначэнне ў сваім блогу. А зараз вось падумалася: занадта ідэальнага я намалявала ў сваім ўяўленні літжурналіста. Давайце хадзіць абавязкі літаратуразнаўцы з яго здымем, людзей сапраўды даведчаных і спрактыкаваных.

Альфа і Амега, альбо Даведнік нашага жыцця

Гэта інтэрактыўная старонка — пра тых, хто любіць і шануе кнігу. А больш — пра быццам незаўважныя клопаты гаспадароў ціхих чытальных залаў. Маюцца на ўвазе, бясспрэчна, і залы абанемента, і канферэнц-залы, і залы камплектавання. Старонка гэта — пра клопаты бібліятэк. Імі цікавіліся журналісты нашага штотыднёвіка, ездзілі ў камандзіроўкі, праводзілі "круглыя сталы" і, нарэшце, займелі сярэд супрацоўнікаў кніжных скарбніц актыўных аўтараў. Нам пішуць на звычайны і электронны адрасы, тэлефануюць, распавядаюць пра навіны. З допісаў бібліятэкараў мы даведваемся, якія рэдкія кнігі маюцца ў беларускіх фондах, якімі выданнямі ўзбагачаецца сучасны летапіс жыцця, што такое "бібліятэка пад парасонам" і чаго варта ў чытальні "сусветнае павуцінне", нас запрашаюць да сябе ў госці, а мы — на старонкі штотыднёвіка. Спадзіемся, распачаты дыялог працягнецца і надалей. І не столькі з расповедамі пра ўстановы і гісторыі іх утварэння. Напэўна, няма ў краіне бібліятэкі, чыя б праца не ганарвалася дыпламамі і граматамі, каму б не выказвалі пісьмовую ўдзячнасць дзяржаўныя органы кіравання. Аднак, нас больш цікавіць, чым жыве бібліятэка сёння, якія здабыткі па пашырэнні культуры чытання мае, што ў кантактах з чытачом найбольш непакоіць. Уздымайце надзённыя праблемы, задавайце самыя розныя пытанні — і мы паспрабуем разам знайсці адказы на іх.

Спаборнічалі лепшыя

У Цэнтральнай раённай бібліятэцы нядаўна адбыўся конкурс прафесійнага майстэрства бібліятэкараў Лельчыцкага раёна. У ім узялі ўдзел спецыялісты, прызнаныя лепшымі па выніках конкурсу апошніх гадоў. Гэта Таццяна Рудзеня з Дуброўскай, Ніна Прыбалавец са Стадоліцкай, Галіна Акуліч са Слабадскай, Наталія Палуянава з Буйновіцкай сельскіх устаноў. Бібліятэкары складалі прафдасье, афармлялі рэкламу, паказвалі сваё ўменне выходзіць з канфліктных сітуацый, дэманстравалі літаратурныя здольнасці і іншыя свае таленты. Найбольш удала па большасці заданняў выступіла самая маладая з канкурсантак — Наталія Палуянава. Яна прадэманстравала добрыя веды ў тэорыі, знаходлівасць, артыстызм і стала пераможцай. Ёй таксама былі аддадзены глядацкія сімпатыі. Прыз за лепшыя музычны нумар атрымала Галіна Акуліч, за лепшае прафдасье — Таццяна Рудзеня. Цёпла прымалі прысутныя каміраваныя выступленні супрацоўнікаў цэнтральнай і дзіцячай раённых бібліятэк, артыстаў Гарадскога цэнтра культуры.

Людміла ШУЛЬГА

3 друкарні Супрасля

У гэтым годзе музей рэдкай кнігі і Веткаўскі музей народнай творчасці рэалізуюць праект "Гісторыя беларускай кніжнасці", у рамках якога арганізавана выстава старадрукаў "3 друкарні Супрасля".

Зусім невыпадкава месца выдання кніг увайшло ў назву выставы. Справа ў тым, што друкарня уніяцкага Дабравешчанскага манастыра была адным з буйнейшых выдавецкіх цэнтраў у Еўропе, мела добрае абсталяванне, выкарыстоўвала разнастайныя шрыфты, мастацкія ўпрыгожванні, наборны арнамент, фігурныя дрэварыты і гравіоры на медзі. Яе кнігі былі вядомыя ў розных краінах Еўропы, а праца доўжылася больш як сто гадоў, пачынаючы з 1690-х і да 1803 года. За гэты час было выпушчана больш за 420 выданняў. Акрамя царкоўнаслужбовых кніг, былі надрукаваны буквары славянскай мовы, "Собрание припадков краткое" (1722) на старабеларускай мове, першы славяна-польскі друкаваны "Лексікон" (1722), першы помнік нотадрукавання (1697г., у зборніку "Паследаванне пострыгу").

З сярэдзіны XVIII стагоддзя пад уплывам ідэй Асветніцтва павялічыўся выхад перакладной навуковай і мастацкай літаратуры, арыгінальных твораў мясцовых аўтараў. Так, на польскай мове выдадзены "Кароткі збор польскай гісторыі і геаграфіі". "Трактат пра пчол", "Асновы земля-

робства", "Прыгоды Гулівера" Дж. Свіфта. Выпускаліся таксама кнігі на літоўскай мове. Друкарня Супрасльскага Дабравешчанскага манастыра была другой на тэрыторыі Рэчы Паспалітай (пасля Магілёўскай брацкай друкарні), куды звярнуліся стараверы накіонт друкавання сваіх кніг. Усяго на пачатак 90-х гг. XVIII ст. у Супраслі было надрукавана каля 50 стараверскіх выданняў. Сярод іх і ўласна стараверскія сачыненні, якія, як правіла, не выпускаліся ў другіх выдавецкіх цэнтрах. У экспазіцыі "3 друкарні Супрасля" прадстаўлены стараверскія кнігі XVIII стагоддзя з фондаў Веткаўскага музея народнай творчасці. Найбольш ранняя з іх датуецца 1738 годам і мае назву "Альфа і Амега". Так у Грэцыі называліся першая і апошняя літары алфавіта, у перакладзе на беларускую мову гэта значыць «Пачатак і канец». Кніга ўвабрала ў сябе філасофію свету і ўключае біблейскія тэксты ад яго стварэння да апакаліпсіса. Экспануецца таксама «Часаслоў», які быў выпушчаны ў 1772 годзе. Кніга змяшчае ўдавальніцкі запіс, які сведчыць пра тое, што яна была куплена 29 кастрычніка 1956 года (па старым стылі) устаўшчыком Раманавым Аляксандрам Калінавічам у Цярэнція Абрамавіча Сіліна на пажыццёвае ўладанне. Вучыцельнае Евангелле (1790), якое ўваходзіць у склад экспазіцыі, вылучаецца разнастайнасцю заставак і канцовак. Прыцягвае ўвагу наведвальнікаў «Часоўнік» (1791). Крышкі пераплёту зроблены з дошак, пацятнутых скурай з блінтавым мударалістым цісненнем і сцягнутых металічнымі заспежкамі. Важнай асаблівасцю супрасльскіх стараверскіх кніг было і тое, што ў іх побач са спецыяльнай арнаментыкай, імгуючай даніканаўскаю, можна знайсці і арнаменты, якія выкарыстоўваліся супрасльскімі друкарамі пры выданні кніг уніяцкіх і свецкіх, на польскай і лацінскай мовах.

Дзіна МЕЛЬНІЧЭНКА,
загадчыца аддзела рэдкай кнігі
Гомельскай абласной універсальнай
бібліятэкі імя У. І. Леніна.

На здымку: дырэктар бібліятэкі
Валянціна Дуброва.

Фота Віктара Кавалёва

Пройдзена шляхамі Беларусі

8 снежня пайшла з жыцця Вольга Васільеўна Казлова, чалавек, жыццё якога заўсёды было цесна знітаным з лёсам беларускага народа. Яна, як асоба высокага грамадзянскага абавязку, заўсёды існавала ў кантэксце самой эпохі, свайго часу, важных гістарычных падзей і здзяйсненняў. Вольга Васільеўна Казлова нарадзілася 25 мая 1925 года на Гомельшчыне ў сялянскай сям'і. Вялікі ўплыў на фарміраванне светапогляду, канцэпцыі маральнага і духоўнага арыенціраў, унутранага пачуцця адказнасці перад сабой і сваім народам аказаў бацька Васіль Іванавіч Казлоў, Герой Савецкага Саюза. У 1943 г., калі яшчэ большая частка Беларусі была акупіравана немцамі, васемнаццацігадовая Вольга Казлова, разам з групай дзяцей беларускіх партызанаў, пачынае вучыцца на філалагічным факультэце БДУ, які аднавіў сваю работу на станцыі Сходня пад Масквой. Вучыцца было цяжка і ў той жа час вельмі адказна, бо выкладчыкамі былі франтавікі, якія з-за цяжкіх раненняў не маглі больш удалыніцца ў баях.

Вольга Васільеўна заўсёды была адданай традыцыям сваіх лепшых універсітэцкіх выкладчыкаў: Міхася Ларчанкі, Івана Гутарава, Івана Мележа, Міхаіла Жыркевіча. Рост Вольгі Васільеўны як педагога адбываўся імкліва: ад дацэнта кафедры беларускай літаратуры БДУ да загадчыка гэтай жа кафедры, буйнога спецыяліста ў розных галінах літаратуразнаўчай навукі. Сама Вольга Васільеўна чытала лекцыі ў Варшаўскім, Сафійскім, Іенскім універсітэтах, удалынічала ў міжнародных кантэксах славістаў у Маскве і Кіеве, была членам прэзідыума славістаў БССР.

З Вольгай Васільеўнай, пад яе кіраўніцтвам працавалі вядомыя беларускія навукоўцы, дактары навук, прафесары Іван Навуменка, Алег Лойка, Ніл Глевіч, Сцяпан Александровіч, Дзмітрый Бугаёў, кандыдаты філалагічных навук, дацэнты Маргарыта Яфімава, Уладзімір Навуменка, Таццяна Шамякіна, Кузьма Хромчанка, Вячаслаў Рагойша, Валянціна Лашкевіч, Рыгор Семашкевіч, Любоў Тарасюк і многія іншыя. Сёння па праве можна сцвярджаць, што Вользе Васільеўне Казловай удалося стварыць сваю ўласную навукова-педагагічную школу, выхаванцамі якой сталі многія знакамітыя людзі сучаснай Беларусі.

Навукова-асветніцкая і грамадская дзейнасць Вольгі Казловай адзначана узнагародамі: яна — заслужаная дзяця вышэйшай школы, узнагароджана трыма Ганаровымі граматамі Вярхоўнага Савета БССР, медалямі "За доблесную працу", "За працоўную доблесць", "Ветэран працы".

Вольга Васільеўна Казлова назаўсёды застанеца ў сэрцах людзей спраўданай дачкой сваёй эпохі, душэўна клапатлівай, трапяткой у адносінах да мінулай і сучаснай спадчыны Беларусі.

Філалагічны факультэт БДУ,
кафедра беларускай
літаратуры і культуры

Сябра СПБ і супрацоўнікі РВУ "Літаратура і Мастацтва" смуткуюць з нагоды смерці аднаго са старэйшых выкладчыкаў БДУ, заслужанага настаўніка вышэйшай школы Вольгі Васільеўны КАЗЛОВАЙ і выказваюць глыбокія спачуванні яе родным і блізкім.

Калектыў Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа выказвае глыбокае спачуванне беларускаму паэту, земляку Якуба Коласа, былому супрацоўніку музея Хвалену Яўгену Іванавічу з прычыны смерці МАЦІ.

У эпоху перамен

За апошнія гады цэнтральная гарадская бібліятэка імя К. Маркса стала галоўнай установай Магілёва ў стварэнні адзінай інфармацыйна-інтэлектуальнай прасторы горада.

Адна са старэйшых публічных бібліятэк г. Магілёва — цэнтральная гарадская бібліятэка імя К. Маркса адзначае сёлета свой 90-гадовы юбілей. Пачыналася яе гісторыя ў далёкім 1918 годзе, калі Магілёўскі губернскі камітэт народнай асветы прыняў рашэнне аб адкрыцці гарадской бібліятэкі. Скарбніцы быў перададзены двухпавярховы будынак былога Дваранскага сходу па тагачаснай Вялікай Садовай вуліцы ў доме № 37. Але толькі ў верасні 1919 года бібліятэка ўпершыню адчыніла свае дзверы для чытачоў. Аснову кніжнага фонду бібліятэкі склаалі кнігазборы з гарадской гімназіі, духоўнай семінарыі і грамадзянскага клуба. Ужо ў кастрычніку 1924 года пры бібліятэцы дзейнічала чытальная зала, дзіцячае аддзяленне і калектар. На той час у бібліятэцы налічвалася 20 тысяч кніг, у дзіцячым аддзяленні — 600 тамоў, штодзень бібліятэку наведвала 100 чалавек. З іх амаль палова карысталася чытальнай залай. Крыху пазней пры бібліятэцы быў арганізаваны гурток сяброў кніг, дзейнічала 14 кнігаперасовак, 5 кніганошавых пунктаў з дастаўкай кніг на прамысловыя прадпрыемствы. Па штатным раскладзе ў бібліятэцы працавалі загадчык бібліятэкі, 4 бібліятэкары.

Напярэдадні вайны кніжны фонд бібліятэкі ўжо налічваў 30 тысяч тамоў. На жаль, вайна нанесла непапраўны ўрон бібліятэцы: кніжны фонд быў часткова знішчаны, а найбольш каштоўныя экзэмпляры кніг гітлераўцы вывезлі ў Германію.

У 1944 годзе, адразу пасля вызвалення, пачалі аднаўляць кніжны фонд. На дапамогу прыйшлі бібліятэкі Масквы, Тулы, Ленінграда, шмат кніг прынеслі мясцовыя жыхары.

Новае паяшканне калектыў ЦГБ імя К. Маркса атрымаў у 1974 годзе. Прасторная чытальная зала, абанемент з адкрытым доступам да кніжнага фонду, метадыка-бібліяграфічны аддзел размясціліся ў самым цэнтры горада. Праз год на базе цэнтральнай гарадской бібліятэкі была створана цэнтралізаваная бібліятэчная сістэма з агульным кніжным фондам, цэнтралізаваным камплектаваннем і апрацоўкай літаратуры, даведачна-бібліяграфічным апаратам. Наладжаны дыялог з нацыянальнымі дзяспарамі горада.

У 2007 годзе бібліятэку ўзначаліла Галіна Краўчанка. Сёння цэнтральная гарадская бібліятэка імя К. Маркса — адзін з буйнейшых інфармацыйных цэнтраў горада. Штогод яе паслугамі карыстаецца звыш 14 тысяч чытачоў (моладзь і падлеткі складаюць да 60 працэнтаў), ім выдаецца 236,3 тысячы выданняў. Да паслуг карыстальнікаў 124,1 тыс. экз. дакументаў, арганізавана падпіска на 235 перыядычных выданняў. Кожны пяты жыхар Магілёва — чытач нашай бібліятэкі.

Праграма "Ключавыя вектары стратэгічнага развіцця цэнтральнай гарадской бібліятэкі імя К. Маркса на 2008-2010 гады" прызнана лепшай на гарадскім конкурсе мэтавых праграм "Гораду Магілёву — сучаснаму публічнаму бібліятэку". На яе рэалізацыю рашэннем Магілёўскага аблвыканкама былі выдзелены значныя фінансавыя сродкі. У кніжнай скарбніцы прадстаўлены поўнатэкставыя электронныя базы краязнаўчага і экалагічнага характару: "Мой край Магілёўшчына", "Гісторыя развіцця горада Магілёва да 1917 года", "Славутыя людзі Магілёва", "Якім увайшоў Магілёў у XXI стагоддзе", "Магілёў у творах мастацтва і мастацкай літаратуры"... У выніку бібліятэка ператварылася ў сучасны культурны інстытут, дзе абслугоўванне карыстальнікаў вядзецца ў аўтаматызаваным рэжыме, створана сучасная эстэтычная прастора, арганізаваны зоны адпачынку і "зялёныя зоны", аформлена новая вонкавая і ўнутраная рэклама, забяспечаны камфортныя ўмовы для аператыўнага атрымання інфармацыі.

Час імкліва бяжыць. Змянілася не адно пакаленне супрацоўнікаў і чытачоў. Калектыў бібліятэкі па-ранейшаму ў пошуку новых творчых ідэй і падыходаў да абслугоўвання і задавальнення патрэб сваіх карыстальнікаў, стварэння сучаснага інфармацыйнага асяроддзя. Сёння з упэўненасцю можна сказаць, што наша бібліятэка дастойна працягвае традыцыі, закладзеныя ў далёкім мінулым. Наперадзе новыя праекты і здзяйсненні.

Надзея КРАЎЦОВА,
загадчыца арганізацыйна-метадычнага
аддзела ЦГБ імя К. Маркса
г. Магілёў

На здымку: будынак бібліятэкі.

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Рэдакцыйная калегія:

- Анатоль Акушэвіч
- Лілія Ананіч
- Алесь Бадак
- Дзяніс Барскоў
- Святлана Берасцень
- Віктар Гардзеі
- Уладзімір Гніламедаў
- Вольга Дадзімава
- Уладзімір Дуктаў
- Вольга Казлова
- Анатоль Казлоў
- Алесь Карлюкевіч
- Анатоль Крайдзіч
- Віктар Кураш
- Алесь Марціновіч
- Мікола Станкевіч
(намеснік галоўнага
рэдактара)
- Юрый Цвяткоў
- Мікалай Чаргінец
- Іван Чарота
- Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
220034, Мінск,
вул. Захарова, 19
Тэлефоны:
галоўны рэдактар,
намеснік — 284-66-73

Адрэсы:
публіцыстыкі — 284-66-71
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
мастацтва — 284-82-04
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылка на "ЛІМ".
Рукпісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Аўтары допісаў у рэдакцыю
паведамляюць сваё
празвішча, поўнае імя і
імя па бацьку, пашпартныя
звесткі, асноўнае месца
працы, зваротны адрас.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва".

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856
Наклад 3006
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
10.12.2009 у 11.00

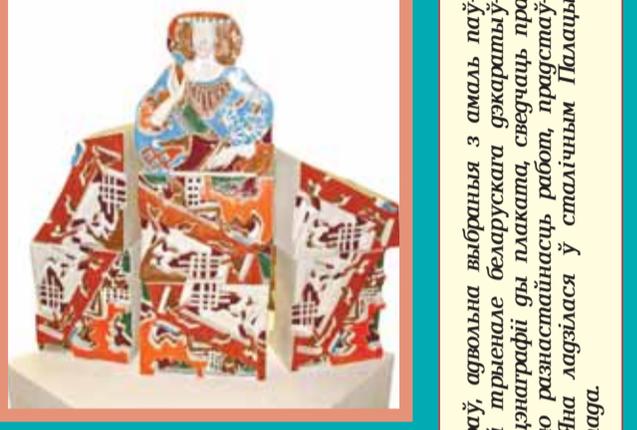
Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 7
Заказ — 6705

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рух праз неруш

Кажуць, што ў беларускай дэкаратыўна-прыкладной творчасці, на многія стагоддзі старэйшай за іншыя віды выяўленчага мастацтва, "закадзіравана" глыбокая таямніца нацыянальнай духоўнасці. Нездарма ж у варунках сённяшняга уніфікаванага прагматычнага жыцця мы адчуваем неаб'якаваць, а то і цягу да гэтай творчай нерушы. Праз таемныя традыцыі дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, сцвярджаючы сябе, захоўваюцца нашы самабытнасць, ментальнасць і адметны нацыянальны каларыт, што вылучае беларусаў сярод іншых, нават блізкіх балтаславянскіх, народаў. І як бы далёка ні рушылі ў сваіх эксперыментах майстры сучаснага прафесійнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, ім цяжка адравацца ад аўтэнтчных каранёў, што лучаць працу керамістаў і габеленшчыкаў, адмыслоўцаў мастацкага шкла, вышыўкі, батыка, вынаходнікаў унікальных аўтарскіх тэхнік з роднай зямлі і небам над ёю. Міналі стагоддзі, змяняліся цывілізацыі, а мастакі, як і раней, працуюць у гармоніі з прыродай, ствараючы цуды з дапамогай зямлі, вады і агню, натхняючыся высокім касмічным духам.

Нават гэтыя некалькі твораў, адрывалі выбіраць з амаль паўтарыста экспанатаў Першай трыенале беларускага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, сцэнаграфіі ды плаката, сведчаць пра выдатную, стэльеўную і жанравую разнастайнасць работ, прадстаўленых на гэтай выстаўцы. Яна ладзілася ў сталічным Палацы мастацтва пры канцы лістапада.

Зямля і космас Першай трыенале беларускага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, побач з якім былі выстаўлены работы сцэнографістаў, мастакоў кіно ды плакатыстаў, — гэта... Мудрая метафарычная архаіка "Знакаў чалавека" (шамог, акіды, солі) Тамары Васюк; тонкае і трапяткое, нібы гнуткая постаць усхваляванай жанчыны з узнятымі ў неба рукамі, "Дрэва" (габелен) Уладзіміра Лісавенкі ды яго ж фантазіійны кампазіцыі з выкарыстаннем джынсавых матэрыялаў; філасафічная кампазіцыя фігурак з дрэва і шпагата "Кола жыцця" Дзяніса Трапашкі; чатыры керамічныя слупкі "Краявід" Ірыны Радкевіч і яе ж красамоўна застыглая фарфоравая хваля "Адбелванне лёну"; падборка памятных манет серыі "Святы і аб-

рады Беларусі" (з выкшталонай і лананічнай сімваламі Калядаў, Масленіцы, Вялікадня, Сёмухі, Купалля, Багача, Дзядоў...) Святланы Заскевіч; прынадная, быццам толькі з агню, шкляная "Яечня з кетчупам" Галіны Сідарэвіч; круглабкая гліняная "Квактуха" Вольгі Ціхінскай; яркая "тканая інтэрпрэтацыя" Людмілай Пятруль абстрактнай жывапіснай "Галавы сялянскай дзяўчыны" Казіміра Малевіча; народная дасціпнасць мажорнага "Ходніка" Алы Непачаловіч, у якім нібы зашыфраваная прымаўка пра катку ды мышэй; сакавіта-маляўнічая, малахітава-смарагдавая тэкстыльная карціна "Дзялячын" Святланы Абрамовіч; лірычны "Подых восені пяшчотнай" (вузелковае пліценне) Ганны Лукшы; узорны дызайн плаката

Уладзіміра Цеслера; найвысокі эстэтызм, здавалася б, традыцыйных побытавых рэчаў, вырабленых Яўгенам Адзіночанкам; фееры вышыўаных твораў Любові Кірылавай...

Беларускі саюз мастакоў наладзіў конкурс сярод удзельнікаў Першай трыенале, падчас якога, з дапамогай бюлетэняў для галасавання, апрацаваных падліковай камісіяй у прысутнасці добраахвотных назіральнікаў, вызначаліся лідэры ў чатырох намінацыях: тэкстыль, кераміка, плакат, мастацтва тэатра і кіно. Выбіраць адзінікі сярод многіх таленавітых і розных — заўсёды цяжка. Можна толькі паспачываць спанатраным у мастацтве людзям, якія мусілі не зважаць на цікавыя творы "несаюзнай" моладзі (у конкурсе

ўдзельнічалі толькі чальцы БСМ), а таксама на плён працы замежных керамістаў, якіх паяднаў з беларускімі калегамі чарговы пленэр "Арт-Жыжаль" пад кіраўніцтвам занага бабруйчаніна Валерыя Калтыгіна. Да таго ж, выбіраць трэба было паміж габеленам, батыкам, выбраным ткацтвам, вырабамі са скуры; паміж глінай, шклом, фарфорам, дрэвам і металам... Паміж віртуозным традыцыйным майстэрствам і свежым, дзёрзкім эксперыментам... Аднак галасаванне адбылося, вынікі падсумавання, і ў лідэрах апынуліся А.Баранаў (плакат), П. Бондар і Л. Пятруль (ткацтва), Я.Адзіночанка (кераміка), Л. Сідзельнікава (сцэнаграфія).

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Фота Віктара Кавалёва

У наступным нумары

Адбудзецца прэзентацыя новай рубрыкі. "Абмеркаванне" — гэтая назва паяднае погляды некалькіх чытачоў на адзін мастацкі твор. Літаратурнаўцы, крытыкі, пісьменнікі падзяляцца сваімі меркаваннямі, выкажуць заўвагі і парады аўтару. Першае "Абмеркаванне" прысвечана аповесці Валерыя Гапеева "Першы боль, або Доказ законаў прыгажосці", якая была надрукавана ў часопісе "Маладосць" № 11 бягучага года. У абмеркаванні бяруць удзел Лада Алейнік, Ціхан Чарнякевіч, Алесь Паплаўскі і Жанна Капуста.

3 глыбінкі

Цяпло зямлі Нарачанскай

У Мядзельскім музеі народнай славы прыхільнік мастацтва часта знойдзе цікавую выставу. Так, з пачатку года можна было пазнаёміцца з 7 экспазіцыямі з фондаў іншых музеяў. Добрыя ўражанні ў наведвальнікаў засталіся ад знаёмства з выставамі маляваных дываноў з фондаў гісторыка-культурнага музея-запаведніка "Заслаўе", "Культура і традыцыі Японіі", лепшых работ студэнтаў Мінскага дзяржаўнага мастацкага вучылішча імя А. Глебава.

А нядаўна мядзельчан і гасцей горада запрасілі наведаць першую персанальную выставу мясцовага мастака Аляксандра Куцкевіча пад назвай "Цяпло зямлі маёй". Прысвечана яна Году роднай зямлі. Колькі слоў пра творцу. Нарадзіўся ён у вёсцы Брылі Мядзельскага раёна, потым сям'я пераехала ў Мядзел. Тут Аляксандр скончыў сярэдняю школу. Працягнуў навучанне ў Віцебскім дзяржаўным педагагічным інстытуце імя Кірава на мастацка-графічным факультэце. Пасля амаль 17 год выкладаў выяўленчае мастацтва ў Мядзельскай СШ № 1, быў метадыстам Дома дзіцячай творчасці. Цяпер працуе ў Нацыянальным парку "Нарачанскі". — Галоўная тэма творчасці мастака Аляксандра Куцкевіча — гэта неаўтарная, сама-

бытная прырода Мядзельшчыны і філасофія жыцця на нашай зямлі, — расказвае дырэктар Мядзельскага музея народнай славы Святлана Чарняўская. — Цікава, што работы мастака не маюць назваў. Сваімі творами майстар заклікае гледача думаць, супастаўляць, абмяркоўваць, марыць... Канечне, адразу гэта зрабіць не вельмі проста, але ж паспрабаваць можна. Кажуць, першае ўражанне бывае самым слушным. І спадзяюся, што ўражанні наведвальнікаў выставы будуць станоўчымі, захопленымі, прыемнымі, таму што ўсе работы прадстаўлены светлымі, шціцесцвярджалымі фарбамі. Нават работы, напісаныя ў стылі абстракцыянізму, не выклікаюць адмаўлення і непаразумення: яны не агрэсіўныя. Гэта проста спроба мастака ў нязвычайнай для абыякага манеры паказаць навакольны свет. Зямляк працуе і з дрэвам: яно нібы жывое, трапяткое і пяшчотнае, чула рэагуе на рукі майстра, нібы "слухае", угадвае яго думкі і мары. Апошнім часам Аляксандр праявіў цікаваць да такога віду мастацтва, як манатыпія. Гэта своеасаблівы кірунак мастацкай творчасці, калі атрыманы на паперы адбітак заўсёды бывае адзіным, унікальным.

...Так што, калі будзеце па справах у Мядзеле, ці вам пашчасціць у гэтыя зімовыя дні адпачываць у здраўніцах Нарачанскага краю, завітайце на выставу Аляксандра Куцкевіча.

Алесь ВЫСОЦКІ